

**KORONAVİRÜS PANDEMİ SÜRECİNİN KONUT İÇ MEKANINA
ETKİLERİ**

Merve Esin ATMACA

HAZİRAN 2022

**KORONAVİRÜS PANDEMİ SÜRECİNİN KONUT İÇ MEKANINA
ETKİLERİ**

**BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

MERVE ESİN ATMACA

**İÇ MEKAN TASARIMI DALINDA
YÜKSEK LİSANS DERECEİ İÇİN GEREKLİ ÇALIŞMALAR
YERİNE GETİRİLMİŞTİR**

HAZİRAN 2022

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim.

Ad, Soyad : Merve Esin ATMACA

İmza :

ÖZET

KORONAVİRÜS PANDEMİ SÜRECİNİN KONUT İÇ MEKANINA ETKİLERİ

Atmaca, Merve Esin

İç Mekan Tasarımı Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nilay Ünsal GÜLMEZ

Haziran 2022, 100 sayfa

Salgınların birçok ülke, bir kıta veya bütün dünya yüzeyi gibi çok büyük ölçekte alanları etkilemiş hali pandemi olarak adlandırılmaktadır (TÜBA, 2020). Günümüzde karşılaştığımız koronavirüs pandemisinde, hastalığın yayılmasını önlemek amacıyla devlet tarafından sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş ve insanlar kendilerini yaşam birimleri olan konutlarda zorunlu olarak karantinaya almışlardır. Konut özel alan ve konfor alanı olarak görülürken, aniden özel ve kamusal tüm ihtiyaçlara cevap vermeye çalışan bir mekan haline gelmiştir. Bu sebeple konutun Koronavirüs pandemisindeki önemi büyüktür. Koronavirüs ile günlük yaşam rutinlerimizin, önceliklerimizin ve konuttaki ihtiyaçlarımızın değişmesi, konutun bu sürecin ardından değişime uğrayacağını düşündürmektedir.

Koronavirüs salgını yeni bir gündem olsa da, insanlık tarihinin günümüze kadar pek çok salgınla karşılaştığı bilinmektedir. Geçmişte bir salgınla karşılaşıldığında tedavinin bulunmasına kadar geçen sürede en önemli rolü her zaman fiziksel çevremiz yüklenmiştir. Bu sebeple yapıli çevremiz yüzyıllar boyu salgınların etkilerine göre değişim ve gelişim göstermiştir. Geçmişte salgınların farklı ölçeklerde yapıli çevremizi, mimarlığı ve iç mekanı etkilemesi gibi, günümüzde de koronavirüs salgını ile en ilişkili mekan olan konutun değişim göstermesi beklenmektedir

Tez kapsamında pandeminin konut üzerindeki olası etkileri hijyen, işlev, iç mekan bölümleri, doğa ve konut içi sistemler olmak üzere 5 başlık altında

incelenmiştir. İstanbul’da yaşayan 411 kişi ile, karantina sürecindeki konut deneyimlerine yönelik sorulardan oluşan anket çalışması yapılmıştır. Edinilen bulgular üzerinden, kişilerin konut birimindeki yeni mekansal ihtiyaçları ve tercihleri tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Salgın ve Yapılı Çevre, Pandemi ve Konut, Karantina, Konutun Dönüşümü, Post pandemik ev

ABSTRACT

THE EFFECTS OF THE CORONAVIRUS PANDEMIC PROCESS ON THE RESIDENTIAL INTERIORS

Atmaca, Merve Esin

Interior Design Master's Program

Supervisor: Assoc. Prof. Dr Nilay Ünsal GÜLMEZ

June 2022, 100 pages

A pandemic is defined as a situation where epidemics affect very large areas such as many countries, a continent or the entire world surface (TUBA, 2020). In the coronavirus pandemic that we are facing today, a curfew was declared by the governments in order to prevent the spread of the disease and people were forced to quarantine themselves in their living units. While the house was seen as a private space and a comfort zone, it suddenly became a place that tries to respond to all private and public needs. For this reason, house is important in the Coronavirus pandemic. Due to the coronavirus, our daily life routines, priorities and needs in housing have changed. All these suggest that housing will change after the coronavirus process.

Although the coronavirus epidemic is a new agenda in the 21st century, it is known that the history of humanity has faced many epidemics until today. When an epidemic occurred in the past, our physical environment has always played the most important role until the cure is found. For this reason, our built environment has changed and developed according to the effects of epidemics for centuries. In the past, epidemics have affected our built environment at different scales, architecture and interior. For this reason it is expected that the house, which is the place most related to the coronavirus epidemic, will change today.

Within the scope of the thesis, the possible effects of the pandemic on the house were examined under 5 headings: hygiene, function, interior parts, nature and indoor

systems. A survey was conducted with 411 people living in Istanbul, consisting of questions about their housing experiences during the quarantine process. Based on the findings, the new spatial needs and preferences of the people in the housing unit are discussed.

Keywords: Epidemic and Built Environment, Pandemic and Housing, Quarantine, Housing Transformation, Post pandemic house

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince engin bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, farklı bakış açılarıyla önümü aydınlatan ve sabırlı tavrıyla her aşamada bana yardımcı olan değerli tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Nilay Ünsal GÜLMEZ'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca desteği ve fedakarlıklarından ötürü sevgili eşime ve son olarak da her koşulda bana inanan canım anneme en içten dileklerimle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ŞEKİLLER	xi
KISALTMALAR.....	xiii
Bölüm 1: Giriş.....	1
1.1 Çalışmanın Amacı.....	2
1.2 Çalışmanın Kapsamı	3
Bölüm 2: Salgın ve Pandemi.....	5
2.1 Tarihi Pandemi ve Salgınlar	5
2.2 Salgınlar, Kent ve Mimari	6
2.2.1 Kara Veba Salgını (14.yy)	7
2.2.1.1 İlk Karantina Uygulaması.....	7
2.2.1.2 Yapılı çevreye etkisi ve Da Vinci Kent Planı	8
2.2.1.3 Sanat ve Mimariye Etkisi	9
2.2.2 Kolera Salgını (19.yy).....	10
2.2.2.1 Altyapı Değişiklikleri.....	10
2.2.2.2 Kentsel ve Mimari Değişiklikler.....	11
2.2.2.3 İç Mekana Etkisi: Banyolar	12
2.2.3 20.yy Salgınları ve Modern Mimarlık	13
2.2.3.1 Tüberküloz ve İspanyol Gribi	15
2.2.3.2 Sanatoryumlar	17
2.2.3.3 X ışını ve Mimarlık	20
2.2.3.4 Konut Örnekleri	21
2.2.3.5 İç Mekan, Malzeme ve Mobilya	27
Bölüm 3: Koronavirüs Pandemisi	31
3.1 Dünyada ve Türkiye’de Süreç	31
3.2 Sağlık, Karantina ve Konut.....	32

3.3	Pandemi Sürecinin Konuta Olası Etkileri.....	33
3.3.1	Konut ve Hijyen	35
3.3.1.1	İç mekan sterilizasyon alanları	36
3.3.1.2	Antibakteriyel malzemeler ve ürünler.....	38
3.3.2	Konutun Çok İşlevli Hale Gelmesi.....	40
3.3.2.1	Evden çalışmak: Ofis ve Okul	41
3.3.2.2	Dönüşebilen mekanlar.....	43
3.3.3	İç Mekan Bölümlerine Yeniden Bakış.....	44
3.3.3.1	Açık plan anlayışının değişmesi	45
3.3.3.2	Hane sahibinin yeni iç mekan ihtiyaçları	46
3.3.4	Doğaya Duyulan İhtiyacın Artması.....	47
3.3.4.1	Açık ve yarı açık mekanın önemi	48
3.3.4.2	İç mekanda bitki kullanımı	50
3.3.4.3	Organik formlara ve doğal renklere yönelim.....	50
3.3.5	Konut İç Sistemler	51
Bölüm 4:	Alan Çalışması: İstanbul’da Pandeminin Konut İç Mekanına Etkileri.....	53
4.1	Araştırmanın Yöntemi ve Kısıtları	53
4.2	Bulgular	55
4.2.1	Örneklemin Özellikleri	55
4.2.2	Hijyen.....	57
4.2.3	İşlev.....	60
4.2.4	İç Mekan Bölümleri.....	63
4.2.5	Doğa.....	65
4.2.6	Konut İç Sistemler	67
4.2.7	Karşılaştırmalı Sorular.....	68
4.3	Bulguların Tartışılması.....	71
Bölüm 5:	Sonuç.....	82
KAYNAKÇA		86
EKLER		92
A.	Çevrimiçi Anket Formu	93

ŞEKİLLER

ŞEKİLLER

Şekil 1 Tarih Boyunca Görülen Salgınlar ve Ölüm Oranları	5
Şekil 2 Da Vinci Tarafından Tasarlanan Kentsel Mekanın El Yazması.....	9
Şekil 3 Hırvatistan'daki St. Mary Kilisesinden Ölülerin Dansı Freski.....	9
Şekil 4 Haussman'ın yeni kent aksı.....	12
Şekil 5 Paimio Sanatoryumu Güneşlenme Terasları	19
Şekil 6 Zonnestraal Sanatoryumu	20
Şekil 7 Lovell Sağlık Evi	22
Şekil 8 Rue Des Amiraux Binası ve Kademeli Balkonlar	23
Şekil 9 Rue Vavin binası.....	23
Şekil 10 Villa Savoye İç Mekan	24
Şekil 11 Villa Savoye Pilotis Kullanımı	25
Şekil 12 Villa Savoye Teras Çatı Kullanımı	26
Şekil 13 Villa Savoye İç Mekan	26
Şekil 14 Afiş	27
Şekil 15 Paimio Sandalye.....	28
Şekil 16 Aalto Şezlong.....	29
Şekil 17 Isokon Sandalye	29
Şekil 18 Lc4 Şezlongu	30
Şekil 19 BARN Mimarlık Konut İç Mekan Kurgusu	36
Şekil 20 Koronavirüsün yüzeylerde hayatta kalma süresi	39
Şekil 21 Woods Bagot Hareketli Bölücü Tasarımı.....	43
Şekil 22 Bir Mekanın Farklı İşlevlerde Kullanımı	44
Şekil 23 Rezidanslarda pandemi öncesi (A) ve Sonrası (B) Balkon Kullanımı	49
Şekil 24 Katılımcıların pandemi sürecinde yaşadıkları konut tipi	55
Şekil 25 Katılımcıların pandemi sürecinde evde olma süreleri.....	56
Şekil 26 Katılımcıların evde yaşayan aile bireyi sayısı	57
Şekil 27 Katılımcıların konut büyüklüğü	57
Şekil 28 Katılımcıların konut girişi	58
Şekil 29 Katılımcıların konutlarındaki banyo sayısı.....	59
Şekil 30 Katılımcıların konut içi dezenfeksiyon alanları.....	59

Şekil 31 Pandemi sonrası tercih edilecek konut içi hijyen özellikleri	60
Şekil 32 Pandemi sürecinde konutun hizmet ettiği işlevler	60
Şekil 33 Konutu daha işlevli kullanmak adına üretilen çözümler	61
Şekil 34 Katılımcıların pandemi süresinde evden çalıştıkları konut bölümü.....	62
Şekil 35 Pandemi süresince ayrı bir çalışma odası olmayan katılımcılar için evden çalışmayı zorlaştıran durumlar	62
Şekil 36 Katılımcıların pandemi sürecinde depolama eksikliği hissettikleri alanlar...	63
Şekil 37 Pandemi sürecinde konutta gerekli hale gelen özellikler	64
Şekil 38 Açık planlı evde yaşayan katılımcıların karantina sürecindeki açık plan yaşam tarzı tanımları.....	64
Şekil 39 Açık planlı evde yaşayan katılımcılara göre pandemi döneminde açık planlı yaşamın getirdiği zorluklar.....	65
Şekil 40 Pandemi sürecinde açık planlı evde yaşayan katılımcıların, pandemi sonrası açık plan ev tercihleri.....	65
Şekil 41 Katılımcıların doğaya duydukları ihtiyacı giderme yöntemleri.....	66
Şekil 42 Katılımcıların pandemi sürecinde balkonda geçirdiği vakitler.....	66
Şekil 43 Katılımcıların karantina sonrası balkon ile ilgili düşünceleri.....	67
Şekil 44 Karantina sonrası akıllı ev sistemlerine verilen önem	67
Şekil 45 Katılımcıların akıllı ev sistemi seçeneklerine verdikleri öncelikler.....	68
Şekil 46 Karantina sürecinde konut ile ilgili öne çıkan en önemli başlık.....	68
Şekil 47 Karantina sürecinde konut içindeki en önemli mekan/bölüm	69
Şekil 48 Katılımcıların pandemiden sonra seçecekleri evlerde dikkat edecekleri özelliklerin sıralaması	70
Şekil 49 Katılımcıların gelecekte karantinada kalmak zorunda olsalar evlerinde olmasını veya değişmesini istediği özellikler.....	70
Şekil 50 Açık planlı evde yaşayan anket katılımcılarının hanehalkı türü.....	77
Şekil 51 Açık planlı evde yaşayan anket katılımcılarının konut büyüklüğü.....	78

KISALTMALAR

WHO	Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization)
TÜBA	Türkiye Bilimler Akademisi
TUIK	Türk İstatistik Kurumu
vd.	ve diğerleri
vb.	ve benzeri
bkz.	bakınız

Bölüm 1

Giriş

Günümüze kadar insanlık tarihi, bir çok insanın ölümüne sebep olan salgınlar ile baş etmek durumunda kalmıştır (Billur ve Billur, 2020; Şumnu, 2020). Geçmişte bir salgınla karşılaşıldığında tedavinin bulunmasına kadar geçen sürede en önemli rolü her zaman fiziksel çevremizin yüklenmekte olduğu görülmektedir (Budds, 2020). Böylece yapılı çevremiz yüzyıllar boyu salgınların etkilerine göre değişim ve gelişim göstererek bugünlere gelmiştir (Megahed ve Ghoneim, 2020). Örneğin 14. yüzyıldaki veba salgını ile karantina uygulaması ortaya çıkmış (Fezi, 2020), 19. yüzyıldaki kolera salgını ise şehirlerde sıhhi alanda altyapısal değişikliklere (Yılmazsoy, Kırkık Aydemir ve Akdemir, 2021) ve sağlık reform yasalarının çıkmasına neden olmuştur (Tekeli, 2020). 20.yüzyılda modern mimarlığın ortaya çıkışında da tüberküloz ve İspanyol gribinin rolü büyüktür (Campbell, 2005). Bu salgınların izleri ve hijyen faktörü mimarların tasarladıkları konutlar üzerinden okunabilmektedir.

Günümüze gelindiğinde ise etkisi oldukça yıkıcı olan Koronavirüs salgını karşımıza çıkmaktadır. Aralık 2019'da ortaya çıkan salgın, birçok kıtaya kontrolsüz bir biçimde yayılarak bütün dünyayı etkisi altına almıştır (TÜBA, 2020). Çok sayıda insanın ölümüne sebep olduğundan, ülkeler hem birbirlerine karşı hem de kendi içlerinde izolasyon kararı almışlardır (Şumnu, 2020). Türkiye'de de 11 Mart 2020'de ilk vaka tespit edilmiş, ardından ülke kapsamında tedbirler alınmaya başlanmıştır (TÜBA, 2020). Bu tedbirlerin en önemlilerinden biri de karantinedir. Salgının yayılmasına önlemek adına devlet tarafından sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş ve bu süre boyunca kişiler, kendilerini yaşam birimleri olan konutlarda karantinaya almışlardır. Konut, temel amacı bireyleri dışarıdaki tehlikelerden korumak ve faaliyetleri için güvenli bir ortam sunmak olan yaşam birimidir (Çağlar, 2020). Aynı Covid-19 salgınında olduğu gibi, amaç dışarıdaki salgın tehlikesinden korunmak olduğunda konut öne çıkmaktadır. Bu sebepten konutun Koronavirüs pandemisindeki önemi büyüktür. Geçmişte salgınlara bağlı olarak mimari ve kent nasıl değişim ve gelişim gösterdiyse, şimdi de koronavirüs salgını ile en ilişkili mekan olan konutun değişim gösterme potansiyeli oldukça yüksektir.

Karantina sürecine hazır olmayan ve konutlarımızın, salgından sonraki olası değişimi bu tezin asıl araştırma konusudur. Evde karantinada kalma durumu 21.yy'da ilk defa deneyimlenen bir olgu olduğundan; post pandemik ev kavramının ve konutun dönüşümünün incelenmesi önemli görülmektedir.

Salgınsız dönemlerde bulaşıcı hastalıkların yapılı çevreye, insanın yaşama ve barınma pratiğine etkileri gündemden düşse de Koronavirüs salgını 21. yüzyılda da salgınların olabileceğini; üstelik teknolojik gelişmeler sayesinde artan insan hareketliliği nedeniyle hızla yayılabileceğini göstermiştir. Aynı koronavirüs salgınının beklenmedik bir anda ortaya çıkması gibi, gelecekte de insanları nasıl bir hastalığın veya pandeminin beklediği bilinmemektedir. Bu sebeple hem günümüzde konforlu, işlevsel ve her bakımdan sağlıklı yaşamı destekleyen konut tasarımları yaratmak adına, hem de gelecekteki olası kriz durumları için, Koronavirüs pandemisi sürecince deneyimlenerek farkedilen yeni konut ihtiyaçlarının ortaya konması önem taşımaktadır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Pandemi sürecinde önemli bir rol oynayan karantina kavramı, beraberinde akla zorunlu olarak konut ve konut iç mekanını getirmekte, böylece konutun yeni normaldeki önemini ortaya çıkarmaktadır.

Bu tez çalışmasının temel amacı; 2019 yılında dünyada ortaya çıkan Covid-19 salgını sebebiyle bireylerin belli mekansal değişikliklere zorunlu kaldıkları bu dönemde, en çok zaman geçirilen ve sığınılan konut üzerinden; iç mekanın dönüşümünü ve bireylerin ihtiyaçları sonucu oluşan değişimlerin iç mekandaki olası etkilerini hem gelecekteki olası krizler hem de günümüz için ortaya koymaktır.

Koronavirüs pandemisi ile yeniden hayatımıza giren kavramların birçoğu, geçmiş dönem salgınlarında da gündeme gelmiş, kenti, mimariyi ve konut iç mekanını etkilemiştir. Bu çalışmayla birlikte, salgınlar bağlamında mekansal ve barınma pratiklerine yönelik geçmiş deneyim ve değişimlerin izlerini sürmenin, bugün yaşadığımız süreci ve günümüz konutunun geçirmekte olduğu değişim ve dönüşümleri anlamakta önemli rolü olduğu düşünülmektedir.

Pandemi dünyamızda yeni bir gündem olduğundan, bu alanda yapılan çalışmaların sayısı günden güne artmaktadır. Bu çalışmaların kent ölçeğinde; yapılı çevredeki değişim (Dietz, Horve, Coil, Fretz, Eisen ve Wan Den Wymelenberg, 2020) ve kamusal alanların kullanımı (Sipahi, 2020) bina ölçeğinde ise; pandemi mimarisi kavramı (Ak, 2020), pandemi sonrası ön görülen konut mimarisi (Alicı, 2020), konut iç mekanı (Erdoğan, Birinci ve Birol, 2020; Güney Yüksel, 2022), işlevi (Cemali, 2020) ve yeni malzeme seçimleri (Singh, 2020) gibi konulara yoğunlaştığı söylenebilir. Konut üzerine yapılmış diğer araştırmalara ek olarak bu çalışmayla, pandemiyle hayatımıza giren yeni rutinlerin ve yaşam formlarının konut iç mekanı üzerindeki etkilerine bireyler ve deneyimleri üzerinden odaklanılması; gerçekleştirilecek çalışma ile söz konusu etkilerin hijyen, işlev, iç mekan bölümleri, doğa ve konut içi sistemler başlıkları altında değerlendirilerek elde edilecek bulgular yardımıyla literatüre katkı sağlanması hedeflenmiştir.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Bu tez çalışmasının genel yapısını; giriş, salgın ve pandemi, Koronavirüs pandemisi, alan çalışması ve sonuçtan oluşan beş ana bölüm oluşturmaktadır.

Çalışmanın genel çerçevesi ve amacın anlatıldığı giriş bölümünü takiben çalışmanın ikinci bölümünde, geçmişten günümüze kadar meydana gelen önemli salgınlar ve pandemilerle ilgili genel bilgi verilecektir. Dünya tarihinde görülmüş, kent ve mimariyi etkileyen büyük salgınların yapılı çevrede yarattıkları değişiklikler ortaya konulacak, karantina kavramı ve başlangıcına değinilecek, modern mimarlık ve 20.yy salgınlarının ilişkisi örneklerle açıklanarak Koronavirüs pandemisi ve konut üzerinde çalışmak adına bir zemin oluşturulmuş olacaktır.

Üçüncü bölümde ise; çalışmanın ana konusu olan koronavirüs salgını açıklanacak, Dünya’da ve Türkiye’de salgının ilerleyişi hakkında bilgiler verilecek ve sağlık ve konut arasındaki ilişkiye değinilerek, karantina uygulamasının günümüzdeki yansıması ve konutun bu süreçteki önemi açıklanacaktır. Son olarak da pandemi sürecinin konut üzerindeki olası etkileri; hijyen, işlev, iç mekan bölümleri, doğa ve konut içi sistemler olmak üzere beş başlık altında incelenecektir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde; tez kapsamında gerçekleştirilen araştırmanın yöntemi, araştırma evreni ve katılımcılar tanıtılarak; uygulanan anketin içeriği açıklanacak, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgiler verilecektir. Ayrıca bu bölümde; kullanıcı deneyimlerine dayanan anket çalışması ile pandemi sonrası konut tasarımlarındaki değişimler, tercihler ve ihtiyaçlarla ilgili elde edilen bulgular, hijyen, işlev, iç mekan bölümleri, doğa ve konut içi sistemler başlıkları altında paylaşılacaktır.

Son bölüm olan beşinci bölümde de araştırma ile ulaşılan sonuçlar, tezin teorik arka planıyla ilişkilendirilerek açıklanacaktır.

Bölüm 2

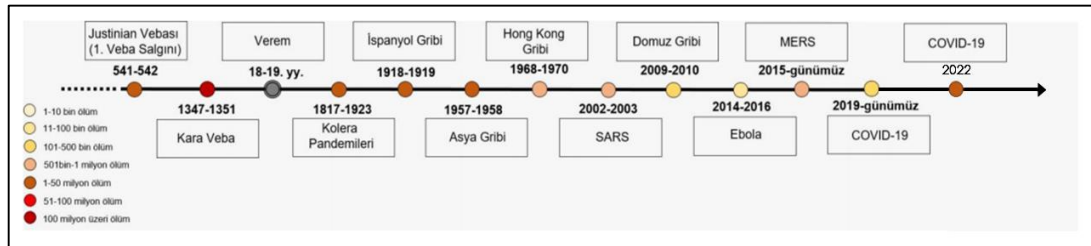
Salgın ve Pandemi

Bulaşıcı bir hastalık; belirli bir bölgede, belirli bir süre içerisinde, belli sayıda insana ulaştığında bu durum salgın (epidemi) olarak nitelendirilmektedir (TÜBA, 2020). Pandemi ise; salgınların birçok ülke, bir kıta veya bütün dünya yüzeyi gibi çok büyük ölçekte alanları etkilemiş halini tanımlamaktadır (TÜBA, 2020).

2.1 Tarihi Pandemi ve Salgınlar

İnsanlar doğaları gereği birbirleri ile etkileşim içinde olan canlılardır. Bu yüzden de tarih boyunca belirli aralıklarla bulaşıcı hastalıklarla baş etmek durumunda kalmışlardır. Zamanla insanların yaşadıkları yerlerden dünyanın birçok noktasına seyahat etmeye başlamasıyla da, bulaşıcı hastalıklar taşınarak daha geniş alanlara yayılmış ve salgın haline gelmişlerdir.¹ Geçmişte geniş kitlelere yayılan salgın veya pandemilerin insanlık tarihinde önemli izler bıraktığı bilinmektedir.

Şumnu (2020); “İnsanlık tarihi, aynı zamanda salgın hastalıklar tarihidir.” ifadesiyle, salgınların tarihteki önemini açıkça vurgulamaktadır. Günümüzde yaşadığımız Covid-19 salgını gibi, geçmişte de kentsel, yaşamsal ve ekonomik bazda önemli etkileri olan bir çok salgın ve pandeminin yaşandığı bilinmektedir. Bunlar; veba, çiçek, tifo, kolera, cüzzam, tüberküloz, ispanyol gribi, AIDS, domuz gribi, influenza ve SARS olarak sayılabilir (Billur ve Billur, 2020; Şumnu, 2020).

Şekil 1. Tarih boyunca görülen salgınlar ve ölüm oranları (Yılmazsoy vd., 2021)

29 Nisan 2022 verilerine göre Covid-19'dan ölenlerin sayısı dünyada 6.230.357'ye ulaşmıştır.² Şekil 1, bu verilere dayanarak güncellenmiştir. Şekilde

¹ <https://www.sciencemuseum.org.uk/objects-and-stories/epidemics>

² <https://www.who.int/>

görüldüğü üzere, geçmişten günümüze kadar toplumlar ciddi ölümlerle sonuçlanan salgın hastalıklar ile belli periyodlarla karşılaşmışlardır. Şuanda yaşadığımız gibi, gelecekte de salgınların yaşanılması muhtemel gözükmektedir.

2.2 Salgınlar, Kent ve Mimari

Tarih boyunca toplumların karşılaştığı salgınların; sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda olduğu kadar, kentsel ve mimari anlamda da önemli etkiler yarattığı bilinmektedir. Çünkü salgınlar, şehirleri önce yerle bir etmiş; ardından da yeniden yapılandırmıştır (Chang, 2020). Bu yeniden yapılanma da doğal olarak beraberinde kentsel ve mimari anlamda değişimleri getirmektedir. Antik Mezopotamya'ya bakıldığında pandemilerin ardından, şehirlerin yok olduğu bile görülmektedir. Zamanla toplumlar geliştikçe ve nüfus arttıkça kentlerin yok olması söz konusu olmaktan çıksa da, bugünkü yapıları çevremizin salgınların etkileriyle yeniden şekillenerek günümüze kadar geldiği söylenebilir.

Günümüzden farklı olarak, geçmişte tedavilerin bulunmasının uzun zaman aldığı bilinmektedir. Tıbbın yetersiz kaldığı geçmiş dönem şartlarında, bulaşma riskini azaltmak adına çevresel önlemler ve çevresel tedavilere yönelinmiş, bu çevresel önlem ve tedaviler salgınların seyri için belirleyici olmuşlardır. Ayrıca, bulaşma riskini azaltmanın yanı sıra, aslında içinde yaşadığımız çevrenin sağlıkla ilişkili olabileceğinin farkedilmesi de önemli değişikliklere yol açmıştır denilebilir.

Hastalıkların etkileri; kent planlaması gibi büyük ölçeklerden, iç mekan gibi küçük ölçeklere kadar her alanda açıkça görülmektedir (Megahed ve Ghoneim, 2020). Kent anlamında; şehir planlaması ve altyapının değiştiği, mimari anlamda; sağlıklı konutların yerini daha sağlıklı, güneş, hava ve doğa ile temash konutlara bıraktığı, iç mimari anlamda ise; renk, form, malzeme gibi elementlerde değişiklikler olduğu görülmektedir. Zaten mimari, toplumun ihtiyaçlarına bir çözüm olarak ortaya çıkmaktadır³. Salgınlar da hem toplumlar hem de kentler için yıkıcı etkileri olan (Lubell, 2020) ve çözüm gerektiren durumlar olduklarından, mimari bu noktada etkin rol alarak yapıları çevremizde önemli değişikliklere sebep olmuştur.

³ www.arkeofili.com

Tarih boyunca görülen, özellikle kent planlaması, mimari ve tasarımda değişikliklere neden olduğu bilinen salgınlara örnek olarak da; veba, kolera, tüberküloz ve ispanyol gribi verilebilir.

2.2.1 Kara veba salgını (14.yy). Geçmişte yapılı çevreyi etkileyen önemli salgınlara bakıldığında, ilk olarak 14.yy veba salgını karşımıza çıkmaktadır. Farklı dönemlerde 3 büyük veba salgını görülse de, en ölümcül olanı 14.yy da görülen ‘kara veba’ (1347-1351) salgınıdır (Parıldar, 2020). İklimin değişmesi sebebiyle hastalık türemiş ve kemirgenler enfekte olmuştur (Parıldar, 2020). Çin ve Orta Asya’da başlayan veba, ticaret yapan gemilerin limandan limana yaptığı yolculuklarda beraberinde bu kemirgenleri de taşımasıyla farklı kıtalara yayılmıştır. (Parıldar, 2020). Özellikle Avrupa kıtasında ciddi sayıda ölümlere yol açtığından, insanların tarih boyunca uğraştığı en yıkıcı salgınlardan biri olduğu söylenebilir. Bu denli yıkıcı olmasının ana sebeplerinden biri de 14.yy’da tıbbi tedavi ve olanakların yeterli olmamasıdır. Hastalık hızlı tedavi edilemediğinden, hastalıktan korunmak adına ‘hareket kontrolü’ bir önlem olarak kullanılmış, tecrit ve karantina gibi yöntemlerle salgının önüne geçilmeye çalışılmıştır (Fezi, 2020).

2.2.1.1 İlk karantina uygulaması. Hareket kontrolünün bir önlem olarak kullanılması ilk olarak 1377’de Venedik’de görülmektedir. O dönemde hastalık taşıma olasılığı olduğu düşünülen gemiler, limana yanaşmadan önce 40 gün açıkta bekletilmiş, kısaca karantinaya alınmıştır (Hijyen ve Mimarlık, 2020). Karantina kelimesi, İtalyanca ‘quarantena’ demektir ve o da ‘quaranta’ yani 40 sayısından gelmektedir.⁴ Böylece karantina kavramının ilk olarak bu şekilde, veba salgını ile ortaya çıktığı bilinmektedir (Bagnato, 2020; Fezi, 2020). Ayrıca, o dönemde uygulanan karantinanın, sadece ‘enfeksiyon taşıma ihtimali olan kişiler’ için kullanılan bir yöntem olduğu da görülmektedir. Karantinanın haricinde daha sonraki yüzyıllarda şehrin dışına, hasta olan kişileri sağlıklılardan ayırma amacıyla ‘lazaretto’ adı verilen sağlık yapıları inşa edilmiştir (Bagnato, 2020). Sonuç olarak, salgınla mücadelede karantina ve tecrit gibi mekansal ayrımların o dönemlerde ciddi önem kazandığı görülmektedir.

⁴ <https://arkeofili.com/karantina-ne-zaman-ve-nasil-ortaya-cikti/>

2.2.1.2 Yapılı çevreye etkisi ve Da Vinci kent planı. Vebanın, Rönesansın temel kentsel gelişmelerinde büyük rol oynadığı bilinmektedir.⁵ Avrupa şehirlerinin o dönemlerde fazlasıyla kalabalık ve vebanın da bulaşıcı bir hastalık olması sebebiyle; şehirdeki insan yoğunluğunun çözülmesi hastalığın seyri adına ciddi önem arz eder hale gelmiş, kentsel ve mimari alandaki değişikliklere de bu şekilde gidilmiştir. Nüfus için şehrin sınırları genişletilmiş, kent (gecekondu bölgeleri gibi) fazla bakımsız ve kalabalık yaşam alanlarından arındırılmış, karantina tesisleri inşa edilmiş, kamusal alanlar daha geniş olacak şekilde tasarlanmaya başlanmış ve doğal havalandırmanın öneminin farkedilmesiyle halka açık yeşil alanlar artırılarak hem caddeler hem de binalar bu alanlara daha temaslı olacak biçimde yeniden ele alınmıştır. (Lubell, 2020 ; Megahed ve Ghoneim, 2020). Bütün bunlar, kentsel tasarım ile hastalığın kontrolü arasında yakın bir ilişki olduğunu açıkça göstermektedir (Liu ve Wang, 2021). Da Vinci'nin kent planı da buna bir örnek olarak verilebilir.

15.yy'da Milano'da nüfusun çok büyük bir kısmı salgın yüzünden ölünce, Da Vinci de kentsel sorunlara yönelmiştir (Liu ve Wang, 2021). Çünkü Da Vinci, ortaçağ şehirlerinin hastalığın kaynağı bile olabilecek kadar kirli ve sağlıksız olduğunu ve hastalığın yayılmasının bu ortaçağ şehirlerinin iyi planlanmasıyla çözülebileceğini düşünmektedir (Liu ve Wang, 2021). Bu sebepten anti-salgın şehir konsepti ile sağlıklı ve ideal bir şehir planması yaparak, o dönem için ilginç bir yaklaşım olarak görülen 'dikey' tasarımlı, merdivenlerle birbirine bağlanan ve her katın farklı bir işleve hizmet ettiği katman katman bir şehir yaratmıştır (Liu ve Wang, 2021). Şehri bu şekilde katmanlandırmasının amacının, en üstteki alanı daha temiz, havadar, aydınlık ve rahat dolaşılabilir bir ortam olarak ayırmak olduğu bilinmektedir. Ayrıca güneşe erişim adına cadde genişliklerini, bina yüksekliklerine eşit olacak şekilde tasarlamıştır ki, bu tasarım biçimi günümüzde de hala kullanılmaktadır (Liu ve Wang, 2021). Temiz ve yüksek verimli modern şehirler vadeden bu tasarım her ne kadar gerçekleştirilmemiş olsada, kentleşmedeki sağlık sorunlarına çözüm olarak gösterilen güzel bir örnek olarak kaldığı söylenebilir.

⁵ www.re-thinkingthefuture.com

Şekil 2. Leonardo da Vinci tarafından tasarlanan kentsel mekanın el yazması
(Lui ve Wang, 2021)

2.2.1.3 Sanat ve mimariye etkisi. Vebanın ortaçağ mimarisi ve sanatı üzerinde ciddi etkileri olduğu bilinmektedir (Mark, 2020). Özellikle de o dönemde yaşanan ölümlerin, insanlar üzerinde karamsar bir hava oluşturduğu belirtilmektedir. Dönemin eserlerine bakıldığında, bu karamsar havanın sanata yansıdığı, resim, heykel gibi sanatsal ürünlerin çoğunun daha gerçekçi ve ölüm odaklı bir yaklaşımda olduğu açıkça görülmektedir (Mark, 2020). Buna en bilinen örnek olarak ölüm dansı (dance macabre) motifi verilebilir (Mark, 2020).

Şekil 3. Hırvatistan'daki St. Mary kilisesi'nden ölümlerin dansı freski (Mark, 2020)

Mimaride ise, Da Vinci'nin kent planında olduğu gibi dikey stile doğru bir geçiş gözlemlenmektedir. Bu geçiş, insanların hastalık yaydığı düşünülen zeminden kopma isteklerinden kaynaklanıyor olabilir. Dikeyleşmenin dışında; dekoratif heykelleri, ayrıntıları ve süslemeleriyle Fransız gotik mimarisinin yerini, daha düz ve keskin hatlı bir mimariye bıraktığı da görülmektedir.⁶ Bu noktada dekorasyona ve gösterişe harcanacak maddi gücün olmaması veya bu işleri yapan zanaatkarların ölümü gibi

⁶ www.re-thinkingthefuture.com

sebepler konuşulsa da, ölümlerin getirdiği karamsarlığın da bu değişiklikte etkisinin büyük olduğu düşünülmektedir (Mark, 2020). Aynı şekilde, o dönemde karantina tesisi gibi yapıların ‘hızlıca’ yapılmasının gerekmesi de, daha sade bir stilin oluşmasında etkili olmuştur denebilir.⁷ Sonuç olarak, hem insanlar üzerindeki karamsar havadan, hem de dönemin belli gerekliliklerinden; daha dikey, keskin hatlı ve sade mimari stillerin ortaya çıktığı görülmektedir.

2.2.2 Kolera salgını (19.yy). Vebanın ardından yapılı çevrede değişiklikler yaratan ikinci salgın olarak kolera gösterilebilir. Kolera, içme sularındaki bir bakterinin insanlarda enfeksiyona sebebiyet verdiği bir hastalıktır (TÜBA, 2020). Dünyanın birçok noktasında etkisini göstermiş ve ciddi sayıda insanın ölümüne yol açmıştır (Artvinli, 2020). Tarihte 7 büyük kolera salgını görülsede, bunlardan en yıkıcı olanı 19.yy’da görülmüştür.

19.yy’da sanayi devrimi ile birlikte ulaşım kaynakları (buharlı gemiler ve demiryolları gibi) da gelişmiş ve bu durum daha çok insanın seyahat etmesine olanak sağladığından, salgının yayılmasında etkili olmuştur (Tekeli, 2020). Fakat, pek çok insanın ölümüne yol açmış bu salgının asıl sebebinin anlaşılması (Bagnato, 2020) ve bunun kabul edilmesi uzun zaman almıştır. Çünkü Antik Yunan dönemlerinden beri hastalıkların kaynağının dünya olduğu ve topraktan yayılan zehirli buharlar (miasmalar) ile insanlara geçtiği düşünülmektedir (Budds, 2020 ; Wainwright, 2020).

Ana sebebin mikrop lu sular olduğunun anlaşılmasıyla birlikte, alt yapısal ve sıhhi alanda yeniliklere gidilmiş; bu da hem kentsel, hem mimari, hem de iç mimari anlamda değişikliklere sebep olmuştur. Aynı zamanda halk sağlığının öneminin anlaşılmasıyla da, kent ve mimaride belli yeniliklerin ve uygulamalarının olduğu bilinmektedir (Artvinli, 2020; Tekeli, 2020).

2.2.2.1 Altyapı değişiklikleri. 19. yüzyıldaki sanayileşme, şehirleri gitgide daha kalabalık hale getirmiş ve kentleşmeyi arttırmıştır (Tekeli, 2020). Fakat şehirler, bu hızlı büyümeye cevap verecek nitelikte olmadığından; standartları düşürmek ve kentleşmeyi ucuzlatmak adına belli kentsel yatırımlar ertelenmiş, bu durum da kanalizasyon gibi altyapı sorunlarını beraberinde getirmiştir (Tekeli, 2020).

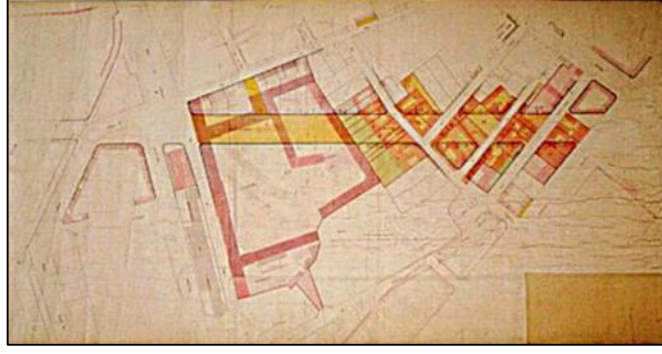
⁷ www.re-thinkingthefuture.com

Kolera salgınının önüne geçmek için, şehir çapında sıhhi yeniliklerin yapıldığı bilinmektedir. Bu yeniliklere Londra'daki kanalizasyon sistemi örnek olarak verilebilir. Salgınların dünyadan yayılan kötü kokulardan kaynaklandığı teorisi, kolera Londra'ya ilk geldiği yıllarda da mevcuttur ve hatta halk sağlığında öncü olan kişiler tarafından desteklendiği bilinmektedir.⁸ Koleranın asıl sebebi ancak 1850'li yıllarda Thames nehrinden kötü kokular gelmeye başlamasıyla anlaşılmıştır. O dönemlerde günümüzdeki gibi modern sıhhi sistemler yaygın olmadığından, kanalizasyon atıkları arıtılmadan doğrudan nehre dökülmektedir (Budds, 2020 ; Hijyen ve Mimarlık, 2020). Hastalığın su kaynaklı olduğunun anlaşılmasıyla birlikte, atık suyun temiz su kaynağından ayrılması adına Londra'da yer altı kanalizasyon sistemi kurulmuştur (Yılmazsoy vd., 2020). Sonuç olarak koleranın, bir çok ülkede bina içi sıhhi tesisat ve kanalizasyon sistemlerinin uygulanmasına sebep olarak, şehirlerin altyapılarını geliştirdiği ve değiştirdiği söylenebilir.

2.2.2.2 Kentsel ve mimari değişiklikler. 19.yy sanayileşmesinin şehirlerde yarattığı yeni iş imkanlarından ötürü, kırsaldan kente oldukça fazla göç olmuş, şehir ise bu yoğunluğa altyapısal anlamda cevap veremediği gibi, konut anlamında da cevap veremez hale gelmiştir (Tekeli, 2020). Şehre gelen yoksul ve işçi sınıflar; kalabalık, rutubetli ve oldukça sağlıksız konutlarda kalmışlardır (Tekeli, 2020). Bu durum salgının yayılmasını da arttırdığından, İngiltere'de 1832'de, Fransa'da ise 1850'de sağlık reform yasaları çıkarılarak, halk sağlığının korunması amaçlanmıştır (Tekeli, 2020). Aynı şekilde Fransa'da 1853'te sağlık koşullarını iyileştirmek adına Haussmann tarafından kentsel yenileme programı başlatılmıştır (Tekeli, 2020).

III. Napolyon imparator olması ve Paris'te yenileme yapmak adına Haussman'ı, Seine Valisi olarak atamasının ardından Haussmann 1853 yılında hem şehirdeki sağlık sorunlarını iyileştirmek hem de siyasi başkaldırıları deneteleyebilmek amacıyla kentsel yenileme programı başlatmıştır (Tekeli, 2020).

⁸ www.cumhuriyet.com.tr

Şekil 4. Haussman'ın yeni kent aksı (<https://v3.arkitera.com/h41017-paris-nasil-temizlendi.html>)

Kargaşa içindeki Paris'i şık ve düzenli bir metropole dönüştürmek isteyen Haussmann, sıkışık yapılaşmanın olduğu bölgeleri yıkmış, yolları genişletmiş, kent içinde yeni akslar oluşturarak dar sokakların yerine geniş bulvarlar, parklar ve meydanlar eklemiştir (Gökçe, 2017). Şehircilik konusundaki bu adımların bir çok ülkeye öncü olduğu söylenebilir.

Sanayi devriminin ve göçlerin kalabalıklaştırdığı kent, sağlıksız koşullara ve konutlara sebep olsa da, çıkarılan halk sağlığı yasaları ile birlikte işçi konutlarında iyileştirmeler de sağlamıştır. Sağlık adına havalandırma ve güneş ışığına erişimin öneminin anlaşılması mimari anlamda, iç mekan su tesisatında yenilemelere gidilmesi de iç mimari anlamda yapıları etkilemiştir (Lubell, 2020). Aynı şekilde şehir çapında kanalizasyon sistemlerinin kurulması ve yer altı boru sistemlerinin uygulanabilmesi için kentlerdeki caddelerin ve bulvarların daha geniş yapılması gerekmiştir. Bu durum da kentlerde daha geniş, düz, pürüzsüz ve yıkanabilir caddelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Budds, 2020; Megahed ve Ghoneim, 2020).

2.2.2.3 İç mekana etkisi : banyolar. O dönemin (Viktorya dönemi) banyoları, günümüzden çok farklı olarak, evin diğer odaları gibi bol ahşap dolaplarla, perdelerle, halılarla ve süslemelerle donatılmıştır (Budds, 2020). Fakat kolera gibi bir salgınla uğraşılan 19.yüzyılda bu durum hijyen ve sağlık açısından tehdit oluşturduğundan, özellikle banyolarda önemli değişikliklere gidildiği bilinmektedir. O döneme ait bir el kitabı, sadece banyolarda değil evin bütün bölümlerinde fazla olan tüm perde, halı ve süslemelerin kaldırılmasıyla ilgili öneriler içermektedir (Budds, 2020). Bütün bu materyallerin toz toplayıp, mikrop taşıdığı düşünülmüş ve böylece 19.yüzyılın başlarında evlerden kaldırılmaya başlanmışlardır (Budds, 2020). Toz toplayan ve

mikrop tutma ihtimali olan bütün malzemeler yerini, fayans gibi pürüzsüz geçirimsiz yüzeylere ve kolay temizlenebilir malzemelere bırakmıştır.⁹ Hatta günümüzde de tasarımcıların sıkla kullandığı beyaz metro fayansının o dönemde, kirin rahatça görülmesini ve temizlenmesini kolaylaştırdığı için çoğu yapıda yoğun olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bir Amerikan zinciri olan Child's restaurant da, hem zeminde hem de duvarlarda beyaz metro fayansları kullanarak ikonikleşmiş; insanlarda sağlıklı, temiz, modern ve steril mekan algısını uyandırmaya çalışılmıştır (Yuko, 2020).

Koleranın yarattığı farkındalıkla, halk sağlığı ve hijyenin öneminin açıkça anlaşıldığı ve banyolar başta olmak üzere, iç mekan ve malzemede büyük değişikliklere gidildiği görülmektedir.

2.2.3 20.yy salgınları ve modern mimarlık. 19.yy'da sanayileşmeyle ortaya çıkan yapıli çevre ve sağlık ilişkisinin, uygulanan halk sağlığı reformları ve alınan olumlu sonuçların ardından iyice kuvvetlendiği söylenebilir. Öyle ki, 20.yy'a gelindiğinde sağlıklı insanın ancak sağlıklı çevreler ile mümkün olabileceği fikrinin iyice benimsendiği görülmektedir (Yılmaz, 2016). Sağlıklı çevrelerle ilgili bu yeni algı, geçmiş dönemlerin geleneksel tasarım yaklaşımlarına bakışı değiştirmiş ve eski dönem yapılarının aslında sağlıksız olduğunun düşünülmesine neden olmuştur (Baş, 2021). 20.yy yapıları ve mimari yaklaşımının oluşumunda, bu düşünce şeklinin oldukça etkili olduğu söylenebilir. İşte bu noktada modernizmin, geçmişe ait ve mimariyi esir aldığı kabul edilen bütün yüklerden arınmış, yeni, modern ve evrensel bir mimarlık arayışı olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir (Şumnu, 2020). Hem 19.yy'daki gelişmelerin bir uzantısı olan, hem de o dönemin tarihselliğine bir tepki olarak gelişen modern mimarlık; 20.yy'ın ihtiyaçlarıyla, estetik yaklaşımıyla ve yeni yapım teknikleriyle harmanlanmış bir uslu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Modern mimari; betonarme, cam, çelik gibi yeni malzemelerin kullanıldığı, yeni yapım tekniklerinin ve teknolojilerinin denendiği, estetik olduğu kadar işlevselliğe de önem veren ve yapısal öğelerin dışında süsün kabul edilmediği bir mimari tarz olarak

⁹ <https://bobbyberk.com/life-after-Covid-19-how-interior-design-will-change/>

bilinmektedir.¹⁰ Bütün bu özellikler, hijyenik mekan tasarımları için de uygun olduğundan, modernizm salgınlarla sıkça ilişkilendirilmektedir (Campbell, 2005).

Modernizmin ortaya çıktığı 20.yy'da önemli salgınların görülmesi, tasarlanan yeni yapıların bu salgınların önlenmesi ve tedavisinde aktif rol almaları ve mimarların, salgınlardan kötü etkilenen toplumlara sağlıklı mekanlar yaratma isteği, doğal olarak bir çok yapıda modernizm ile hijyen faktörünün iç içe geçmesine sebep olmuştur. Çek asıllı mimarlık dergisi Stavba'da o dönemde yayımlanan bir yazıda 'yeni mimarlık hijyenik olmalıdır' ifadeleri kullanılmıştır (Yılmaz, 2016). Aynı şekilde, Louis Sullivan'ın modern mimari adına söylediği 'form, işlevi takip etmelidir' cümlesine ithafen, salgınların ardından 'form işlevi takip ettiği kadar, enfeksiyon korkusunu da takip etmiştir' ifadeleri kullanılır olmuştur (Ellin, 1999, s.10). Yine benzer şekilde 'Gotik mimari için din ne anlama geliyorsa, modern mimari için de sağlık o anlama gelmektedir' (Bartoli ve Nedo, 2015) şeklindeki düşüncelerin ortaya çıkması, modern mimarinin salgınlardan etkilenerek geliştiği tezini kuvvetlendirmektedir.

Bu tezi destekleyen bir diğer durum ise, salgınlarla baş edebilmek adına tasarlanan, hastalıklardan arınmış ve işlevsel yaşam tarzına sahip mekanların özelliklerinin, modern mimarlığın ilkeleriyle örtüşüyor olmasıdır. Modern mimarideki öğelere benzer olarak bu mekanlarda da; hijyenik olduğu için katı geometriler, toz tutmayan girintisiz, çıkıntısız yüzeyler tercih edildiği için süslemenin kullanılmadığı; tedavide güneş ışığına ihtiyaç duyulduğu için büyük pencereler ve açık plan anlayışıyla tasarlandıkları; temiz hava, egzersiz ve güneşlenmek için düz çatı ve terasların kullanıldığı ve kolay temizlenebilmeleri için de metal, deri gibi dönemin yeni malzemelerinin tercih edildiği görülmektedir (Budds, 2020; Chang, 2020; Şumnu, 2020).

Kimileri modernizmin, sanayi devrimi ile gelen yeni yapım teknikleri ve malzemelerin sunduğu yapısal imkanlarla oluşmuş mimari bir tarz olduğunu düşünürken, kimileri de, asıl olarak salgınların mimariyi modernize ettiğini (Zeiba, 2020) düşünmektedir. Çünkü küresel olarak bir sürü insanın öldüğü bir dönemde yaşanırken ve hastalık korkusu herkesi sarmışken, yeni mimarlığın estetik mekan yaratma çabasından çok, sağlıklı mekan yaratmak üzerine yoğunlaştığı

¹⁰ <https://blog.parisinsights.com/henri-sauvages-stepped-terrace-apartment-building/>

savunulmaktadır. O dönemde sağlının ve hijyenin herşeyden önce geldiği düşünölünce, mimarların sağlıklı olmak isteyen insanlar için sağlıklı mekanlar yaratma arzusunun modern mimariyi şekillendirdiği söylenebilir.

Örneğin o dönemde güneş ışığının hastalıklar üzerindeki etkisi ve önemi anlaşıldığından ‘karanlıkta 30 yıl, güneşte 30 saniye’ (Campbell, 2020) benzeri sloganlar popüler hale gelmiştir. Hatta bir Türk atasözünde ‘güneş girmeyen eve doktor girer’ ifadeleri kullanılmaktadır ki, güneş-mekan-sağlık ilişkisine verilen önem buradan da açıkça anlaşılmaktadır. Modern mimaride kullanılan geniş pencerelere bakıldığında; yeni bir malzeme olan betonarmenin getirdiği olanakların geniş açıklıklara imkan sağladığı, onun da mimaride boydan boya geniş pencerelerle sonuçlandığı düşünölebilir. Ya da o dönem güneşin iyileştirici etkilerinin anlaşılması, güneş ve sağlının eş anlamlı kullanılmasına bağlı olarak, güneş ışığını sağlık için içeri maksimum alma amacıyla çıkılan yolun mimaride geniş pencerelerle sonuçlandığı da düşünölebilir. Sebep her ne olursa olsun ikisinin de birbirinden beslenerek ve birbirine paralel şekilde geliştii kesinlikle söylenebilir.

Bunlara ek olarak 20.yy modern insanı; sağlıksız, düzenli beslenemeyen, çalışma ve yaşam koşulları ağır olan bireyler olarak tanımlanmış ve toplumu tekrar sağlıklı hale getirmek için de o dönemde iki maddenin öne çıktığı görölmüştür: modern tıbbın getirdiği yeni tedavi yöntemleri ve mimarlığın getirdiği sağlıklı yaşama teşvik eden yeni yapılar (Yılmaz, 2016). Tabi ki modernizmin tüm ilkeleri, tamamıyla salgının bir sonucudur denilemese de; mimarlardaki yeni ve temiz bir dünya yaratma isteği ve mimarinin toplumu sağlıklı hale getirme amacıyla kullanılması, dönemin salgınları ile modernizm arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu ilişkinin açıkça göröldüğü salgınlara bakıldığında ise, tüberküloz ve İspanyol gribi öne çıkmaktadır.

2.2.3.1 Tüberküloz ve ispanyol gribi. Tüberküloz ve İspanyol gribi salgınlarının göröldükleri dönem, modernizmin çıkışı ile çakışmaktadır. Bu sebepten de modern mimari ilkelerin oluşumuna ilham verdikleri düşünölmektedir. O dönemde tıbbi tedavi henüz bulunamadığından, elde bulunan bilgiler ışığında, tüberkülozlu kişileri tedavi etmek için mekanla yakından ilişkili olan ‘yaşam tarzı terapisi’ne başvurulmuştur (Chang, 2020).

Bu iki salgından ilk olarak görülen tüberkülozun, 1800'lerde ortaya çıktığı bilinmektedir. Aynı kolera salgınında olduğu gibi sanayileşme ve kalabalıklaşan kent koşullarının etkisiyle geniş kitlelere yayılmıştır (Varolgüneş ve Canan, 2017). Özellikle de sağlıksız koşullarda yaşayan işçi sınıfında hastalığın daha çok görüldüğü kaydedilmiştir (Campbell, 2020). Hatta 1902 yılında Paris'te bir doktor tarafından, tüberkülozun mimari ile ilgisini konu alan bir konferans düzenlenmiş, tüberküloz sebebiyle hayatını kaybeden kişilerin sağlıksız binalarda yaşadığı belirtilmiştir (Varolgüneş ve Canan, 2017). Hastalığın asıl nedeninin anlaşılamadığı o dönemde, bütün bu bulguların ve söylemlerin ardından, kapalı ve egzersiz içermeyen yaşam tarzı, kötü havalandırma, yetersiz doğal ışık gibi çevresel sebepler, doğal olarak hastalığın sebebi olarak görülmeye başlanmıştır (Alıcı, 2020). Sebep çevresel olarak görüldüğünden, doğal olarak çözüm de çevredeki belli özellikleri değiştirerek sağlanmaya çalışılmıştır. O dönem yapılarındaki sağlıklı yaşam tarzını destekleyen tasarım özelliklerinin ilk olarak bu şekilde ortaya çıktığı söylenebilir.

1882 yılına gelindiğinde hastalığın asıl olarak bir bakteriden kaynaklandığı anlaşılrsa da, tedavisi 1943 yılına kadar bulunamamıştır (Alıcı, 2020). Tedavinin arandığı o uzun süreçte, tüberküloz bakterisinin havadaki öksürük damlacıklarında ve ev tozunda uzun süre yaşayabildiği tespit edilmiştir (Campbell, 2005). Bu sebepten; temiz, tozun ve kirin kuytu köşelere yerleşmeyeceği, süslemesiz ve dekorasyondan uzak tasarım anlayışı ön plana çıkmıştır (Chang, 2020). Aynı şekilde temiz hava ile güneş ışığının da tüberküloz bakterisi üzerinde etkili olduğunun anlaşılmasıyla, ışık ve hava ile dolu sağlıklı konutlar inşa etmenin önemi yeniden gündeme gelmiştir (Varolgüneş ve Canan, 2017). Hastalıktan korunmak adına özellikle konut iç mekanlarında bu yaklaşımlar kullanılırken, hasta olan kişileri tedavi etmek adına da iyileşmeyi destekleyici mimari özelliklere sahip sanatoryumlar inşa edilmiştir. Mekansal olarak sağlanmaya çalışılan tedavi şeklinin ve dönemin sanatoryumlarının oluşturduğu mimari estetik, modernizmin ilkeleriyle oldukça örtüşmektedir.

Mimariyle ilgisi olduğu düşünülen bir diğer salgın ise; 1. Dünya savaşının ardından (1918-1920) görülen İspanyol gripidir. O döneme kadar görülmüş en kötü 'pandemik' hastalık olarak bilinen ispanyol gripi, savaş süresince askeri kampların sık sık yer değiştirmesiyle yayılmış ve dünya genelinde çok fazla insanın ölümüne yol açmıştır (Parıldar, 2020; TÜBA, 2020). Hatta etki alanı ve büyüklüğü açısından

günümüzde yaşadığımız Covid-19 salgınına en benzer salgının bu olduğu belirtilmektedir (TÜBA, 2020). Bu etkide bir salgının görüldüğü 20.yy'da, doktorların insan bedenini iyileştirmesi gibi, mimarların da sağlıklı yapıları bir ev doktoru (dwelling doctor) olarak iyileştirebileceği vurgulanır olmuştur (Şumnu, 2020).

Tarih boyunca yaşanmış birçok salgının ardından, fiziksel açıdan sağlıklı yaşamı destekleyen yapıların ve belli mimari özelliklerin geliştiği zaten kaydedilmiştir. Fakat 20.yy'a gelindiğinde, fiziksel sağlığa iyi gelen mekanların yanı sıra, mental sağlığa da iyi gelen mekanların tasarlanması gerektiği düşüncesi ön plana çıkmıştır (Alıcı, 2020; Chang, 2020). Çünkü hem salgınların hem de 1.Dünya savaşı'nın yarattığı onca yıkımın ardından, toplumun ihtiyacının yeni, temiz, dingin, sade ve beyaz bir dünya olduğu düşünülmüştür (Budds, 2020; Campbell, 2020). Bu yüzden binaları hastalıklara karşı bir ilaç türü olarak gören modernist mimarların (Budds, 2020), sağlığı bütünsel olarak korumak adına bu ihtiyaçlara cevap veren mekanlar tasarlamaya yöneldikleri söylenebilir. Mimarlar bu mekanları tasarlarken, sade çizgiler ve formlar, mekansal açıklıklar, sade malzemeler ve renkler, düz, pürüzsüz ve beyaz yüzeyler gibi özellikler kullanmışlardır (Alıcı, 2020). Aynı tüberkülozda olduğu gibi burada da, döneme hakim mimari tarz doğrudan İspanyol gribinden doğmuştur denilemese de, terapisel mekan özellikleri ile modernizmin ilkeleri birbirini beslemiştir denilebilir.

2.2.3.2 Sanatoryumlar. Tüberkülozdan müzdarip kişileri hem izole hem de tedavi etme amacıyla inşa edilen sanatoryumlar, 19.yy'ın ortasından başlayarak bir çok Avrupa kentinde görülür olmuştur (Varolgüneş ve Canan, 2017). Tüberkülozun bakteri kaynaklı olduğunun anlaşılmasıyla (1882), antibiyotik tedavisinin bulunması (1943) arasında 60 yıl olduğundan, doktorlar hastaları iyileştirmek için belli başlı yöntemler belirlemişlerdir. Bu yöntemler belirlenirken, tarihte görülen salgın hastalıklarla nasıl başa çıkıldığına da bakılmıştır. Örneğin; Hipokratın M.Ö 460 yılında yazdığı epidemic adlı metinde salgınlarla mücadele etmek ve sağlıklı bir yaşam sürmek için kullanılacak yöntemler; temizlikle iç içe olmak, egzersiz yapmak ve iyi beslenmek olarak tasvir edilmiştir (Hijyen ve Mimarlık, 2020). Aynı zamanda tüberkülozla mücadelede temiz hava, güneş ışığı ve hijyenin önemi de anlaşıldığından o dönemde uygulanacak tedaviye bu bilgilerin ışık tuttuğu söylenebilir.

Doktorların kullandığı benzer tedavilerin içeriğine bakıldığında; açık havada iki saat uzanarak dinlenme, bol temiz hava alma, güneşlenme, hafif egzersizler ve diyetin öne çıktığı görülmektedir (Campbell, 2020). Bu sebepten, uygulanan iyileştirici yöntemleri hastalara birebir sağlamak amacıyla sıfırdan inşa edilen sanatoryumlarda; güneş ışığı ve temiz havaya erişim için, büyük pencereler ve balkonlar, hijyenik olması için düz yüzeyler, kirin görülerek hemen temizlenebilmesi için beyaz renk, açık havada dinlenebilmek, ve güneşlenmek adına teraslar ve şezlonglar kullanılmıştır (Budds, 2020). İlaç tedavisi gelişene kadar inşa edilen çoğu sanatoryumda bu mimari özelliklerin kullanılmasının, modernizmin estetiğinin oluşmasında ciddi rol oynadığı düşünülmektedir (Wainwright, 2020).

1943 yılında antibiyotik tedavisinin bulunmasının ve ilacın oldukça etkili olduğunun tespit edilmesinin ardından hastaları sanatoryumlarda izole ederek iyileştirmeye ihtiyaç kalmadığından, 1950’lerden başlayarak sanatoryumların yıkıldığı, hastaneye katıldığı veya konuta dönüştürüldüğü bilinmektedir (Campbell, 2020). Böylece, o tarihten sonra sanatoryumların kullandığı ışık, hava ve egzersiz felsefesinin konutlara sıçradığı (McMullan, 2019) ve ‘tasarladığım bina tüberküloz için mükemmel’ diyen mimarların, ‘tasarladığım bina sağlığını için mükemmel’ diyerek (Zeiba, 2020), bu özellikleri konutlara taşıdıkları görülmektedir. Sağlık teriminin o dönem oldukça popüler olması ve mimarların karşısında sağlıklı olmak isteyen bir toplumun duruyor olması, sanatoryumların mimari estetiğinin konutlara geçişine oldukça mantıklı bir neden olarak gösterilebilir.

Sonuç olarak, sanatoryumlara ait tasarım ilkelerinin, konutlarda da kullanılmasının ardından, ilerleyen zamanda modern mimarinin ilkelerine dönüştüğü (Şumnu, 2020) öne sürülmektedir ki, İsviçre’de modern mimari denemesi olarak bilinen ilk betonarme yapının, bir tüberküloz sanatoryumu olması da bu fikri desteklemektedir (Zeiba, 2020).

2.2.3.2.1 Paimio sanatoryumu. Modernizme etkisi olduğu bilinen sanatoryum mimarisinin önemli örneklerinden biri olan Paimio Sanatoryumu, 1933 yılında Finlandiya’da Alvar Aalto tarafından tasarlanmıştır. Tüberküloz hastalarına hem rehabilitasyon hem de iyileşme sağlamak adına inşa edilen sanatoryum binası, tıbbi bir alet olarak ele alınmış ve mimarisi hastalara iyi gelecek özellikler detaylıca düşünülerek oluşturulmuştur. Örneğin; güneşten ve temiz havadan bolca

faydalanabilmeleri ve egzersiz yapabilmeleri adına, daha sağlıklı hastalar için güneşlenme terasları, daha ağır hastalar için de her katta güneşlenme balkonları kullanılmıştır.¹¹ Temiz hava ve ışığı içeri almak, hastalara doğa manzarası sunmak ve iç ve dışı bütünleştirmek adına büyük pencereler kullanılmış, hatta iyileşmeyi arttırmak adına sanatoryuma özel şezlonglar, sandalyeler gibi mobilyalar tasarlanmıştır.¹² (bkz. Şekil 5).

Paimio’da kullanılan bu klinik estetik anlayış ve mimari özellikler modernizm adına bir dönüm noktası olarak görülmektedir (Chang, 2020) ve o dönemde yapılan çoğu sanatoryuma da örnek olmuştur denilebilir.

Şekil 5. Paimio sanatoryumu güneşlenme terasları
(<https://www.alvaraalto.fi/en/works/architecture/>)

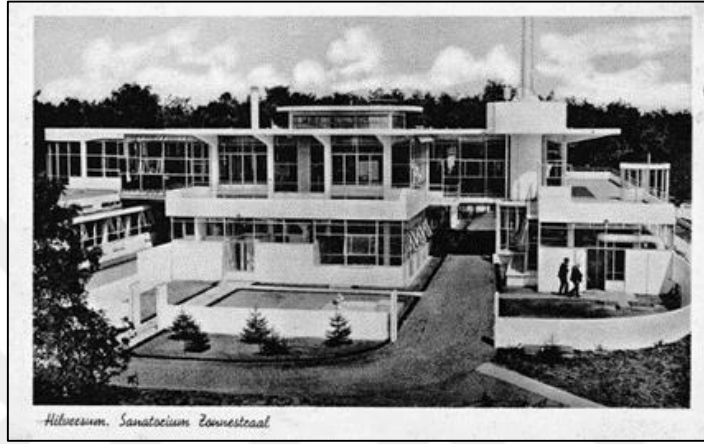
2.2.3.2.2 Zonnestraal sanatoryumu. Modern mimariye ilham veren önemli örneklerden biri olarak görülen Zonnestraal Sanatoryumu 1931 yılında Hollanda’da inşa edilmiştir. Tüberküloz hastaları için bir tedavi merkezi olarak tasarlanan sanatoryum, hastalara bol miktarda temiz hava ve güneş ışığı sağlama amacıyla yapılmış ve hatta güneşin iyileştirici gücünü vurgulamak adına sanatoryuma zonnestraal yani ‘güneş ışığı’ adı verilmiştir (Campbell, 2005).

İşlevselliğin ön planda olduğu bir yaklaşımla tasarlanan sanatoryumda, yapı iskeletinin hafif görünmesi ve bol ışık alan havadar iç mekanlar yaratmak için çok

¹¹ <https://decortips.com/tr/evler/paimio-sanatoryumu-modern/>

¹² <https://decortips.com/tr/evler/paimio-sanatoryumu-modern/>

sayıda geniş cam yüzeyler ve hastaların temiz hava alarak dinlenebilmesi yada uyuması için de teraslar kullanılmıştır (Campbell, 2020). Sanatoryumun iç mekanında ise; geleneksel Hollanda konutlarının karanlık ve mikrop barındırması muhtemel iç mekanlarına bilinçli zıt bir yaklaşım sergilenerek, özellikle uçuk sarı, uçuk mavi ve krem gibi açık renklerin kullanıldığı görülmektedir (Campbell, 2005). Paimio’da da Zonnestraal’da da kullanılan, ışık ve havayı iç mekana maksimum almaya yönelik tasarım anlayışının zamanla kendini konutlarda da gösterdiği bilinmektedir.

Şekil 6. Zonnestraal sanatoryumu

(<https://en.wikiarquitectura.com/building/zonnestraal-sanatorium/>)

2.2.3.3 X ışını ve mimarlık. X ışını, yani diğer bir adıyla röntgen 1895 yılında bulunmuş ve tüberkülozla mücadelede birincil teşhis aracı olarak kullanılmıştır (Hijyen ve Mimarlık, 2020). Yapıların hastalık korkusuyla tasarlandığı o dönemlerde, röntgenin bulunması ve o çağın salgınında tanı yöntemi olarak kullanılması gibi önemli tıbbi gelişmelerin de mimari üzerinde oldukça etkili olduğu düşünülmektedir (Yılmaz, 2016).

Röntgen ve modern mimarinin aynı dönemde ortaya çıkması ve paralel olarak gelişmesinin sonucu olarak, binaların daha şeffaf olduğu, özel alan ve kamusal alan arasındaki sınırın kalktığı ve iç mekanın dışarıdan sergilendiği mimari tasarımlar ortaya çıkmıştır (Colomina, 2008, s.30). Bedenin içini ve iskelet sistemini gösteren bu yeni röntgen teknolojisinden etkilenen mimarlar, binaların dış cephelerini geniş cam yüzeylerle kaplayarak yapı iskeletinin dışarıdan görüldüğü tasarımlar ortaya çıkarmışlardır (Yılmaz, 2016). Hatta dönemin ünlü mimarlarından Mies Van der Rohe’nin mimari estetiğinde de bu deri-kemik ilişkisinin etkisi olduğu belirtilmektedir

(Zeiba, 2020). Mies van der Rohe'nin 1922'deki gerçekleştirilmemiş cam gökdelen projesinde x ışını estetiği açıkça görülmektedir (Bartoli ve Nedo, 2015). Ayrıca röntgendeki üstüste binmiş kemikler ve dokuların oluşturduğu katmanlı yapı görselinin de, Eames house'a (1949) ilham kaynağı olduğu ifade edilmiştir (Mcmullan, 2019).

Sonuç olarak hem modern insan bedeninin hastalıkla ilişkisinden gelen ışık, hava, hijyen felsefesi, hem de bir teşhis aracı olarak x-ışını teknolojisinin insanlara kattığı yeni bakış açısından gelen şeffaflık, iç-dış felsefesi, mimaride saydamlıkla sonuçlanmıştır denebilir.

2.2.3.4 Konut örnekleri. O dönemde insanların isteklerinin hijyenik olan ve sağlıklı yaşama teşvik eden mekanlarda yaşamak olması, mimarların konutlarda bu istekleri sağlamak adına tedavi için kullanılan mimari yapıları örnek almalarına sebep olmuştur. Dönemin ünlü mimarlarından Le Corbusier, Alvar Aalto, Richard Neutra ve Jan Duiker gibi tasarımcıların, ister istemez salgınların yıkıcı etkilerinden ve tedavi şeklinden etkilendikleri belirtilmektedir (Campbell, 2020). Aşağıda bu mimarların sağlıklı yaşam konusunu merkeze alarak tasarladıkları konut yapılarından bazıları incelenmiştir.

2.2.3.4.1 Lovell sağlık evi. Lovell sağlık evi; mimarinin sağlık hizmeti yapıları olan sanatoryumlardan, konutlara geçişine verilebilecek en güzel örneklerden biri olarak görülmektedir (Budds, 2020).

Ev, Richard Neutra tarafından 1927- 1929 yılları arasında Los Angeles'da inşa edilmiştir. Evin sahibi Philip Lovell doğal tıpla ilgilenen ve beslenme uzmanı bir doktor olduğundan, ev; diyet, güneş ışığı ve temiz havayı içeren sağlıklı yaşam tarzı ilkelerine göre tasarlanmıştır (Zeiba, 2020). Tüberküloz tedavisi için yapılan sanatoryumların mimarisi, bu yapıda zinde yaşamı destekleyen konut mimarisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Lovell sağlık evinde; açık havada uyumak için her odada ve çatıda teras, gün ışığı için büyük pencereler ve temizliğe vurgu yapan beyaz kullanımıyla hem modernist hem de enerjik yaşama teşvik eden bir tasarım anlayışı görülmektedir (Budds, 2020; Zeiba, 2020). Bu mimari özelliklere bakıldığında evin ilhamını tüberküloz sanatoryumlarından aldığı açıkça söylenebilir.

Şekil 7. Lovell sağlık evi (Budds, 2020)

2.2.3.4.2 *Kademeli evler*. Güneş için büyük pencerelerin, temiz hava için de teras ve balkonların uygulanması tüberkülozla birlikte yaygın hale gelmiştir. Kalabalıklaşan kentlerde ise; çok katlı yapılara yönelim, konut kalitesinin düşmesi ve sonucunda yapıları sağlıklı hale getirme ihtiyacı da belli mimari çözümleri beraberinde getirmiştir. Yoğun kent ortamında amaç hava ve güneş alan hijyenik konutlar yaratmak olunca her kata teras yapmak yeterli olmamış, aynı zamanda her kat bir öncekinden daha geride olacak şekilde bir sistem geliştirilmiştir.

Hızla büyüyen kentlerden biri olan Paris'te de Henri Sauvage tarafından, Almanya'daki sanatoryumlardan ilham aldığı bilinen iki yapı tasarlanmıştır (Varolgüneş ve Canan, 2017). Her iki yapı için de amaç, kalabalıklaşan ve çok katlı yapıların arttığı kentlerde herkese güneş ve temiz havaya erişimi sağlamaktır. İlk tasarlanan apartman bloğu Rue Vavin'de (1912-1914), çok katlı yapının her katına güneş ışığı ve temiz hava sağlamak adına basamaklı bir tasarım kullanıldığı, ardından inşa edilen Rue des Amiraux'da (1923-1924) da yine aynı amaçla kademeli terasların ve teras bahçelerinin kullanıldığı ve bunların yanında hijyenik bir bina yaratmak için de cephe kaplamasında, Paris metrosundaki gibi beyaz sırlı seramiklerin kullanıldığı görülmektedir (Varolgüneş ve Canan, 2017). Kademeli evler; sağlığın önemi ve sağlıklı yapılara duyulan ihtiyacın artmasıyla ortaya çıkan belli mimari çözümlerin konut yapılarında kendini göstermesine güzel bir örnek olarak verilebilir.

Şekil 8. Rue des Amiraux binası ve kademeli balkonlar
([https://www.wikiwand.com/fr/Henri Sauvage](https://www.wikiwand.com/fr/Henri_Sauvage))

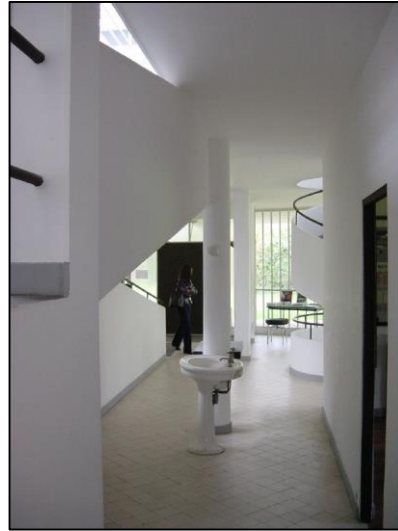
Şekil 9. Rue Vavin binası (<https://blog.parisinsights.com/henri-sauvages-stepped-terrace-apartment-building/>)

2.2.3.4.3 *Villa Savoye*. Le Corbusier'in de içinde olduğu pek çok 20.yy mimarı, yeni mimari tasarımlarını vücudu korumak, geliştirmek, sağlıklı tutmak amacıyla ve zamanın korkularına cevap olacak şekilde yeniden düşünmüşlerdir (Bartoli ve Nedo, 2015). Villa Savoye da, Le corbusier'in 20.yy'da oluşan hastalık ve savaşın yarattığı yıkıma verdiği mimari bir cevap olarak kabul edilmektedir (Baş, 2021).

Corbusier'in gençliğinde bir dönem, tüberkülozu mimari ile iyileştirmeye çalıştığı bilinen Peter Behrens'in ofisinde çalışması (Campbell, 2020), onun fikirlerden etkilenmiş olabileceğini ve hatta tasarımlarının ve mimari ilkelerinin de

sağlık ve hijyen ile pekişerek oluşmuş olabileceğini düşündürmektedir. Zira ‘Yeni Bir Mimarlığa Doğru’ eserinde, insanların içinde yaşadığı eski dönemlerden kalma yaşam alanlarının hastalıkla dolu ve kullanışsız olduğunu açıkça belirtmektedir (Le Corbusier, 1986, s.277) (Yılmaz, 2016). Önceki dönemlerin anıtsal yapılarını ve süslemenin ağır bastığı mimari tarzı reddederek (Baş, 2021); sanayi devriminin sunduğu yeni malzemelerin ve tekniklerin kullanıldığı, basit, ekonomik, standart elemanlarla üretilen (Dilaveroğlu, 2020), klinik beyaza boyanmış, minimalist ve hijyenin de ön planda olduğu (Yuko, 2020) yeni mimariyi öne sürdüğü bilinmektedir.

Modern mimarlığın ve 20.yy’ın önemli eserlerinden olan ve Le Corbusier’in mimari ilkeleriyle 1931 yılında Fransa’da tasarlanan Villa Savoye’da da hijyenin etkilerini belli noktalarda açıkça görmek mümkündür. Villanın hemen girişinde tek başına duran lavabo buna örnek olarak verilebilir. Lavabonun tasarıma eklenmesiyle temizliğin öneminin vurgulandığı (Budds, 2020) ve dışarıdan gelenleri dış dünyadaki pisliklerden arınmaya davet ettiği (Baş, 2021) düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, toza ve kire imkan vermeyen, halı veya ağır mobilyaların kullanılmadığı, dekoratif öğelerden arınmış, klinik beyaz renge boyanmış, zemin ve duvarların rahat temizlenebilir düz yüzeylerden oluştuğu sade tasarımıyla yine hijyen kavramını ön planda tuttuğu görülmektedir (Baş, 2021; Chang, 2020; Yuko, 2020).

Şekil 10. Villa Savoye’un girişinde bulunan lavabo ve iç mekanda beyaz kullanımı
(<https://www.archdaily.com/84524/ad-classics-villa-savoye-le-corbusier>)

Bunlara ek olarak, Le Corbusier'in tasarımlarında esas aldığı ve modern mimarlık stilinin oluşumunda etkisinin olduğu düşünülen (Dilaveroğlu, 2020) 5 tasarım ilkesinin de yine sağlık faktöründen ve sanatoryumlardan etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir. Bu beş tasarım ilkesi pilotis, düz çatı, yatay pencereler, serbest plan ve serbest cephe olarak bilinmektedir.¹³

İlkelerin sağlık ile kesiştiği noktalara bakıldığında, ilk olarak pilotis kullanımının aslında yapıyı hastalık barındırdığı düşünülen, ıslak ve rutubetli doğal zeminden koparma isteğinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Bartoli ve Nedo, 2015). Bu düşünce şekli eski yüzyıllarda ortaya atılan, veba ve kolera salgınlarında da belli kesimlerce savunulan hastalıkların dünya zemininden yayıldığı düşüncesine oldukça benzemektedir. Da Vinci'nin kent planında şehri katman katman yükseltmesi gibi, burada da topraktan teması kesilmiş ve kolonlarla yükseltelen bir tasarım karşımıza çıkmaktadır. İkinci olarak, hem arazide harcanan parseli geri kazanmak (Dilaveroğlu, 2020) hem de fiziksel egzersiz ve açık havada zaman geçirme adına Villa Savoye'da kullanılan teras çatı ilkesinin de, güneşlenme ve açık havada istiharat için sanatoryumlarda kullanılan teraslardan geldiği söylenebilir (Campbell, 2020). Burada teras çatının yapılma amaçlarından biri temiz hava ve egzersiz olduğundan, Corbusier'in tasarımında mimari bir ilkeyi veya yapısal bir tarzı yerine getirmekten çok, sağlıkla ilişkili bir yapı yapmayı ön planda tuttuğunu düşündürmektedir. Aynı şekilde, Villa Savoye'da kullanılan yatay pencereler, sanatoryumlarda güneşlenmenin bir tedavi olarak kullanılması ve güneşin iyileştirici etkisinin bilinmesi gibi etmenlerden etkilenmiştir denilebilir. Yine bu yaklaşım, ışığı iç mekana kesintisiz almak adına açık plana da yansımıştır sonucu çıkarılabilir.

Şekil 11. Villa Savoye pilotis kullanımı (<https://www.archdaily.com/84524/ad-classics-villa-savoye-le-corbusier>)

¹³ <https://www.arkitektuel.com/villa-savoye-2/>

Şekil 12. Villa Savoye teras çatı kullanımı (<https://www.archdaily.com/84524/ad-classics-villa-savoye-le-corbusier>)

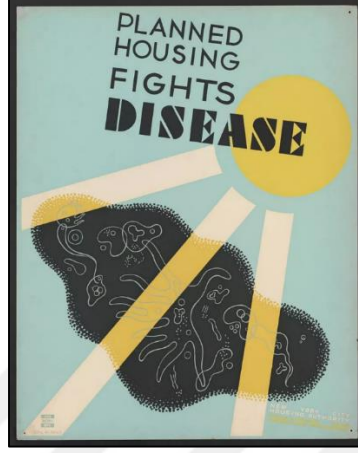

Şekil 13. Villa Savoye iç mekan (<https://www.archdaily.com/84524/ad-classics-villa-savoye-le-corbusier>)

Ancak, temizlik ve işlevsellik öğeleriyle tasarlanan bu projenin ironik olarak içinde yaşayanlar için sağlıklı bir yapı olmadığı; Savoye'lerin çatıdan yağmur suyu akması sebebiyle taşındıkları bilinmektedir. Sebep; yeterli yalıtım bilgisi, işçilik ve tekniğin olmadığı bir dönemde mimarın teras çatı uygulaması olarak görülmektedir (Baş, 2021). O dönemde sağlıklı yapılar tasarlamak adına öne çıkan mimari özelliklerin, uygulama ile sağlıklı bir forma dönüşmesine örnek olarak verilebilir.

Sonuç olarak o dönemin insanının, güneşe, temiz havaya, temiz ve hijyenik mekanlara, bedenine iyi gelecek ve onu sağlıklı olmaya teşvik edecek yapılara, aynı zamanda da yoğun çalışma temposunun ve dönemin yıkımlarına karşı ona zihnen de iyi hissettirecek iç mekanlara ihtiyaç duyduğu görülmektedir. (Yılmaz, 2016) Bu ihtiyaçlara cevap veren özelliklerin çoğunun Villa Savoye'da olması da, modern mimarının 5 ilkesini de sağlayan bu tasarımın sağlık, insan, mekan üçgeninden biçimlenmiş olabileceğini bizlere düşündürmektedir.

2.2.3.5 İç mekan, malzeme ve mobilya. 20.yy iç mekanına genel olarak bakıldığında; güneşin ve temiz havanın içeriye bolca sızdığı, sağlık ve hijyen ile harmanlanmış tasarımlar göze çarpmaktadır. O dönemlerde bir afişte yazan (bkz. Şekil 14) planlanmış evler hastalıkla savaşır sözü de, aslında bir evin tasarımı ile hastalığın yenilebileceğini açıkça vurgulamaktadır.

Şekil 14. Afiş (Budds, 2020)

Hijyeni destekleyen ve hastalıklarla savaştığı düşünülen bu evlere bakıldığında ise; kolay temizlenebilir mobilyaların kullanıldığı, halı gibi mikrop tutabilecek öğelerin kaldırıldığı, süse ve dekorasyona yer verilmeyen, beyaza boyanmış, aydınlık ve sade tasarımlı iç mekanlar karşımıza çıkmaktadır (Baş, 2021). Ayrıca kiri kolayca temizleyebilmek adına yer döşemeleri ve duvar kaplamalarında daha pürüzsüz ve geçirimsiz malzemelere geçildiği, mutfak ve banyo gibi hijyenin ön plana çıktığı alanlarda fayans ve linolyum gibi malzemelerin kullanıldığı, yine kiri kolayca tespit etmek adına beyaz rengin hakim olduğu ve toz birikmemesi adına da girinti ve çıkıntısız düz yüzeylerin kullanıldığı görülmektedir (Yılmaz, 2016; Zeiba, 2020).

Mobilyalara bakıldığında ise, daha yerleşik parçalar kullanılarak bütünsel bir tasarım anlayışının izlendiği görülmektedir (Yuko, 2020). O dönemde tasarlanan mobilyalar, sağlam, kolay temizlenebilir, toz ve mikrop tutmayan, vücudu rahatlatan, işlevsel, modern, hafif ve minimal tasarımlarıyla kendini göstermektedir (Campbell, 2020). Örneğin, kolay temizlenmesi adına mobilyalarda çelik, krom, kontraplak gibi malzemelerin kullanıldığı bilinmektedir (Chang, 2020). Biçim, malzeme ve tasarımın salgınlardan ve dönemin ihtiyaçlarından etkilendiği açıkça görülmektedir.

Dönemin sanatoryumları nasıl mimaride belli ufuklar açıtıysa, sanatoryumlarda kullanılan mobilyalar da dönemin tasarımcılarına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır denilebilir. Sanatoryumlarda kullanılan tedavinin bir parçası olan ‘dinlenme’ kısmında hastalara hizmet edecek ve dinlenirken iyileşmenin hedeflendiği, işlevsel mobilyaların ortaya çıktığı bilinmektedir.

Buna örnek olarak Alvar Aalto’nun tasarladığı Paimio sandalye verilebilir. Paimio sanatoryumunun ortak alanı için tasarlanan bu sandalye, tasarımının yanında belli işlevleri de barındırmaktadır. Temizliğinin kolay olması adına huş kontraplak kullanılmış, tüberkülozun karakteristik bir semptomu olan terlemelerde hastaya hava akışı sağlamak için kıvrımlı ve boşluklu bir yapı kullanılmış, 110 derecelik sırt açısıyla hastaya rahat oturma sağlanmasına çalışılmış ve zayıf hastaların hareketine destek olmak adına da kol desteği eklenmiştir (Campbell, 2005). Burada bir mobilyanın tasarım öğelerinin tümüyle tüberküloz tedavisine hizmet ettiği görülmektedir. Paimio sandalye, malzemenin verdiği doğal his ve kıvrımlarının rahatlığının (Woodman, 2016) yanı sıra avangart tasarımı sebebiyle sanatoryumdan sonra pek çok konut iç mekanında da kullanılmıştır (Campbell,2020).

Şekil 15. Paimio sandalye (<https://www.alvaraalto.fi/en/works/>)

Yine ilhanımı hastalıktan ve tedavi şeklinden alan tasarımlara örnek olarak Paimio Sanatoryumu için tasarlanan Aalto şezlong da verilebilir. Paimio sandalye iç mekan için tasarlanırken, şezlong da dış kısımdaki güneşlenme terasları için tasarlanmıştır ve bu sebepten hastanın değişen hava akımlarından etkilenmemesi adına ayaklarını yerden yükseltecek bir tasarım kullanılmıştır. Aynı şezlong, tedavinin bir parçası olan güneşlenme için, yatar pozisyonda ve sırtı ayarlanabilir yapılmış, dayanıklı olması, rahat temizlenmesi ve hava koşullarına uyum sağlaması adına da

elik boru iskeleti tercih edilmiştir (Campbell, 2020). Evde kullanım amacıyla daha sonradan lamine kayından üretildiği de bilinmektedir (Campbell, 2005). Bu iki örneğe de bakarak tüberküloz hastalarının ihtiyaçları mobilyaların tasarımlarını etkilemiştir denilebilir.

şekil 16. Aalto şezlong (<https://www.alvaraalto.fi/en/works/>)

Sanatoryumlar için üretilen mobilyaların dışında, 20.yy'da o dönemin popüler kavramları olan sağlık ve hijyeni esas alan, rahatlığın ön planda olduğu, ağaç ve metalden üretilmiş ve modernist evler için tasarlanan mobilyalar da karşımıza çıkmaktadır. Bunlara ilk olarak Isokon sandalye örnek verilebilir. Isokon mobilya şirketi için Marcel Breuer tarafından deneysel olarak tasarlanan sandalye, huş, maun ve ceviz gibi ağaç alternatifleriyle oldukça fazla sayıda üretilmiştir ve hala da üretilmeye devam ettiği bilinmektedir (Campbell, 2020). Aalto'nun Paimio sandalyesi gibi bir klasik haline gelen isokon sandalyenin, sağlığa iyi geldiği iddia edilmiştir. Yemekten sonra Isokon sandalyede on dakika geçirmenin bir ilaç kadar iyi geldiği veya insan vücuduna göre şekillendirilmiş tasarım gibi söylemler de (Campbell, 2005), aslında bir sandalyenin sağlıkla ilişkili tasarımını gözler önüne sermektedir.

şekil 17. Isokon sandalye (Campbell, 2020)

İkinci bir örnek olarak ise Charlotte Perriand, Le Corbusier ve Pierre Jeanneret'in tasarladığı LC4 şezlongu verilebilir. Aynı Isokon gibi bu da hiç bir klinik ortamda kullanılmamış ve kullanılması amaçlanmamıştır. Bu tasarımda, Fransız bir doktor olan Pascaud'un anatomiye uygun tasarlanan koltukların sağlığa yararlı olduğuna dair söylemlerinin etkili olduğu düşünülmektedir (Campbell, 2020). Bunların sonucunda, krom çelik çerçeveye sahip, siyah deriden hamak benzeri bir tasarımın kullanıldığı, ideal oturma pozisyonuna göre şekil verilmiş bir mobilya ortaya çıkmaktadır (Campbell, 2005).

Şekil 18. Lc4 şezlongu (Campbell, 2005)

Sonuç olarak salgın hastalıkların ardından, sağlıklı insanlar için sağlıklı mekanlar yaratma farkındalığının artması mobilya ölçeğinde de kendini göstermiştir. Bir salgın hastalığı tedavi etmek için olsun veya olmasın, sadece insanın vücuduna iyi gelen, anatomisine uygun ve rahatlığın ön planda olduğu mobilyaların önemi salgın dönemlerinde ortaya çıkmış, dönemin mobilya tasarım çizgisine yön vermiştir denilebilir.

Bölüm 3

Koronavirüs Pandemisi

Koronavirüs, diğer adıyla Covid-19, 2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan, çok hızlı ve kontrolsüz bir şekilde bir çok kıtaya yayılarak dünyayı etkisi altına almış küresel bir salgındır (Muhcu, 2020 ; TÜBA, 2020). Dünya üzerinde ciddi sayıda ölümlere neden olan koronavirüsün, insandan insana, havadaki damlacıkların solunmasıyla ve kontamine yüzeylere dokunulmasıyla bulaştığı bilinmektedir (TÜBA, 2020).

Diğer salgınlarda olduğu gibi burada da hastalığın yayılmasında küreselleşmenin ve giderek artan insan hareketliliğinin negatif etkileri görülmektedir. Küreselleşmenin yanı sıra, iklim değişikliği, dünya nüfusunun artması, göçler, ekolojik değişiklikler gibi dünya çapındaki sorunların da bir çok hastalığa ve yeni nesil pandemilere zemin hazırladığı düşünülmektedir (Billur ve Billur, 2020). Ayrıca halk sağlığı araştırmacılarının da zaten bu pandemiyi bekledikleri söylenmektedir (Fezi, 2020). Bu bilgiler ışığında, insanın doğaya ve düzene kontrolsüz müdahalelerinin gelecekte de yeni salgınlara sebebiyet verebileceği çıkarımı yapılabilir.

3.1 Dünyada ve Türkiye’de Süreç

Virüsün hızla yayılıyor olması ve sağlık açısından tehdit oluşturması sebebiyle, 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi ilan edilmiştir. Yine aynı tarihte Türkiye’de ilk vakanın tespit edildiği de bilinmektedir (Billur ve Billur, 2020; TÜBA, 2020). Pandemi ilan edilmesinin ardından, birçok ülke hem kendi içlerinde hem de birbirlerine karşı izolasyon kararları almış, sosyal mesafe kuralları getirilmiş ve durum ciddi sayıdaki insanın kısmen veya tamamen eve kapanmasıyla sonuçlanmıştır (Şumnu, 2020).

Türkiye’de ilk vakanın tespit edilmesinin ardından, virüsün yayılmasını önlemek adına ülke çapında belli önlemler alınmıştır. Bu önlemler; hasta olan kişilerin izole edilmesi, hastalık şüphesi olanların karantinaya alınması, sağlıklı kişilerin sosyal ve fiziksel aktivitelerinin sınırlandırılması, toplu faaliyetlerin yasaklanması, maske ve dezenfektan gibi koruyucuların kullanılması ve kentte sosyal mesafe kurallarının uygulanması olarak sayılabilir (TÜBA, 2020).

Dünya genelinde ciddi ölümlere yol açan koronavirüs pandemisinde, aşının bulunmasının ardından vakaların azaldığı gözlemlenmiştir. 29 Nisan 2022 itibarıyla Türkiye’de Covid-19 sebebiyle ölen kişilerin toplam sayısı 97.666 olarak kaydedilmiştir.¹⁴

Dünyanın karşılaştığı bu salgın, gelecekte yaşanabilecek yeni krizler için doğal kaynakların verimli ve etkin kullanılması, insan-doğa etkileşiminin gözden geçirilmesi ve kent ve mimaride daha esnek ve sürdürülebilir politikalara yer verilmesi konularındaki ihtiyacı vurgulamaktadır.

3.2 Sağlık, Karantina ve Konut

Sağlık ve mimarlık ilişkisinin Vitruvius’a kadar uzandığı bilinmektedir. Kendisi bir şifacı olan Vitruvius, mimarların tıp eğitimi de alması gerektiğini ve mimarlık alanının tıbbın bir dalı olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır (Alıcı, 2020). Aslında burada Vitruvius’un bu söylemiyle vurgulanmak istenen düşüncenin, mekanların tasarım sürecinde kişilerin fiziksel ve mental sağlığının ön planda tutulmasının oldukça önemli olduğu söylenebilir.

Günümüzün mimarisi ve şehirciliği, geçmiş dönemlerde şehirlerde yaşayanların sağlığını ve konforunu korumak adına alınmış önlemlerin ve tedavi şekillerinin sonucunda şekillenmiştir (Megahed ve Ghoneim, 2020). Bu sebepten, koronavirüsün de günümüz mimarisi ve tasarım anlayışında değişiklikler yaratması ve geleceğe dair yenilikler getirmesi beklenmektedir.

Geçmiş dönem salgınlarında aşı bulunana kadarki süreçte kullanılan karantina, izolasyon gibi çevresel önlemler, koronavirüs pandemisinde de kullanılmaktadır. Dünya genelinde pandemi ilan edilmesinin ardından; şehirlerde, mahallelerde ve evlerde fiziksel sağlığı korumak adına sosyal mesafe, karantina ve izolasyon uygulamaları yapılmıştır (Budds, 2020). Türkiye’de de ülke kapsamında alınmış en önemli tedbirlerden birinin karantina olduğu söylenebilir. ‘Evde kal’ şeklindeki sloganlarla halk evlerinde ve karantinada kalmaya teşvik edilmeye çalışılmış, salgının yayılma hızı arttığında ise devlet tarafından sokağa çıkma yasağı getirilmiştir.

¹⁴ <https://covid19.saglik.gov.tr/>

Geçmiş dönemlerde karantinanın bulaşıcı bir hastalık taşıdığı düşünülen kişileri toplumdan ayrı tutma amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Fakat günümüzde Covid-19 önlemi olarak kullanılan karantina; hasta olanlar, hasta olduğundan şüphe edilenler ve henüz hasta olmayan kişileri de kapsamaktadır ki, bu da herkes anlamına gelmektedir. Geçmiş dönemlerde insan popülasyonu az olduğundan, hasta olanları ve hasta olduğundan şüphe duyulan kişileri toplumdan ayırmak adına kullanılan adalar, lazarettolar ve hastaneler kapasite anlamında yeterli gelmekte idi. Fakat insan popülasyonunun oldukça fazla olduğu günümüzde, hastalanan kişi sayısı günden güne artış gösterirken bu kişilere hastanelerde yer bulmak gitgide zor hale gelmiştir. Kalabalık ülkelerde ve şehirlerde, hastaneler insanları tedavi etmek adına kapasite yaratamamıştır. Dünya nüfusu ve salgın hızına bakıldığında çare ‘evde tedavi’ olarak görülmüştür. Bunun yanı sıra, covid-19 bazı hastaların semptom göstermediği bir tür olduğundan, yine toplumun büyük bir kısmının ‘evden çıkmaması’ ile hem hastalığa yakalanmanın hem de hastalığı yaymanın önüne geçilmeye çalışılmıştır. Hem tedavi hem de izolasyon konutta sağlanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak evde kalmanın böylesine önemli olduğu Covid-19 salgınında konut, salgının seyri adına kilit bir mekan olarak karışımıza çıkmaktadır.

Dünya sağlık örgütüne göre, yapıların ana amacı, insanları dışarıdaki tehlikelerden ve konforsuzluktan korumak, insani eylemler için en uygun ve güvenli ortamı sağlamaktır (WHO, 2020). Konut da insanoğlu için en özel, en güvenilir mekan, en önemli yaşam birimi ve temel konfor alanı olarak görülmektedir (Gali Taşçı, 2020). Konut biriminin ilk çağlardan beri barınma, koruma, ve güvenlik işlevi taşıdığı; kötü hava koşullarından, yırtıcı hayvanlardan veya düşmanlardan korunmak adına sığınılan bir mekan olarak geliştiği bilinmektedir. Geçmişten beri sığınak olarak görülen konut, günümüzde Covid-19 salgınında da fiziksel sağlığı korumak adına da yine sığınılan mekan haline gelmiştir. Bu sebepten koronavirüs salgınında konutun yeri, şimdiye kadarki hiçbir salgında olmadığı kadar büyüktür.

3.3 Pandemi Sürecinin Konuta Olası Etkileri

Tarihte konutun, farklı mimari ve tasarım yaklaşımlarının denendiği bir laboratuvar olarak kullanıldığı görülmektedir (Erdoğan vd., 2020). Sosyo-mekansal bir süreç olarak görülen Covid-19 pandemisi sürecinde de, yaşamımızın çoğunu konut içinde geçirmek konut mimarisinin önemini tekrar ortaya koymuştur (Sipahi, 2020).

Günümüz sosyal hayatında insanlar vakitlerinin çoğunu ev dışında geçirmekte, ev onların rahatladığı, dinlendiği bir mekan olarak kullanılmaktadır. Kamusal mekan ile özel mekanın kendi işlevlerini üstlendiği bu sosyal düzende, tüm yükü özel mekan olan konutun alması, tarih boyunca ilk defa deneyimlenen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Karantina nedeniyle insanlar evlerinden çalışmaya, eğitmeye, öğrenmeye, evlerinde egzersiz yapmaya, sosyalleşmeye çalışmışlardır. Bu yüzden güncel kriz boyunca karşılaşılan en büyük zorluğun; kimsenin evini, içinden hiç çıkmadan yaşayacak şekilde şekillendirmemiş olması olduğu söylenebilir. Evler tüm ihtiyaçlara cevap verir konumda olmadığına, hane sakinlerinin evlerine başka gözle bakmaya ve iç mekanla ilgili farklı ihtiyaçları olduğunu farketmeye başladıkları söylenebilir. Pandemi sonrası evlerin tasarım konseptinin değişmesinin kaçınılmaz olduğu belirtilmektedir (Erdoğan vd., 2020).

Günümüz pandemisi tüm dünyayı etkileyen ve herkesi evlerinde karantinada kalmaya zorunlu bırakan önemli bir olaydır. Bunun sonucunda insanların evlerini yeniden deneyimlemesi konut mimarisindeki değişiminin kapılarını açmaktadır. Konut; insanın tüm yaşamının geçtiği, yaşayan kişiye göre özelleşen, değişen ve gelişen bir mekandır. Konutun tasarımı aynı zamanda içinde yaşayan kişilerin eylemlerine de yön vermektedir (Sipahi, 2020). Bu sebeple hijyen koşullarını sağlayan, fiziksel sağlığı korumaya yardımcı olan, konforlu, ihtiyaçlara cevap verebilen, temiz hava ve güneş ışığına erişimi olan, stres düzeyinin yüksek seviyede olduğu salgın sürecinde mental anlamda da insanı rahat hissettiren ve birçok işlevi üstelenebilen ev tasarımlarının öneminin anlaşılmasının gelecekteki konut tasarım kriterleri üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir.

Pandemi herkese en çok ihtiyaç duyulan mekan olan konuta tekrardan yakından bakmamız gerektiği hatırlatmıştır (Erdoğan vd., 2020). Karantina döneminde konutun; içinde yaşayanlara yetiyor olması, tüm ihtiyaçlara cevap vermesi, işlevleri sağlaması ve sağlık adına yaşanılabilir olmasının oldukça önemli olduğu söylenebilir. Dünya sağlık örgütü de, 12 maddelik insan sağlığını koruma planında barınma ve konut kalitesinin öneminden bahsetmektedir.

Koronavirüs ile sağlığın önemi bir kez daha farkedilmiş, inşaat sektöründeki belli firmalar şimdiden ileride karşılaşılabilecek salgınlara gerekli korumayı

sağlayacak yapılar inşa etme üzerine projelerini yoğunlaştırmışlardır.¹⁵ Hatta bir inşaat firması tarafından, sağlıklı ev konseptli projeler piyasaya sürülmüştür. Pandeminin negatif etkilerinden korunma amacıyla tasarlanan bu projede sağlıklı ev özellikleri olarak; evin açık veya yarı açık mekana sahip olması, az katlı ve yatay mimariye sahip olması, yeşil alan veya ormana yakın olması, koronavirüs sürecindeki sağlık kriterlerine uygun havalandırma sistemini içermesi ve depreme dayanıklı olması olarak beş özellik belirtilmektedir.¹⁶ Pandemi sonrasında kullanıcının konforunu sağlamak için ideal ve sağlıklı yaşam alanı tasarlamının öncelikli hale geldiği görülmektedir (Güney Yüksel, 2022).

Günümüzde yaşadığımız bu salgın, gelecekte karşılaşılabilecek olası salgınlar için konutu hazırlamanın ve ihtiyaçlara göre yeniden düzenlemenin önemini ortaya çıkarmaktadır ki Covid-19 un ardından ortaya çıkan ‘post-pandemik ev’, ‘pandemi mimarisi’ ve ‘sağlıklı ev’ gibi kavramlar gelecekteki konut tasarımlarında Koronavirüsün etkisini göreceğimizin işareti kabul edilebilir.

3.3.1 Konut ve hijyen. Hijyen kavramı, salgınlar söz konusu olduğunda ilk karşılaşılan kavramlardan biridir. Geçmiş salgınlarda olduğu gibi koronavirüs salgınında da hijyenin önemi açıkça görülmektedir. Güncel kriz, yapılı çevremizin ve tabiki özellikle de konutun daha sağlıklı inşa edilmesi ihtiyacını ön plana çıkarmaktadır. Bu süreçte sağlıklı bir yaşam için mekan kalitesinin oldukça önemli olduğu farkedilmiştir (Süer, 2020). Koronavirüs salgını ile birlikte iç mekanı enfeksiyon veya bulaşma risklerine karşı korunmak adına nasıl kullanmak gerektiğini, iç mekanın yüzeylerini, malzemelerini ve mekanın temizliğe elverişliliği konularını tekrardan düşünmek gerekmiştir.

Ev tasarımında şekillendirici faktörlerden birinin temizlik olacağı daha önce düşünülmezken, salgın sürecinde dışarıdaki potansiyel enfeksiyon riskinden bizi koruyan evlerimizin sterilize bir mekana dönüştüğü görülmektedir. Çünkü geçmiş dönemlerdeki kadar uzun sürmese de, 21.yy’da bile beklenmedik bir salgın karşısında aşı ve ilaçların bulunması vakit almaktadır. Bu zaman diliminde virüsün kontrolü ve ortadan kaldırılması için, karantinanın geçirildiği konutun hijyenik olması en temel ihtiyaçlardan biri hale gelmektedir. Hijyen, sağlıklı yaşam adına bireylerin hayatının

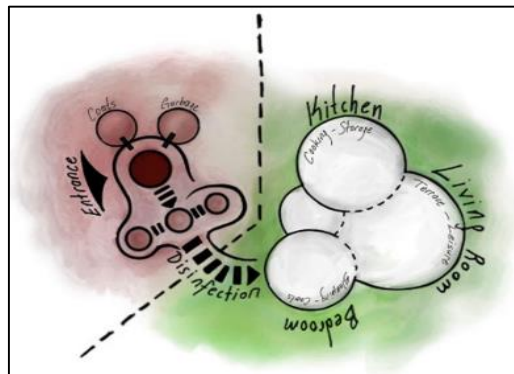
¹⁵ <https://www.cnnturk.com/saglik/pandemi-mekanlari-ve-yasam-alanlarimizi-degistirecek-mi>

¹⁶ <https://yenilevent.com.tr>

bir parçasıdır fakat konu virüs olduğunda önemi katbekat artmaktadır. İlerideki herhangi bir olası salgında da konut yine sığınılan mekan olacağından, konut tasarımlarında hijyeni destekleyecek tasarımlara yönelmek gelecek için önem arz etmektedir.

3.3.1.1 İç mekan sterilizasyon alanları. Bir anda temizliğin herşey olduğu salgın sürecinde, karşılaşılan zorlukların ve oluşan yeni ihtiyaçların ‘hijyenik kurgulanmış mekan tasarımları’ şeklinde geri döneceği söylenebilir. Konut içi sterilizasyon denildiğinde, evin girişi, hol gibi geçiş alanları ve ıslak hacimler öne çıkmaktadır.

Dışarının daha pis ve hastalık bulaşmaya meyilli bir ortam, evin ise steril ve güvenilir bölge olarak görülmesi sebebiyle yeni nesil evlerde iç-dış sınırının belirginleşmesi beklenmektedir (Ak, 2020). Dışarıdan gelen kişi veya ürünlerin virüsü evin içine taşımaya engel olması adına iç mekan organizasyonu yeniden ele alınabilir. Pandemi sonrası tasarımlarda evin girişinin diğer mekanlardan ayrı olması ve evin kalanı ile arasında hol veya koridor gibi bir geçiş bölgesinin bulunması özel alanı steril tutmak adına tercih edilebilir. BARN mimarlığın steril iç mekan organizasyonunu temel aldığı tasarımında (bkz. Şekil 19), evin girişi bir geçiş bölgesi ile özel alanlardan ayrılmaktadır. Girişin yakınına çamaşır odası ve banyo eklenmiş, kullanıcı için kirli kıyafetlerin çıkarılıp, kişisel dezenfeksiyonun sağlandığı bir kurgu düşünülmüştür. Günlük kullanımda en temiz deneyimi sunmayı amaçlayan bu tasarım; giriş, çamaşır odası ve banyoyu genel/kirli alan; mutfak, yaşam alanı ve yatak odalarını özel/temiz olarak şemalandırmıştır.¹⁷

Şekil 19. BARN mimarlık konut iç mekan kurgusu (<https://manifold.press/covid-19-sonrasi-konut>)

¹⁷ <https://manifold.press/Covid-19-sonrasi-konut>

Bu şemaya bakılarak, pandemi sonrası tasarımlar için iç mekan kurgusunun benzer şekilde ele alınmasının mümkün olduğu söylenebilir. Gelecekte karşılaşılabilecek olası salgınlarda da konutun kirli ve temiz alanlar olarak ikiye bölünmesi ve dışarıdan gelen kişinin temizlikle ilgili tüm ihtiyaç ve hareketlerini kirli alan içinde tamamlayabiliyor olması önem taşıyacaktır.

Post pandemik ev tasarımlarında bir bırakma bölgesi oluşturan; yani girişe, banyolara ve çamaşır odalarına yoğunlaşmış, işlevsel anlamda geleneksele dönüşün olduğu tasarımlar görülebilir. Yine hijyeni sağlamak için girişte dışarıdan getirilen veya giyilen eşyaları bırakmayı sağlayacak portmanto, ayakkabılık, dolap gibi elemanların olması önemli hale gelmektedir (Ak, 2020; Zaher, 2020). Böylece virüs taşıma ihtimali olan eşyalar ayrı bir alanda tutularak, diğer bölgelerin hijyenik kalması sağlanabilir.

Pandemi sürecinde evde karantinada kalmanın getirdiği bir diğer durum ise ihtiyaç duyulan ürünleri dışarıdan siparişle temin etmek ve online alışveriş yapmak olmuştur. Karantina sürecinde eve gelen kuryenin getirdiği ürünler teslim alındıktan sonra bazen banyoda, bazen de girişte ürünler temizlenip, bekletilerek dezenfekte edilmeye çalışılmıştır. Belki de bundan sonraki ev tasarımlarında kapı önünde veya içeride ürünleri bekletebileceğimiz kiler gibi bir alanın veya kilitli bir dışarı dolabının olması söz konusu olabilir (Pardorokes, 2020). Yine aynı şekilde dışarıda kullanılan maske ve eldivenlerin veya gelen kargoların dış poşetlerinin evin dışında atılabileceği bir atık toplama alanı da düşünülebilir (Alıcı, 2020).

Online alışverişle gelen ürünlerin dışında, market alışverişinin ardından eve gelindiğinde malzemelerin banyoda, mutfakta veya balkonda temizlendiği pandemi sürecinde, poşetlerle evin içinde fazla dolaşmamanın yani mutfak ve banyonun girişe yakınlığının önemi de anlaşılmıştır.

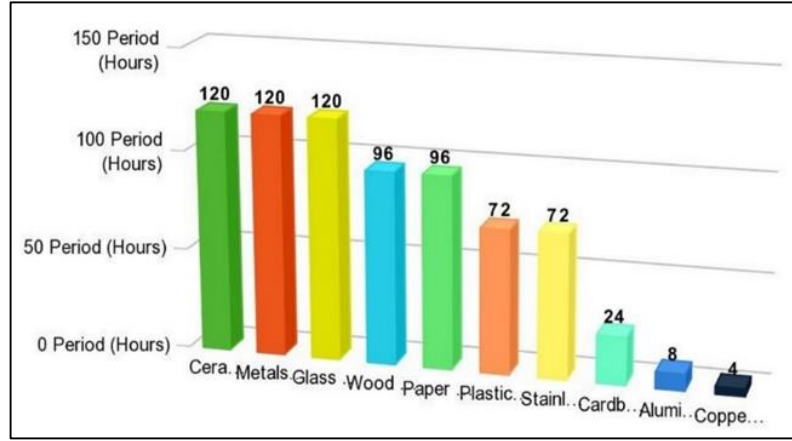
Giriş ile bağlantılı ıslak hacim de coronavirüs salgınında bir kez daha önem kazanmıştır (Güney Yüksel, 2022). Pandemi sonrası konut tasarımlarında; küçük de olsa bir çamaşır odasının eklenmesi, banyo ve çamaşır odasının birbirine yakın olması ve çamaşır odası yoksa da banyonun mutlaka girişe yakın konumlandırılması söz konusu olabilir.

Ayrıca, banyonun girişe yakın konumlandırılmasının yanı sıra konut tasarımlarında birden fazla banyoya yer verilmesi, ebeveyn banyo – genel banyo ayrımının yapılması veya girişe yarım banyo eklenmesi sterilizasyon adına önem taşımaktadır. Çünkü banyolar, hastalık söz konusu olduğunda evde kişisel hijyeni sağlayan tek yer olduklarından, salgınlarda önemleri büyüktür denilebilir. Özellikle de evde salgına yakanlanmış bir kişi var ise, o kişinin diğer hanehalkı üyelerinden ayrı bir banyo kullanması bulaşma riskini azaltma açısından önem taşımaktadır. Bu yüzden gelecekte birden fazla banyoya yer verilen ev tasarımları ön plana çıkabilir. Yarım banyoların da 20.yy salgınlarında hijyeni sağlamak adına sıkça kullanıldığı bilinmektedir (Yuko, 2020). Yine ileride, villa tipolojisinde sıklıkla görülen evin girişinde yarım banyo kullanımı, apartman dairelerinde de yaygın hale gelebilir.

Post pandemik evlerde; özel alanların, genel alanlardan bir geçiş bölgesi ile ayrıldığı, çamaşır odasının eklendiği, banyo sayısının artırıldığı, kapı girişinin de düşünüldüğü, evin girişinin farklı depolama çözümleriyle yeniden ele alındığı, mutfak ve banyonun girişe yakın konumlandırıldığı yani hijyenik yaşam için tüm adımların dikkate alındığı tasarımların ortaya çıkması beklenebilir.

3.3.1.2 Antibakteriyel malzemeler ve ürünler. Konut her ne kadar dışarıdaki diğer mekanlardan daha hijyenik bir yer olarak kabul ediliyor olsa da, özellikle günümüzdeki gibi olağan üstü hallerde doğru ürün ve malzemelerin kullanıldığı iç mekanlar hijyeni sağlamak adına öne çıkmaktadır (Güney Yüksel, 2020). Koronavirüs incelendiğinde, virüs taşıyan damlacıkların mekan içerisinde havada uzun saatler boyunca asılı kaldığı ve virüsün yüzeylerde 2-3 güne kadar yaşayabildiği gözlemlenmiştir (Çağlar, 2020). Bu bulgular ışığında; malzeme seçiminin, yüzeylerle teması mümkün olduğu kadar azaltmanın ve yüzeyleri hijyenik tutmanın önemi anlaşılmıştır denilebilir. Bu sebeple iç mimaride her türlü detayın baştan düşünüleceği bir yeni normalden bahsedilebilir (Zaher, 2020).

New England Journal of Medicine’da yayınlanmış bir araştırmada da koronavirüsün hangi mazlemelerde kaç saat boyunca yaşayabildiği görülmektedir (bkz. Şekil 2.20). Bakırda 4 saat, kartonda 24 saat, Plastik ve çelikte 2-3 gün (72 saat) olarak tespit edilmiştir (D’souza, 2020).

Şekil 20. Koronavirüsün yüzeylerde hayatta kalma süresi (Singh, 2020)

Konu, konut içinde hijyeni sağlamak ve sürdürmek olduğunda antibakteriyel malzemelerin kullanılması ilk akla gelen çözümlerden olmaktadır. Bu malzemelere örnek olarak bakır, pirinç, bronz gibi metaller verilebilir.¹⁸ Doğal olarak antimikrobiyal malzemeler olan bu metaller estetik görünümleriyle konuta dekoratif olarak da katkı sağlamaktadır (Zaher, 2020). Özellikle musluklar, kapı kolları, dolap kulpları gibi çok fazla temas edilen noktalarda bu ürünlerin kullanımının yaygınlaşması beklenebilir. Metallerin yanı sıra, sert ve çizilmeye dayanıklı olması sebebi ile kuvars veya mikroorganizmaların büyümesini engelleyen bambu, meşe, mantar gibi malzemeler de yüzeylerde tercih edilir hale gelebilir.¹⁹

Mikroorganizmalar nem oranı yüksek ortamlarda bulunurlar (Çağlar, 2020). Gözenekli malzemeler de yapıları sebebiyle emilim ve hava akışı için daha fazla alana sahiptirler ve bu da bakteri ve virüsler için tehdit oluşturmaktadır (Singh, 2020). Bu malzemelere örnek olarak alçıpanlar, duvar kağıtları, tuğlalar veya halılar verilebilir. (Singh, 2020). Koronavirüsle edinilen bu farkındalıklarla, konut içinde her türlü yüzeyde ve mobilyalarda hem az gözenekli hem de düşük nem tutma özelliği olan malzemelere ve kaplamalara yönelinmesi beklenmektedir (Ak, 2020). Örneğin seramik karolar, metal lavabolar, cam dolaplar gibi yüzey emili az malzemelerin kullanımının artması beklenmektedir (Güney Yüksel, 2022).

Antimikrobiyal malzeme kullanımının yanı sıra, pandemi döneminde konut içinde ve dışında teması azaltmanın oldukça önemli olduğu görülmüştür (Ak, 2020).

¹⁸ <https://bobbyberk.com/life-after-Covid-19-how-interior-design-will-change/>

¹⁹ <https://bobbyberk.com/life-after-Covid-19-how-interior-design-will-change/>

Bu sebeple dokunma eyleminin olmadığı, sensörlü ürünlerin gelecek ev tasarımlarında ön plana çıkmaları da beklenebilir. Sensörlü musluklar, akıllı tuvaletler daha sık görülür hale gelebilir (Pardorokes, 2020).

Bunların dışında; insandan insana bulaşan Covid-19 virüsü yüzeylere de kolayca tutunabildiğinden (Fell, 2020), tasarımlarda birleşim detayı daha az, daha kolay temizlenebilen, sade ve kiri minimum barındırma ihtimali olan ürünlerin geliştirilmesi de önemli hale gelmektedir (Sipahi, 2020). Birleşim detaylarında daha az parçanın kullanıldığı bütünsel tasarımlar virüsün tutunmasını azaltacak ve kolay dezenfekte edilebilir özellikte olacaklardır (Sipahi, 2020). Hijyeni sağlamak adına geçmişte süslemeyi reddeden modernist tasarımcılar gibi, günümüzde de hijyenik ve antibakteriyel malzemelerin kullanıldığı daha minimal tasarımlar öne çıkabilir (Megahed ve Ghoneim, 2020). Covid-19 deneyimleri, gelecekte hem konut içi ürün tasarımları, hem de ürün ve malzeme seçimlerinde hijyenin etkili bir faktör olabileceğini düşündürmektedir.

3.3.2 Konutun çok işlevli hale gelmesi. Koronavirüs pandemisi dünyanın heryerindeki insanları evlerinde ve mahallelerinde karantinada kalmaya zorlamıştır (D'souza, 2020). Karantina ile evin işlevsel anlamda konumu değişmiş, ev fiziksel ve zihinsel tüm aktivitelerin merkezi haline gelmiştir (Süer, 2020). Koronavirüs pandemisi, özel alan ve kamusal alan ayrımının ortadan bir anda kalkmasına ve kişisel alan algısının da değişmesine yol açmıştır (D'souza, 2020). Pandemi ile kamusal alanın konutun içine kaydığı görülmektedir (Güller; Çiçek; Varol, 2020). 21.yy'da hayatımızdaki bir çok işlevi kamusal alan yüklenmektedir. Özellikle de metropollerde, artan nüfusa ve ihtiyaca cevap vermek için daha çok konut inşa edilse de bunların metrekareleri gitgide düşmektedir. Aslında konutlar içerideki yaşam alanını kısıtlarken, bir çok aktivite için dışarıdaki kamusal alandan faydalanmaktadır.²⁰ Konut sürekli içinde yaşanılacak bir mekan olarak tasarlanmamıştır. Kamusal alanın bir gün boş kalabileceği hiç düşünülmediğinden, kentsel alana genişleyen yaşamın biçiminin ortadan kalkmasıyla konutlar yetersiz kalmışlardır. Koronavirüs pandemisi konutlarımıza ve ihtiyaçlarımıza yeniden bakmamızı ve gelecek için iç mekanı yeniden düşünmemizi sağlamıştır. Koronavirüs pandemisi kısaca içerisi-dışarısı, ev-

²⁰ <https://www.architectural-review.com/essays/public-house-the-city-folds-into-the-space-of-the-home>

ofis, kent-konut veya iş-serbest zaman gibi birçok kavramın içiçe geçtiği, geleneksel ikililiklerin harmanlandığı ve ayrıca kentin evin içine daha çok sızdığı, şehrin evcilleştiği²¹ bir dönem olarak adlandırılabilir.

Bir yaşam alanı olarak konutun ana işlevi en temel ihtiyaçlardan biri olan barınmayı sağlamaktır (Güney Yüksel, 2022). Bunun yanı sıra günümüz dünyasında sosyal hayatı, hobileri veya çalışma hayatını destekleyen başka işlevler de edinmiştir. Fakat günümüz şartlarından farklı olarak pandemi ile konuta bir çok işlevin, hiç de planlanmadan yüklendiği görülmektedir. İnsanlar sosyal varlıklardır ve sosyalleşme için önemli bir kanal olan kamusal alanların pandemide kapatılmış olması, kamusal alanların konutun içine sızmasına neden olmuştur ki bu da iç mekan ölçeğinde fiziksel ve sosyal belli dönüşümler yaratmaktadır (Güller; Çiçek; Varol, 2020).

Pandemi boyunca kişilerin evden çalıştığı, evden öğrenim gördüğü, uzaktan sosyalleştiği ve spor yapmak, hobileriyle uğraşmak veya bunlar gibi bir çok aktiviteyi evden yaptıkları düşünülürse; konutun barınma dışında ofis, okul, cafe vb. bir çok fonksiyon üstlendiği açıkça söylenebilir (Zaher, 2020). Ev; hem özel yaşam hem de iş, eğitim ve sosyal yaşamı kapsayan bir mekana dönüşmüştür (Süer, 2020). Tüm bunların sonucunda bu zorunlu çok işlevli kullanım deneyiminin gelecekte konut biriminde belli izler bırakması beklenilmektedir.

3.3.2.1 Evden çalışmak: ofis ve okul. Evler geleneksel olarak güvende hissettiren, aile ve arkadaşlarımızla sosyalleştiğimiz özel yaşam alanları olsa da, beklenmedik bir durumda önce sığındığımız, sonrasında da birçok yaşamsal aktivitemiz için kullandığımız mekanlara dönüşmektedir. Bu süreçte her fonksiyona cevap vermeye çalışan evlerimiz bunlar için yeterli midir sorusu ortaya çıkmaktadır.

Konutun uzaktan çalışmaya elverişli ortama sahip olması, çalışmada verimi arttıracak konuların başında gelemektedir. Bu anlamda, çalışacak ve oturacak bir yüzey ile herhangi bir aydınlatma elverişli çalışma adına yeterli bulunmamaktadır. Uygun havalandırma, görüşmeler için ses izolasyonu, doğru bir aydınlatma, konforlu bir çalışma yüzeyi, konforlu bir oturma yüzeyi ve yeterli bir depolama alanı gibi belli başlı niteliklere ihtiyaç duyulmaktadır (Pardorokes, 2020). Hatta mümkünse ayrı bir

²¹ <https://www.architectural-review.com/essays/public-house-the-city-folds-into-the-space-of-the-home>

oda evden çalışma adına önemli olmaktadır. Fakat tüm bunlar beklenmedik bir zamanda evden çalışmaya geçildiğinde konut ortamında hızlıca sağlanamamaktadır.

Evden çalışma kısmının eğitim tarafında üniversitelerin, liselerin ve ilk ve orta dereceli birçok okulun yüzyüze eğitime ara verip, online eğitime geçtiği görülmektedir (Güney Yüksel, 2022). Bu durum çocuklu evlerde, yaşam alanı olan konuta bir de derslik işlevini yüklemektedir. Kimsenin salonda veya mutfakta online olarak ders işleyeceğini düşünmediği bir dünyada, mekanı işlevsel kullanmanın önemi hiç bu kadar farkedilmemiştir (Cemali, 2020).

Evden eğitim görmenin yanı sıra pandeminin iş yaşamına getirdiği değişim de oldukça büyüktür. Sokağa çıkma yasağı ve karantina ile birçok sektörde işe gitmenin yerini evden çalışma almıştır (Güney Yüksel, 2022). Yaşam alanı olarak hizmet veren konutun bir anda home-office'e dönüşmesi beklenmedik olduğundan, her ne kadar bu 21.yy'da çok tercih edilen bir çalışma yöntemi olsa da, çalışma ortamı ev içine tam adapte edilememiştir. Bir ofis veya toplantı salonu haline gelen evin, tüm bu işlevlere cevap verecek kapasitesi olup olmadığı pandemi ile gelen bir tartışma konusudur. Özellikle de konutta aynı anda hem eğitim gören hem de çalışan kişilerin olması veya evden çalışan birden fazla kişinin olması gibi durumlar konutun işlevsel kullanılmasının önemini daha da ortaya çıkarmaktadır. Daha önce evini ofis olarak hiç kullanmamış kişiler, bu dönemde evdeki mevcut alanları ofise çevirmeye çalışmışlardır. Çözüm olarak yemek masasının veya mutfak masasının çalışma masasına dönüştüğü (Ekenyazıcı ve Tulum, 2020) ve yatak odalarına çalışma alanlarının eklendiği görülmektedir. Bundan sonraki konut tasarımlarında evden çalışma olasılığı her zaman düşünülmeli ve gelecekte oluşabilecek farklı durumlar adına, uzaktan verimli çalışma için gerekli öğeler konut tasarımına eklenmelidir.

Evden çalışmanın zorunlu olarak hayatımıza girmesinin ötesinde, bu durumun gelecekte bir tercih de olabileceği düşünülmektedir. 2020 yılında bir çalışma grubunun (%75'i kadın %25'i erkek olan) 1614 kişi üzerinde yapılan araştırmada, çevrim içi ankete verilen yanıtlara göre, her 10 kişiden 4'ünün karantina bittikten sonra bile evden çalışmaya devam etmek istediği görülmüştür (Ak, 2020). Ayrıca işverenler de bu süreçte işlerin normal seyrinde gittiğini, ofis maliyeti olmadan da evden çalışan kişilerle işlerin aynı şekilde yürütülebileceğini farketmişlerdir (Ak, 2020). Bu durum karantinadan sonra da evden çalışmanın yaygın olarak tercih edilebileceğini

düşündürmektedir. Gelecekte konutun ofis olarak sıkça kullanılabileceğine dair bu işaretler, pandemide üretilmiş geçici çözümlerin yerini daha kalıcı, daha çok düşünülmüş, evin geri kalanından ayrılabilen, daha üretken ve daha odaklanabilir olmayı sağlayan ofislere bırakacağını düşündürmektedir (Pardorokes, 2020).

Pandemiden sonra evin bölümlerine yönelik; özel alan, çalışma alanı ayrımlarının iyi yapılması, gelecek olası krizlerde mekanı işlevsel kullanma adına şimdiden adımlar atılması gerektiği düşünülmektedir (Barron, 2021).

3.3.2.2 Dönüşebilen mekanlar. Konu mekanı çok işlevli kullanmak olduğunda, esnek mekanlar yaratmak için hareket eden bölücü sistemler veya çok amaçlı kullanıma hizmet eden mobilyalar akla gelmektedir. Konutun bir çok fonksiyonu yüklendiği Covid- 19 pandemisinde de , değişen durumlara ve kişilerin ihtiyaçlarına uyum sağlayabilecek alanlar bu şekilde yaratılabilir (Güney Yüksel, 2022). Mekanın dönüştürülebilir olması esnek yapısal elemanlar ve dönüşebilen mobilyalarla mümkün olabilmektedir (Gali Taşcı, 2020).

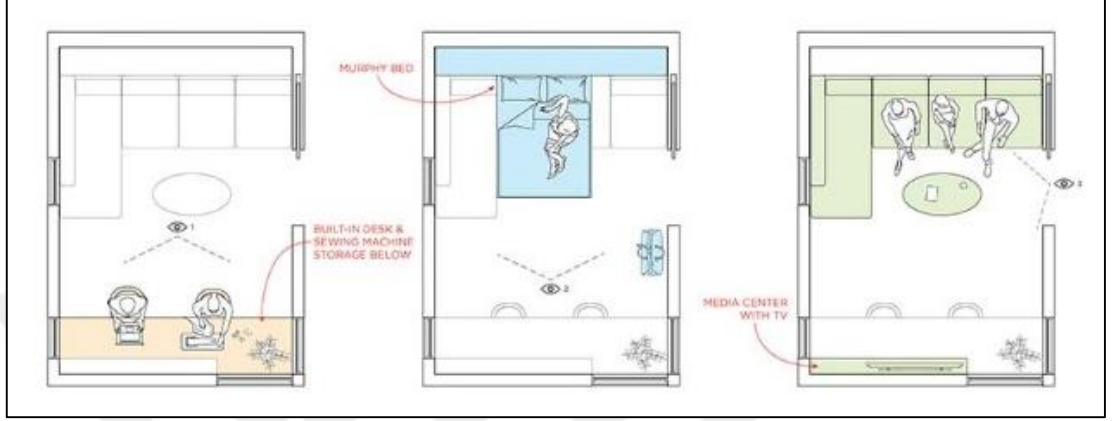
Hareketli bölücülere bir örnek olarak, Woods Bagot isimli Avusturyalı bir mimarlık ofisinin pandeminin ardından konut iç mekanının nasıl düzenlenebileceğine dair bir çözüm önerisi olarak tasarladığı AD-APT (bkz. Şekil 2.21) verilebilir. Ofisin tasarımında ara bölücü olan bazı duvarlar sabit değil, hareket edecek şekilde tasarlanmıştır. Böylece gün içinde yapılacak aktiviteye göre duvarlar hareket ettirilerek, her seferinde farklı bir işlev için yeni bir alan oluşturulmaktadır²². Gerektiğinde dinamik seperatörler ile odayı bölebilmek ve ihtiyaca göre mahremiyet yaratma, gelecekteki olası karantinalar için önemli bir nokta olacaktır.

Şekil 21. Woods Bagot hareketli bölücü tasarımı (<https://www.woodsbagot.com>)

²² <http://www.naturadergi.com/anasayfa/post-pandemik-mimarlik/>

Akıllı mobilya sistemleri de aynı hareketli bölücüler gibi iç mekanı farklı işlevlerde kullanıma uygun hale getirmektedir. Şekil 22’de de görüldüğü gibi aynı mekan oturma, uyuma ve çalışma mekanı olarak kullanılmakta, böylece küçük metrekareli alanlara da bir çok farklı fonksiyonlara dönüşme imkanı sağlamaktadır (Güney Yüksel, 2022).

Şekil 22. Bir mekanın farklı işlevlerde kullanımı (<https://connect.eyrc.com/blog/post-pandemic-home-design>)

Woods Bagot tasarımıındaki gibi duvarların hareket ettiği, hem depolama görevi gören hem de hareket eden bölücülerin olduğu, her bir küçük metrekarenin bile değerlendirildiği, gizli depolama alanlarına sahip, mobilyaların kullanılmadığı zaman toplandığı, büyüyen küçülen veya birbirine entegre olan sistemleri içeren ya da başka bir şeye dönüşen mobilyaların kullanıldığı iç mekan örneklerinin pandeminin ardından sıklaşması beklenilebilir. Çünkü konutu bu kadar çok işlevde kullanmak daha önce gerekmediğinden, pandemi sürecinde karşılaşılan bu durum insanları çözümler üretmeye, mevcut kaynakları araştırmaya ve gelecek için fikirler üretmeye itmektedir. İlerleyen zamanlarda tekrardan bir krizle mücadele etmek gerektiğinde, şehirlerde gitgide küçülen metrekareler için esneklik sağlayan tasarımlar geliştirmek tasarımcıların yeni normalde karşılaçağı bir durum olarak görülebilir.

3.3.3 İç mekan bölümlerine yeniden bakış. Karantina koşullarında evin daha önce kişileri rahatsız etmeyen yönlerinin belki de artık rahatsız eder hale geldiği ve bireylerin evlerinde öncelik verdiği noktaların bu süreçte değiştiği düşünülmektedir (Ak, 2020; Gali Taşcı, 2020). Covid-19 sonrası binaların, yeni nesil konutların ve post pandemik evlerin, pandemiyle yaşanan zorlukların ve doğan ihtiyaçların etkisiyle

gelecekte belli değişikliklere maruz kalabileceği ve günümüzün modern dünyasında sıkça kullanılan tasarım anlayışlarının yeniden şekillenebileceği düşünülmektedir (Ak, 2020).

3.3.3.1 Açık plan anlayışının değişmesi. Günümüzün modern binalarında sıkça görülen tasarımlardan biri de açık planlı ev tasarımlarıdır (Ak, 2020; Fell, 2020). Aile bireyleri arasındaki sosyal iletişimi arttırmak ve özellikle de küçük metrekarelerde yaşam alanını genişletmek için kapıların ve duvarların olmadığı açık planlı tasarımlar popülerlik kazanmıştır (Ak, 2020). Pandemi ve karantina ile karşılaşacağımızı tahmin edemediğimiz bir dünyada açık planlı tasarım şekli her ne kadar sık tercih edilse de, Covid-19 dan sonra bu algının değişeceği ön görülmektedir.

Pandeminin hayatımıza getirdiği kavramlardan biri sosyal mesafedir ki açık planlı evler bu bağlamda zorlayıcı olabilmektedir. Özellikle birden fazla kişinin yaşadığı açık planlı evlerde, eğer kişilerden biri virüs taşıyorsa kendini karantinaya alması için özel ve korunaklı bir alan yaratması zorlaşmaktadır. Sosyal mesafe dışında üzerinde durulması gereken diğer kavram ise mahremiyettir. Mahremiyet kavramı pandemiyle daha da bir değer kazanmıştır (Gali Taşcı, 2020). Mutfak, oturma alanı, yemek alanı ve çalışma alanı arasında sınır bulunmayan hatta bazen girişle de birleşen açık plan tasarımlar karantina gibi evin tüm bireylerinin evde kaldığı bu süreçte aslında konforsuz ve işlevsiz olarak görülmeye başlanmıştır (Ak, 2020). Bireylerin kendi özel alanlarına, ayrı bir mekana ve mahremiyete olan ihtiyacının arttığı kriz zamanlarında, açık plan tasarım trendinin süreci zorlaştırdığı söylenebilir (Ak, 2020; Zaher, 2020). Mekanın daha geniş algılanması adına atılmış bu adım, karantinadaki kişilerin evin içindeki tüm yaşantılarının ve kişisel aktivitelerinin herkese açık bir hale gelmesine sebep olmaktadır. Açık plan anlayışının hakim olduğu rezidanslarda yaşayan kişiler üzerinde yapılmış bir araştırmanın anket sonuçları; bu kişilerin %56.3'ünün iç mekan organizasyonunu konforlu bulmadığı ve mahremiyet eksikliği hissettiklerini göstermektedir (Gali Taşcı, 2020). Gün içinde herkes evde olduğunda kendine ait özel bir alana sahip olabilmek oldukça önemli hale gelmektedir.

Girişin, holün ve ev içindeki özel mekan-genel mekan ayrımının öneminden sıkça bahsedilen pandemi günlerinde açık planlar bu farkındalıkların tümüyle zıt düşmektedir. Küçük metrekarelerde girişin yatak odalarıyla iç içe olması, hol gibi bir ayrıcının veya geçiş bölgesinin bulunmaması, tüm mekanların sınırlar olmadan

böylesine iç içe tasarlanması belki de gelecek krizler için artık tekrarlanmayacak bir durum olarak görülebilir. Herkesin gün boyunca işte veya dışarıda olduğu, akşamları da beraber vakit geçirmek ve aile arası sosyal iletişimi arttırmak için tasarlanan açık planlı evler, herkesin bir arada olduğu kriz dönemlerinde artan kişisel alan ve mahremiyet ihtiyacıyla yerini duvarların, kapıların veya belli bölücülerin aldığı mekanlara bırakabilir. Belki de kriz durumları için gerektiğinde açık planlı gerektiğinde ise bölünebilen alanlar tasarlamak mimarların post pandemik süreçte gündemi haline gelebilir (Güney Yüksel, 2022).

3.3.3.2 Hane sahibinin yeni iç mekan ihtiyaçları. Karantina ve sokağa çıkma kısıtlamalarının getirildiği Koronavirüs pandemisinde kişilerin önce hayatları, rutinleri ve iç mekan ihtiyaçları değişmiştir.

Dışarıya sadece belli zamanlarda, daha az ve gerekli olduğunda çıkılıyor olmasından ötürü ihtiyaçlar için toplu alışverişler yapılmaya başlanmıştır. Toplu alımların yapılması da özellikle depolama ihtiyacını arttırmaktadır (Güney Yüksel, 2022). Alınan erzakları mutfakta, temizlik malzemelerini de banyoda depolamak adına dolap, depo veya kiler gibi alanlar önem kazanmaktadır. Belki de gelecekteki kriz durumlarını hesaba katarak, evlerde depolama alanlarına ve dolaplara daha çok yer verilmesi konuşulabilir.

Gelecekte yatak odalarının da değişmesi, uyku işlevinin ötesinde daha büyük ve daha işlevsel tasarlanarak evin diğer alanları gibi daha esnek olması gerekebilir (Ak, 2020). Çünkü konu evde karantinada kalmak olduğunda, yatak odası evin içindeki kişisel alan haline gelmektedir. Bunun yanı sıra evdeki bireylerden biri enfekte olmuşsa, diğer aile bireylerinden kendini ayırması için de yine yatak odaları devreye girmektedir. Mutfak, salon gibi genel alanlar hastalığı yaymamak adına kullanmayan ev sakini, yatak odasında günlerce karantinada kalıp tüm yaşamsal ihtiyaçlarını orada karşılamaya çalıştığında, yatak odalarının aslında daha işlevli tasarlanabileceği farkedilmektedir. Gelecekte aynı otel odaları gibi bir çalışma ve oturma alanına da sahip ve banyoya bağlantılı yatak odaları post pandemik ev tasarımlarında öne çıkabilecek konulardır.

Kamusal alanlarda sıkça gittiğimiz restoranların kapandığı bir dünyada, mutfaklar daha da önemli hale gelmiştir. Evde yemek pişirdiğimiz ve dışarıda

yediklerimizi evde denediğimiz bu dönemde, mutfakların daha kapsamlı olabileceği farkedilmiş olabilir. Mutfağın daha geniş olması, yüksek kaliteli ve donanımlı mutfak elemanlarına sahip olması, belki de gelecekteki mutfak tasarımları için önemli hale gelmiştir (Ak, 2020).

Evde karantinada olmak daha önce evin içinde kimseyi rahatsız etmeyen durumların, fazla eşyaların ve dağınıklığın artık rahatsızlık vermesine sebebiyet verebilir. Dağınıklık da endişe ve anksiyete yaratabilir. Akıllı depolama alanlarının olduğu, organize, yerleşik raflara ve dolaplara sahip, minimal tarzda ve daha düzenli, daha sade iç mekanlar pandemiden sonra yükselişe geçebilir.

3.3.4 Doğaya duyulan ihtiyacın artması. Metropollerde bir koşturmaya içinde yaşayan insanlar zaten doğa ile temas konusunda eksik kalmaktadırlar (Gali Taşcı, 2020). Kamusal alanda yeşile ayrılan yerin gitgide azaldığı günümüz dünyasında doğanın insanlar için önemi, evlerde karantinada kalıp dışarıyla ilişkimizin kesildiği bu günlerde daha da anlaşılır olmuştur (Gali Taşcı, 2020).

Büyük şehirlerde insanlar etrafı beton binalarla çevrili mahallelerde yaşamaktadırlar ve bu mahallelerde doğaya temas ancak küçük parklar veya meydanlar ile sağlanmaktadır. İnsanlar doğaya duydukları özlemi bu yeşil alanlarda geçirdikleri kısa zamanlarla gidermeye çalışmaktadırlar. Fakat karantina nedeniyle dışarıyla temas kesildiğinde, dışarıda az da olsa vakit geçirdikleri parklara, bahçelere de erişemez olduklarında aslında doğaya duydukları ihtiyacın daha fazla farkına varmışlardır denilebilir.

İnsanların alışkanlıklarının değiştiği, psikolojilerinin negatif etkilendiği bu dönemde, olumsuz duygularla başa çıkmak adına insanlar üzerinde yenileyici bir etkisi olan doğaya kaçış ilk akla gelen çözümlerdendir. Çünkü doğadan yoksun olmak; üretkenliği, konsantrasyonu veya refah seviyesini negatif etkileyebilmektedir. Doğa; insanların özü, kendini güvende ve rahat hissettiği alan olarak tanımlanabilmektedir (Hartig, 2004). Doğal çevrenin sakinleştirici etkisinin; insanların doğada evrimleşmiş, doğal malzemelerden oluşmuş yapılarda/ kabuklarda barınmış canlılar olmalarından geldiği söylenmektedir (Hartig, 2004). Ulrich ve diğerleri (1991) de insanların özünün doğa olduğunu ve doğayla ilgili elemanların insanda pozitif duygular uyandırdığını açıkça belirtmektedir. Dünya çapında yaşanan salgın hastalığın yarattığı korku, stres,

kaygı, üzüntü veya depresyon gibi durumları azaltmak için de doğa ile temas önemli hale gelemektedir (Gali Taşcı, 2020). Yaşadığımız salgın doğayı da düşünen, insanla doğayı birlikte ele alan, uyumlu, sürdürülebilir tasarımların önemini gelecek için bir kez daha öne çıkarmaktadır.

3.3.4.1 Açık ve yarı açık mekanın önemi. Günümüzdeki ev tasarımlarına baktığımızda -özellikle de apartman tipi konutlarda- açık ve yarı açık mekanların gitgide azaldığı görülmektedir. Buna sebep olarak; şehirlerde metrekarelerin gitgide küçülmesi, geniş aile yaşamından çekirdek aileye geçilmesi, dışarıda geçirilen zamanın artması veya kadınların sosyal hayatta ve çalışma hayatında daha aktif hale gelmesi gösterilebilir.²³

Koronavirüs pandemisi insanların dışarısı (sokak, mahalle, kamusal alan) ile bağlantılarını negatif etkilemiştir. Temiz hava ve güneş ışığını almak, dışarıda yürüyüş yapmak gibi durumlar ortadan kalkmıştır. Dışarıda vakit geçirmenin kısıtlandığı bu dönemde teras, balkon, bahçe veya avlu gibi dışarıyla teması sağlayabilecek alanlara ihtiyacın arttığı düşünülmektedir. Buna örnek olarak Londra’da insanların evlerinin çatılarında oturmaları veya New York’da insanların yangın merdiveninde oturarak dışarıyla bir nebze de olsa bağlantı kurmaya çalışmaları verilebilir.²⁴

Pandemi döneminde konutun dışarı ile bağlantı noktası hep balkonlar olmuştur. Bu süreçte balkonlar, hem evin bir parçası olan hem de dışarıyla bağlantısı olan alanlar olduklarından, kent mekanının eve sızabildiği belki de tek nokta olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Güney Yüksel, 2022). Metropollerde metrekareler küçülürken balkonlara verilen önem daha da azalmaktadır. Kentsel dönüşümle birlikte günümüzde birçok insanın bahçeli evi veya geniş apartmanları yıkılıp yerine daha küçük veya fransız balkonlu evler yapılmaktadır. Pandemi döneminde insanların eski konutlarındaki bahçe veya balkonlarını arar hale geldiği düşünülmektedir (Ekenyazıcı ve Tulum, 2020).

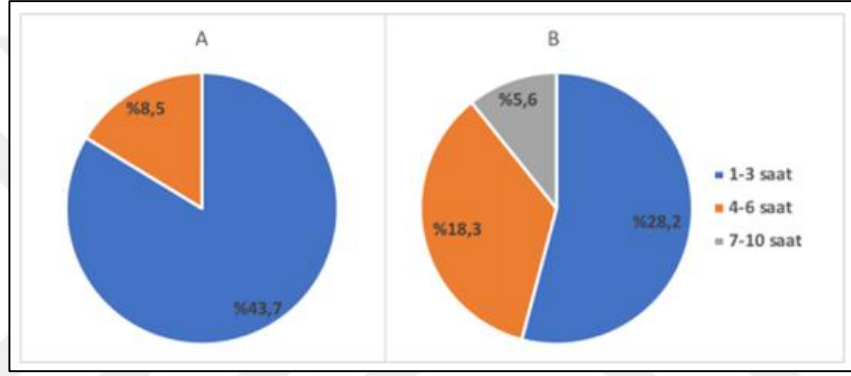
Zorunlu izolasyonda balkonlar evin kente açılabilen tek noktası ve kentsel mekanın evdeki yansıması olarak varlığını göstermiştir ki bu da evlerde balkonun önemini ortaya koymaktadır. Örneğin bu dönemde daha önce camekanla kapatılarak

²³ <https://yapidergisi.com/Covid-19un-konut-tasarimina-olasi-etkisi-ve-biyofili-baglaminda-oneriler/>

²⁴ <https://manifold.press/Covid-19-sonrasi-konut>

bir depo veya ekstra alan gibi kullanılan balkonların, depo işlevinden sıyrılarak dışarıyla ilişki kurup, nefes alınabilecek bir alan olarak yeniden düzenlendikleri görülmektedir (Ekenyazıcı ve Tulum, 2020). Ayrıca yine balkonlar, dışarıdan gelen ürünlerin dezenfekte edildiği ve havalandırıldığı mekan olarak da kullanılmıştır (Ekenyazıcı ve Tulum, 2020). Bu sebeple bundan sonraki tasarımlarda balkon gibi açık alanlara verilen önemin daha da artması beklenilebilir.

Rezidans sakinleri üzerinde yapılan bir araştırmada karantina öncesi ve sonrası balkon kullanımına yönelik soruların sonuçlarına göre; günde ortalama balkon kullanımının pandemi döneminde artış gösterdiği görülmektedir (Gali Taşcı, 2020).

Şekil 23. Rezidanslarda pandemi öncesi (A) ve sonrası (B) balkon kullanımı (Gali Taşcı, 2020)

Bu süreçte bahçeli evlerde yaşayanlar veya kapalı sitelerde oturanların daha şanslı oldukları söylenebilir. Özellikle izole edilmiş dışarıdaklık sunan (Ekenyazıcı ve Tulum, 2020) bahçeli evlere talebin arttığı görülmektedir. Her ne kadar bahçeli evler zaten pandemiden önce de diğer konut tiplerine göre daha tercih edilir ve ideal ev algısında olsa da (Ekenyazıcı ve Tulum, 2020), bu dönemde dışarıya duyulan ihtiyacın bu durumu pekiştirdiği söylenebilir. Bahçeli evlerin yanısıra kapalı siteler de, kentin içinde olmasına rağmen kendi içinde sunduğu ortak bahçe alanlarıyla karantina döneminde kişilere az da olsa dışarıda vakit geçirme imkanı vermiştir denilebilir.

Dışarıda vakit geçiremeyen insanlar için yarı-kamusal alan olarak geçebilecek terasların, site bahçelerinin, apartmanların ortak alanlarının veya balkonların varlığı önemli hale gelmektedir ki bu da gelecekte bu mekanların daha yaygın hale veya konut tercihinde önemli bir kriter (Ak, 2020) haline gelebileceğini düşündürmektedir. Ayrıca yarı açık mekanlar gibi pencereler de dışarıyla ilişki kurmak ve ışığı içeri almak

adına önemlidir (Fell, 2020). Doğal ışığın olumları etkileri olduğu ve kapalı ortamlarda doğal ışıktan maksimum faydalanılması gerektiği söylenmektedir (Alıcı, 2020). Gelecek ev tasarımlarında pencere büyüklüğü ve sayısı ile ilgili kriterlerin de oluşması beklenebilir.

3.3.4.2 İç mekanda bitki kullanımı. Kentleşme ile azalan doğa-insan ilişkisinin iyileştirilmesinde süs bitkilerinin önemli bir rol oynadığı söylenebilir (Yazıcı, 2020). İnsanın doğa ile ilişkisini korumak adına doğal yaşamdan öğeleri iç mekanda kullanmak hem sağlık hem de sakinleştirici bir ortam yaratmak anlamında fayda sağlamaktadır (Deng ve Deng, 2018). SÜSBİR (Süs Bitkileri Üreticileri Alt Birliği) verileri de pandemide iç mekan bitkilerine talebin %50 artış gösterdiğini belirtmektedir.²⁵

İç mekanda bitki yetiştirmek, doğaya yaklaşma seçeneklerinden biri olarak görülmektedir. Doğa iyileştirici ve sakinleştirici bir etkiye sahip olduğundan, doğal elementlere yönelimin -özellikle de kişiler stres altındaysa- farkında olmadan ve otonom bir şekilde gerçekleşebileceği belirtilmiştir (Ulrich vd., 1991). Bu sebeple pandemi gibi stresli bir dönemde evin içinde ve balkonda bitki kullanımının arttığı söylenebilir.

3.3.4.3 Organik formlara ve doğal renklere yönelim. Doğayla etkileşim adına iç mekanda renk, form, malzeme ve doku üzerinden doğal öğelere yaklaşma eğilimi görüldüğü söylenebilir (Zaher, 2020).

Pandemi gibi dünyanın belirsizlikle dolu olduğu bir dönemde insanlar onları güvende ve huzurlu hissettirecek iç mekanlara yönelmektedirler. Renk tercihlerinde açık renklerin ve rahatlatıcı tonların kullanımı ortaya çıkarmaktadır.²⁶ Doğaya erişimin kısıtlandığı karantina günlerinde daha naturel, doğanın mavisi, yeşili, sarısı gibi pastel renklerin iç mekan öğelerinde tercih edildiği söylenebilir.

Pandemi döneminde tercih edilen formlara bakıldığında, iç mekan mobilyalarında son dönemde popüler olan kıvrımlı formların sıkça kullanıldığı görülmektedir. İç mekana organik, akıcı, huzurlu ve sakin bir enerji kazandıran bu

²⁵ <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/pandemi-surecinde-evler-ciceklendi/1886577>

²⁶ <https://bobbyberk.com/life-after-Covid-19-how-interior-design-will-change/>

biçimler aynı zamanda yumuşak dokulu kumaşlar ve açık renklerle de birleşmektedir.²⁷

Mobilyaların yanısıra duvarlarda, kapılarda ve iç mekanın kabuğunda da yumuşak formlu dokunuşların görülmesi pandemide popülerlik kazanmıştır. Organik formlarıyla duvarların içine oyulan nişler, kavisli kapılar ve pencereler pandemi sıkça kullanılan tasarım öğeleri olmuşlardır.²⁸ Keskin formların yerini, organik formların aldığı, doğanın sakin enerjisini yansıtan öğelerin kullanılmasının stres üzerinde olumlu etkiler yaratcağı düşünülmektedir.²⁹ Doğada herşey organik forma sahiptir ve pandemi döneminde bu formların tercih edilir olması insanların doğaya duydukları özleminden kaynaklandığı söylenebilir.

3.3.5 Konut içi sistemler. İnsanlar tarih boyunca birçok salgın ve felaketle baş etmek durumunda kalmış ve her yaşanan olayda edinilen deneyimler eşliğinde, o dönemin gerekliliklerine ve koşullarına göre yaşam alanlarını baştan düzenlemişlerdir (Güney Yüksel, 2022). 21.yy da teknoloji çağı olarak bilinmektedir ki bu da kendi döneminde ortaya çıkan koronavirüs gibi küresel bir krizde teknolojinin önemli bir faktör olacağını göstermektedir. Teknoloji, karantina döneminde dışarısı ile bağlantı kurmamızı mümkün kılan araç olmuş (Güney Yüksel, 2022), internet ile iş, okul ve sosyal hayatımızı evden devam ettirmemiz mümkün hale gelmiştir. Sosyal ve iş hayatının devamı için oldukça gerekli olan teknolojinin, iç mekana daha entegre hale gelmesi beklenmektedir.

Akıllı ev sistemleri günümüzde lüks olarak görülmektedir (Ak, 2020) Karantina gibi bir süreçte insanların tüm vaktini evde geçirmesiyle, iç mekandaki konforu ve üretkenliği etkileyen sebeplere akıllı sistemlerle destek olmanın yararlı olabileceği farkedilmiştir denilebilir. Bu yüzden pandemiden sonra bu sistemlerin az da olsa yaygınlaşması ve hayatımızın bir parçası olması beklenilebilir.

Pandemi sürecinde evden çalışma deneyiminden alınan verilerle ses izolasyonu veya ışık kalitesi (parlaklık veya yoğunlu ayarlama) gibi çevresel faktörlerin ev ortamında uygulanması adına akıllı ev sistemleri ön plana çıkmaktadır (Ak, 2020).

²⁷ <https://www.oggusto.com/dekorasyon/dekorasyon-trendleri/2021-dekorasyon-trendleri>

²⁸ www.dwell.com

²⁹ <https://yapidergisi.com/Covid-19un-konut-tasarimina-olasi-etkisi-ve-biyofili-baglaminda-oneriler/>

Teknolojinin sağlıklı iç mekanlar adına kullanıldığı, hava ve su kalitesini ölçen veya ortamın sıcaklığını takip eden sistemler de pandemiden sonraki konut mimarisinde kendini gösterebilir (Ak, 2020). Aynı şekilde virüsten korunmak adına hareket sensörlü veya sese duyarlı sistemlerle temasın azaltılması da hedeflenebilir (Alıcı, 2020). Teması azaltan hareket sensörlü elemanlar; ya da gün içinde sıkça kullandığımız televizyon, aydınlatma veya fırın gibi bir çok üründe uzaktan kontrolün sağlanabildiği sistemler, kendi kendini temizleyen banyo ögeleri pandemi sonrasında daha popüler hale gelebilir (Ak, 2020).

Önümüzdeki ağların ne gibi hastalıklar veya salgınlar getireceği bilinmediğinden konut i mekanını gelecekteki krizlere hazırlamak önemli bir nokta olacaktır. Günümüzde yaşadığımız ve belli bir dönemi kapsayan karantina, belki gelecekte daha uzun süreçlerle veya tam kapanmalarla karşımıza gelebilir. Bu sebeple sağlığı ve iletişimi korumak adına teknolojiden ve yeni sistemlerden faydalanılan evler ön plana çıkacaktır.

Bölüm 4

Alan Çalışması: İstanbul’da Pandeminin Konut İç Mekanına Etkileri

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, örneklem, verilerin toplanması, analizi ve araştırmanın kısıtlarından bahsedilecek; ardından araştırma ile elde edilen bulgular grafiklerle paylaşılacak ve bu bulgular literatür taramasıyla elde edilen bilgilerle harmanlanarak tartışılacaktır.

4.1 Araştırmanın Yöntemi ve Kısıtları

Tezin alan çalışması için niceliksel bir yöntem uygulanarak, Nisan 2022’de anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Ek A.’da verildiği üzere anket, 37 soru içermektedir. Çoktan seçmeli, bir veya birden fazla cevaplı ve açık uçlu sorulardan oluşan anket, çevrim içi ortamda bireylere yönlendirilmiştir. Google forms üzerinden hazırlanan ve katılımcıların 6-10 dakikasını bu online ankete toplam 411 kişi katılmıştır. Tüm sorulara cevap verilmesi zorunlu tutulmuştur.

Anket, katılımcıların pandemi sürecinde evlerinde yaşadıkları mekânsal deneyimlere odaklanmaktadır. Sorular, Koronavirüs pandemisinin konuta etkisini anlamak adına; kişilerin karantina sürecindeki konut iç mekan deneyimlerine ve pandemi döneminde konutun kullanımını, oluşan ihtiyaçları, eksiklikleri veya öne çıkan konuları anlamaya yönelik oluşturulmuştur.

Anket çalışmasından önce yapılan literatür taramasında, bu dönemde yapılmış çalışmalar üzerinden Koronavirüs ve konut ilişkisinde öne çıkan kavramlar ve başlıklar belirlenmiştir. Bu başlıklar hijyen, işlev, iç mekan bölümleri, doğa ve konut içi sistemlerdir. Anketin ilk kısmında örneklemi tanımaya yönelik genel sorular, devamında bu beş ana başlığa göre bölümlere ayrılmış sorular sorulmuştur.

Anket katılımcıları İstanbul’da yaşayan, 18 yaş üstü kişilerdir. Dünya üzerindeki kalabalık ve büyük şehirler, diğer şehirlere göre salgınlardan daha fazla etkilenebilmektedir (Güller, Çiçek ve Varol, 2020). Bu sebeple, salgının etkileri ve kısıtlamaların yoğunluğundan dolayı çalışma alanı, Türkiye’nin en kalabalık şehri olan ‘İstanbul’ olarak belirlenmiştir.

Koronavirüs pandemisi zorunlu olarak herkes tarafından yaşanan ve deneyimlenen bir durum olduğundan, çalışmada şehir ve yaş dışında herhangi bir sınırlandırma bulunmamaktadır. 18 yaş üstü farklı yaş gruplarından, farklı hanehalkı türlerine mensup (yalnız yaşayan bireyler, tek ebeveynler, çekirdek aileler vb.), farklı büyüklükte evlerde ve farklı konut tiplerinde yaşayan (müstakil, site ve apartman) bir örneklem ile çalışılmıştır. Anket katılımcılarına ulaşmak adına kartopu yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde çalışmanın örneklemini ilgili olarak referans bir kişi seçilmekte ve bu kişi aracılığı ile diğer kişilere ulaşılmaktadır. (Yağar ve Dökme, 2018). İlk olarak İstanbul'da yaşadığı bilinen veya pandemi sürecini İstanbul'da geçirmiş, 18 yaş üstü kişilere anket gönderilmiş, bu kişilerden çevrelerinde aynı kriterlerdeki kişilere ulaşmaları istenmiştir.

Her ne kadar küçük evlerde yaşayanların, kalabalık ailelerin veya apartman dairesinde oturanların (bahçeli evler veya sitelere göre) salgından daha fazla etkilendikleri düşünülse de, konut birimindeki ihtiyaçları farklı kesimlerden alınan verilerle kapsamlı anlamak adına, katılımcılar konusunda bir kısıtlama yapılmamıştır.

Katılımcıların verdikleri cevaplar, google forms yardımıyla çevrimiçi ortamda toplanmıştır. Anketin başlangıcında; çalışmanın neden yapıldığı, elde edilecek bilgilerin hangi amaçla kullanılacağı, kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı ve katılımın gönüllü olduğu belirtilmiştir. Elde edilen veriler analiz edilerek grafiklerle görselleştirilmiş ve bireylerin salgın dönemindeki tercih ve ihtiyaçlarının konut iç mekanının organizasyon, özellik ve dönüşümüne etkisi değerlendirilmiştir.

Bu tez çalışmasında araştırmacının karşılaştığı olduğu kısıtlar; pandeminin ortaya çıktığı Aralık 2019'dan sonra, erken dönemde özellikle Koronavirüsün ve iç mekana etkileri üzerine yapılmış araştırma ve yazılmış bilimsel makale bulmanın zorluğu olarak özetlenebilir. Pandeminin yeni bir gündem olması sebebiyle bu tezin yazıldığı süreç boyunca yapılan araştırma sayısı hızla artış göstermiştir.

Ayrıca anketin alandan olmayan kişilerle yapılacak olması sebebiyle; soruları sorarken sadeleştirilmiş ve iç mimari terimlerden mümkün olduğu kadar arındırılmış bir dil kullanmak ve katılımcıdan veriyi en doğru şekilde alabilmek adına bazı iç mimari kavramları açıklamak gerekmiştir. Anket katılımcıları tarafından soruların anlaşılabilirliği çalışmada bir kısıt olarak gösterilebilir.

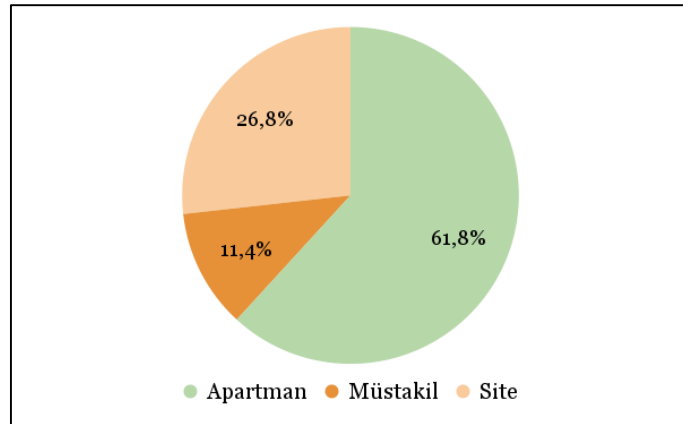
4.2 Bulgular

Ankette öncelikle örnekleme tanımaya yönelik genel 7, ardından hijyen ile ilgili 6, işlev ile ilgili 6, iç mekan bölümleriyle ilgili 7, doğa ile ilgili 4 ve konut içi sistemlerle ilgili 3 soru sorulmuştur. Anketin son kısmında ise bu beş bölümden en çok hangisinin pandemi sürecinde öne çıktığını anlamak adına tüm başlıkları barındıran karşılaştırmalı 4 soru sorulmuştur.

4.2.1 Örneklemin özellikleri. Bu bölüm katılımcıları tanımak ve yaşadıkları konutu anlamak adına genel 7 soru içermektedir.

Yaş ve cinsiyet sorularına verilen yanıtlara göre; anket katılımcılarının büyük çoğunluğunun %58,2 oranla (239 kişi) 25-49 yaş aralığında olduğu görülmektedir. İkincil çoğunluk %31,9 oranla (131 kişi) 50-64 yaş grubu, üçüncül grup da %9,2 oranla (38 kişi) 18-24 yaş grubudur. 65 yaş ve üstü katılımcılar %0,7 oranla (3 kişi) azınlıktadır. Katılımcıların cinsiyeti ise; % 66,9 oranla kadın (275 kişi), %32,6 oranla erkek (134 kişi) olarak kaydedilmiştir. 2 kişi de cinsiyetini belirtmek istemediğini bildirmiştir.

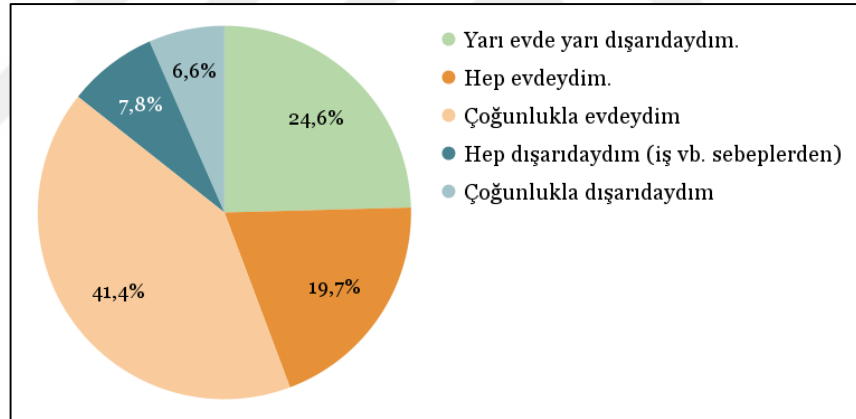
Katılımcılara pandemi sürecinde yaşadıkları konut tipi sorulmuştur. Verilen yanıtlara göre %61,8 oranla apartman dairelerinde yaşayanlar (254 kişi), %26,8 oranla sitede oturanlar (110 kişi) ve %11,4 oranla da müstakil evde oturanlar (47 kişi) ankete katılmıştır (bkz. Şekil 4.1). Araştırmada yaşanan konut tipi ile ilgili herhangi bir kısıt bulunmasa da, ulaşılan dağılım pandemi sürecinde zorlanıldığı varsayılan konut tipi sıralaması ile paralel bulunmuştur.

Şekil 24. Katılımcıların pandemi sürecinde yaşadıkları konut tipi

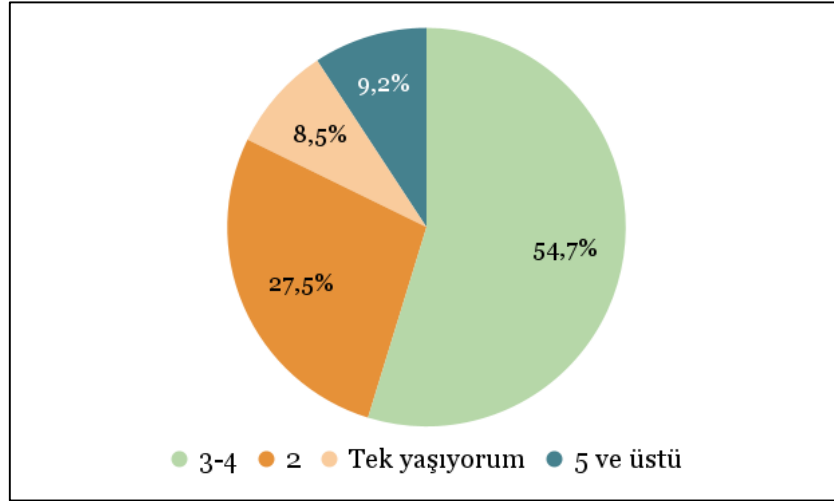
Katılımcılara İstanbul'da yaşadıkları ilçe/semt açık uçlu olarak sorulmuştur. Verilen cevaplar gruplandırıldığında ise %67 (274 kişi) oranla Avrupa yakasından katılımın çoğunlukta olduğu görülmektedir. Avrupa yakasından en çok katılım gösteren ilçe Sarıyer, Anadolu yakasından ise Kadıköy olarak kaydedilmiştir. Toplamda 27 farklı semtten katılım sağlanmıştır. Bu durumda İstanbul geneline yayılmış bir mozaik ile çalışıldığı söylenebilir.

Bir sonraki soruda katılımcılara pandemi sürecini evde geçirip geçirmedikleri sorulmuştur. Her ne kadar ülke genelinde karantina uygulansa da, bu süreçte iş vb. sebeplerle zorunlu olarak dışarıda zaman geçiren bir kitle de bulunmaktadır. Bu sebeple katılımcıların verdikleri cevap bu noktada önemlidir. Araştırma için önemli olan hep evdeydim %19,7 oranla (81 kişi) ve çoğunlukla evdeydim %41,4 oranla (170 kişi) cevapları çoğunlukta bulunmuştur. Katılımcıların %24,6 oranla (101 kişi) yarı evde yarı dışarıdaydım, %6,6 oranla (27 kişi) çoğunlukla dışarıda ve %7,8 oranla (32 kişi) hep dışarıda olduğunu kaydedilmiştir (bkz. Şekil 25)

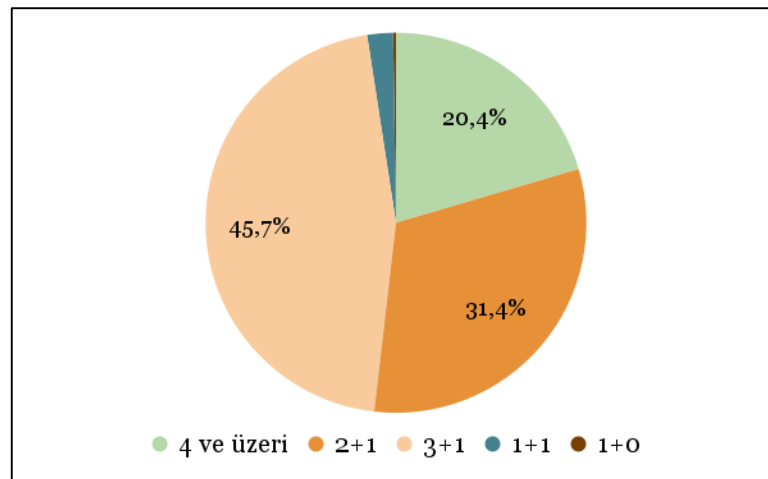
Şekil 25. Katılımcıların pandemi sürecinde evde olma süreleri

Evde yaşayan kişi sayısı katılımcılara sorulmuş, büyük çoğunluğun %54,7 oranla (225 kişi) 3-4 kişilik aileler olduğu görülmüştür. Arkasından sırasıyla %27,5 oranla (113 kişi) 2 kişilik aileler, %9,2 oranla (38 kişi) 5 ve üstü kalabalık aileler ve son olarak da %8,5 oranla (35 kişi) tek yaşayan kişiler gelmektedir (bkz. Şekil 26) Pandemi döneminde aynı ortamda yaşayan kişi sayısının fazla olmasının, karantina döneminde zorluk yarattığı öngörülmektedir. Bu sebeple araştırma katılımcılarından en az oranın tek yaşayan kişiler olması, en çok oranında 3-4 kişilik aileler olması, bu süreçteki zorlukları anlamaya olumlu katkı sağlayacaktır.

Şekil 26. Katılımcıların evde yaşayan aile bireyi sayısı

Bu bölümde son olarak katılımcıların yaşadığı konutun büyüklüğünü anlamak adına kaç odalı bir evde yaşadıkları sorulmuştur. [Akademik terminoloji olmamakla birlikte katılımcılar tarafından anlaşılır olması adına soruyu sorarken, konut piyasasında sıkça kullanılan 3+1, 2+1 şeklinde ifadeler kullanılmıştır]. Verilen yanıtlar %45,7 oranla (188 kişi) 3+1, %31,4 oranla (129 kişi) 2+1, %20,4 oranla (84 kişi) 4 ve üzeri, %2,2 oranla (9 kişi) 1+1 olarak bulunmuştur (bkz. Şekil 27). 1+0 da yaşayan 1 kişi bulunmaktadır. Bu veriler, bir önceki soruda sorulan evde kaç kişi yaşıyorsunuz sorusu ile örtüşmektedir.

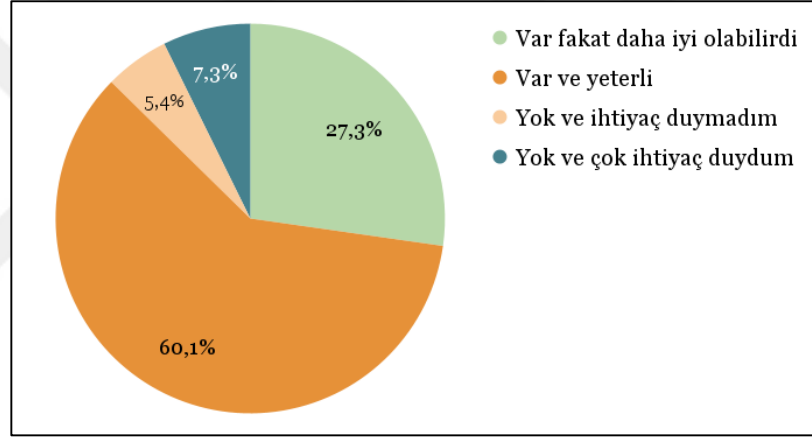

Şekil 27. Katılımcıların konut büyüklüğü

4.2.2 Hijyen. Bu bölümde pandemi döneminde oldukça önemli bir konu olan hijyen ile ilgili 6 soru bulunmaktadır.

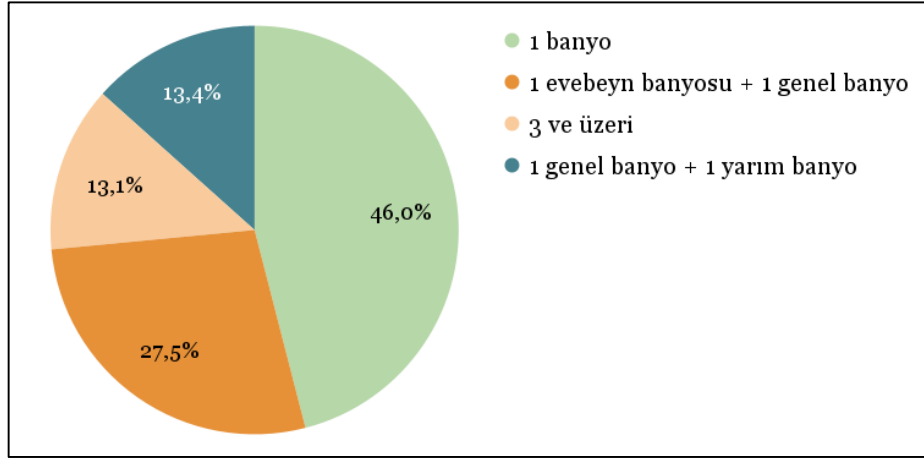
Öncelikle katılımcılardan pandemi sürecinde konut içi hijyene verdikleri önemi çok, orta, az olacak şekilde seçmeleri istenmiştir. % 64,2 oranla çok (264 kişi), %34,5 oranla orta (142 kişi) ve %1,2 oranla az (5 kişi) cevapları alınmıştır. Konutta hijyene verilen önem beraberinde konut içinde belli bölgeleri kişiler için daha önemli hale getirmektedir. Bu süreçte hijyen ve mekan ile ilgili oluşan ihtiyaçların belirlenebilmesi adına büyük çoğunluğun çok cevabını vermiş olması önemli bulunmuştur.

Katılımcılara evlerinin girişinde yeterli alanlarının olup olmadığı, yok ise ihtiyaç duyup duymadıkları sorulmuştur. Gelen yanıtlara göre %60,1 oranla büyük çoğunluk (247 kişi) evinin girişini yeterli bulmaktadır. %27,3 oranla (112 kişi) var fakat daha iyi olabilirdi, %5,4 oranla (22 kişi) yok ve ihtiyaç duymadım ve %7,3 oranla (30 kişi) yok ve çok ihtiyaç duydum yanıtları alınmıştır (bkz. Şekil 28)

Şekil 28. Katılımcıların konut girişi

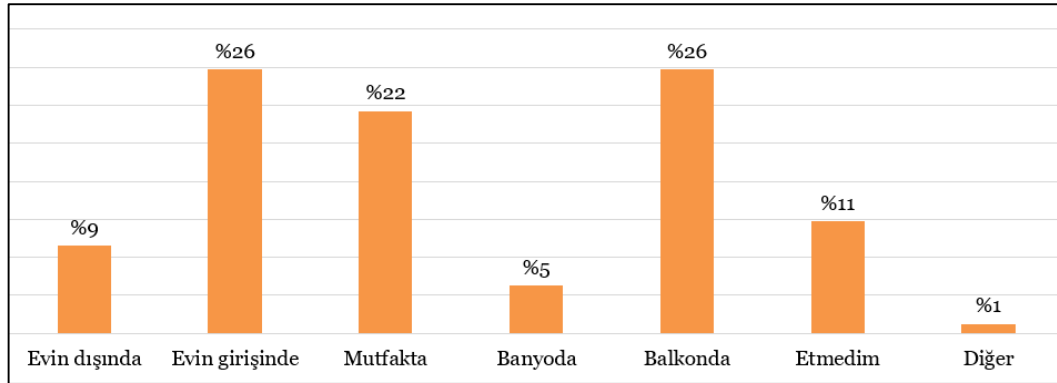
Hijyen ile doğrudan ilişkili olmasından ötürü katılımcılara evlerindeki banyo sayısı sorulmuştur. Bu süreçte küçük ve az sayıda banyolu evlerde yaşayanların süreçten daha çok etkilendiği düşünülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu %46 oranla (189 kişi) 1 banyo cevabını vermiştir. İkincil cevap %27,5 oranla (113 kişi) 1 genel + 1 ebeveyn banyosu olarak kaydedilmiştir. %13,1 oranla 3 ve üzeri banyoya sahip 54 kişi, %13,4 oranla da 1 genel + 1 yarım banyoya sahip 55 kişi bulunmaktadır (bkz. Şekil 29). Katılımcıların çoğunluğunun (%54,7) 3-4 kişilik aileler olduğu düşünülürse 1 banyoya sahip evlerin çoğunlukta olmasının pandemi sürecinde konut içinde problem yarattığı düşünülebilir.

Şekil 29. Katılımcıların konutlarındaki banyo sayısı

Katılımcılara hijyenle ilgili olarak ayrıca çamaşır odalarının olup olmadığı sorulmuş, %71,8 oranla (295 kişi) hayır cevabı alınmıştır.

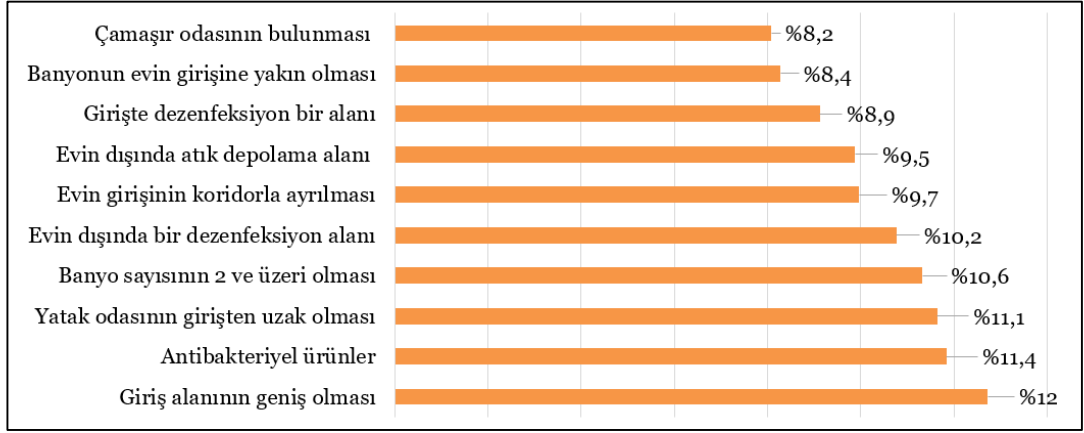
Pandemi sürecinde hijyenle ilgili olan diğer bir önemli konu ise dezenfeksiyondur. Katılımcılara dışarıdan gelen ürünleri evin hangi bölümünde dezenfekte ettikleri sorulmuş ve birden fazla cevap seçme hakkı verilmiştir. En yüksek oranlı cevaplar %26 oranla evin girişinde ve yine %26 oranla balkonda olarak kaydedilmiştir. Giriş ve balkonun ardından sırasıyla; %22 oranla mutfak, %9 oranla evin dışı ve %5 oranla banyo gelmektedir (bkz. Şekil 30). Ayrıca bu dönemde %11 (59 kişi) oranla ürünleri dezenfekte etmediğini belirten bir grup da olmuştur.

Şekil 30. Katılımcıların konut içi dezenfeksiyon alanları

Katılımcılardan pandemi sürecinde yaşadıklarını düşünerek, hijyeni sağlamak adına gelecekte bir evde olması gerekenleri önem sırasına göre değerlendirmeleri (önemli, farketmez, önemli değil) istenmiştir. Aşağıdaki grafikte seçeneklerin önem sırasına göre karşılaştırılması görülmektedir. Oranlar birbirine yakın olsa da

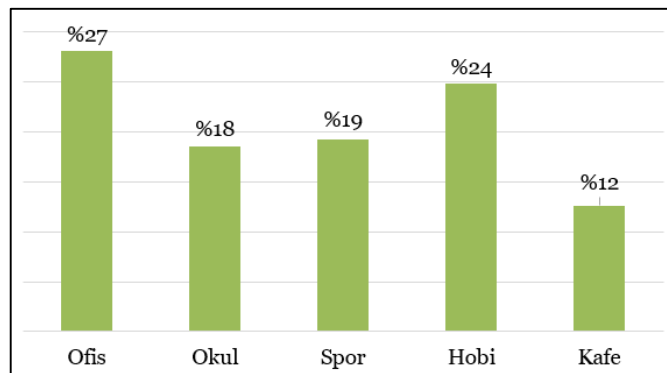
katılımcılar için en önemli seçenek; %12 oranla giriş alanının genişliği, en az önemli seçenek de %8,2 oranla çamaşır odası olarak kaydedilmiştir (bkz. Şekil 31).

Şekil 31. Pandemi sonrası tercih edilecek konut içi hijyen özellikleri

4.2.3 İşlev. Bu bölümde pandemi sürecinde konutun çok işlevli hale gelmesiyle ilgili 6 soru bulunmaktadır.

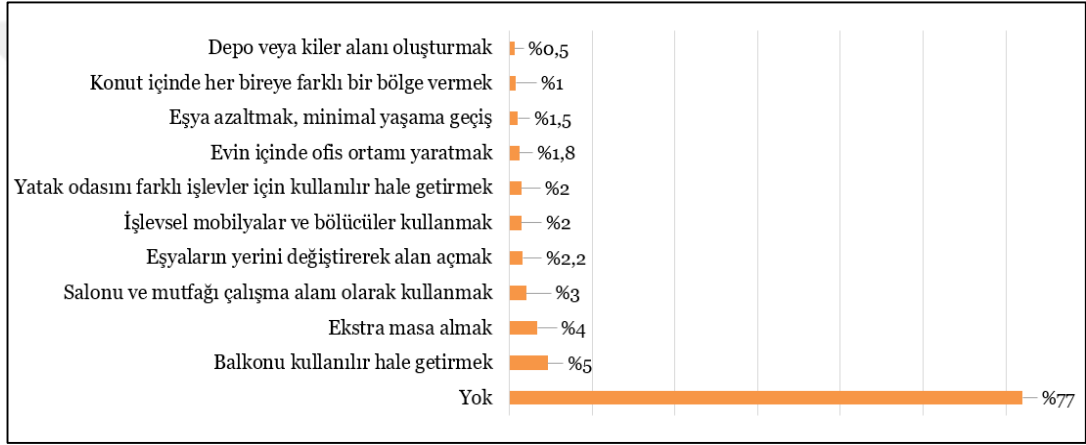
İlk olarak katılımcılara pandemi süresince evlerinin hangi işlevlere hizmet ettiği sorulmuş ve birden fazla cevabı seçme hakkı verilmiştir. Alınan yanıtlara göre evin en çok %27 oranla ofis olarak kullanıldığı, sonrasında ise sırasıyla %24 oranla hobi, %19 oranla spor, %18 oranla okul ve %12 oranla en az kafe işlevinde kullanıldığı görülmektedir (bkz. Şekil 32). Bu soruya bağlı olarak bir sonraki soruda kişilere evlerinin bu işlevler için yeterli olup olmadığı sorulmuş ve % 72,3 oranında (297 kişi) evet cevabı alınmıştır.

Şekil 32. Pandemi sürecinde konutun hizmet ettiği işlevler

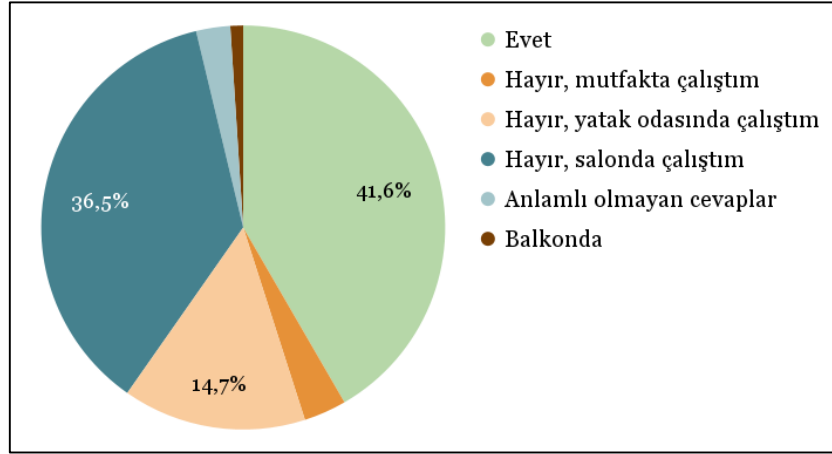
Pandemi süresince birden fazla işlev yüklenen evi daha kullanışlı hale getirmek amacıyla üretilen çözümleri saptamak için katılımcılara, evi çok işlevli kullanmak

adına ürettikleri çözümler açık uçlu olarak sorulmuştur. Soruya verilen cevaplardan anlamlı olanlar analiz edilerek, benzer olanlar kategorilere ayrılmıştır. Katılımcıların çok büyük çoğunluğu %77 oranla (310 kişi) yok cevabını vermiştir. Ardından katılımcıların balkonu kullanılır hale getirdikleri (23 kişi), ekstra masa aldıkları (17 kişi), salon ve mutfağı çalışma alanı olarak kullandıkları (10 kişi), eşyaların yerini değiştirerek alan açtıkları (8 kişi), dönüşebilir mobilyalar kullandıkları / mobilyalarla mekanı böldükleri (7 kişi), evde ofis ortamı yarattıkları (6 kişi), eşya azaltarak alan kazanmaya çalıştıkları (5 kişi), evi bölgelere ayırarak evde yaşayan her bireye farklı bir alan tanımladıkları (4 kişi) ve son olarak da depo veya kiler alanı oluşturdukları (3 kişi) kaydedilmiştir (bkz. Şekil 33).

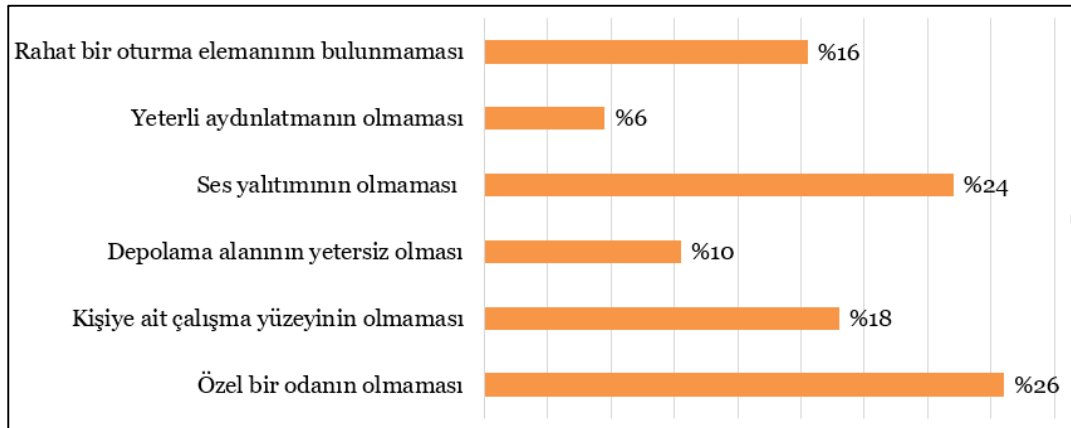
Şekil 33. Konutu daha işlevli kullanmak adına üretilen çözümler

Pandemi döneminde evden çalışmak veya öğrenim görmekle ilgili kısımda katılımcılara bu dönemde evden çalışıp çalışmadıkları (iş veya okul) sorulmuştur. Verilen yanıtlara göre %71,3 oranında (293 kişi) evet cevabı alınmıştır. Sadece bu soruya evet cevabını veren kişilere evden çalışma ile ilgili 2 soru daha yöneltilmiştir. Evden çalışmak adına ayrı bir odanız var mıydı? yok ise evin hangi bölümünde çalıştınız? diye sorulmuştur. Toplam 293 kişiden alınan yanıtlara göre; %41,6 oranla (122 kişi) evet cevabını vermiştir. Çalışma odası olmayan kişiler ise sırasıyla %36,5 oranla (107 kişi) salonda, %14,7 oranla (42 kişi) yatak odasında, %3,4 oranla (10 kişi) mutfakta ve %1 oranla (3 kişi) balkonda çalıştıklarını belirtmişlerdir (bkz. Şekil 34).

Şekil 34. Katılımcıların pandemi süresinde evden çalıştıkları konut bölümü

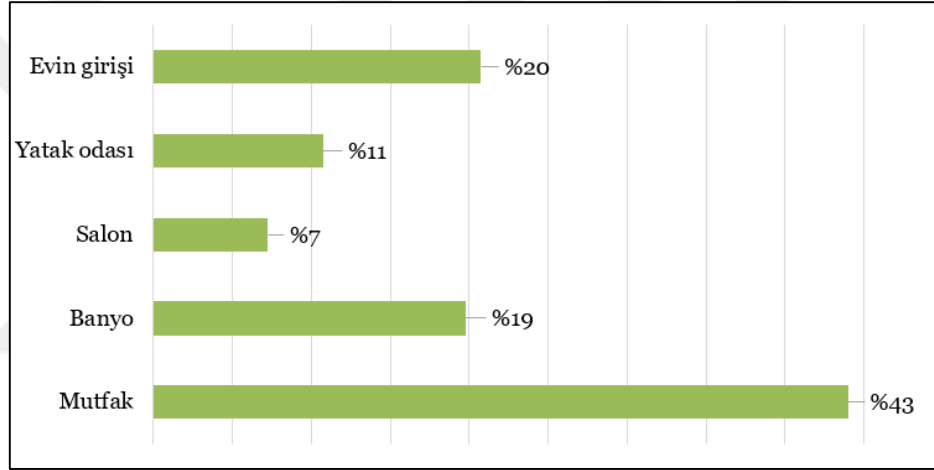
Sadece bu dönemde evden çalışan kişilere (293 kişi) sorulan diğer bir soru ise pandemi döneminde evde çalışmayı en çok zorlaştıran durumların hangisi veya hangileri olduğudur. Katılımcılara birden fazla cevap seçme hakkı verilmiştir. Cevaplar analiz edilirken ayrı çalışma odası olanlar (122 kişi) çıkarılmıştır. Pandemi sürecinde evden çalışan ve ayrı bir çalışma odası bulunmayan katılımcılar için en büyük zorluk %26 oranla özel bir çalışma odasının bulunmamasıdır. Ardından %24 oranla ses yalıtımı eksikliği / evdeki sesler sebebiyle dikkat dağınıklığı yaşamak, %18 oranla kişiye ait çalışma yüzeyinin olmaması, %16 oranla rahat oturma elemanının bulunmaması ve %10 oranla depolama alanının yetersizliği gelmektedir. Bu seçenekler arasından en az önemli olduğu belirtilen durum %6 oranla yeterli aydınlatmanın olmaması olarak kaydedilmiştir (bkz.Şekil 35).

Şekil 35. Pandemi süresince ayrı bir çalışma odası olmayan katılımcılar için evden çalışmayı zorlaştıran durumlar

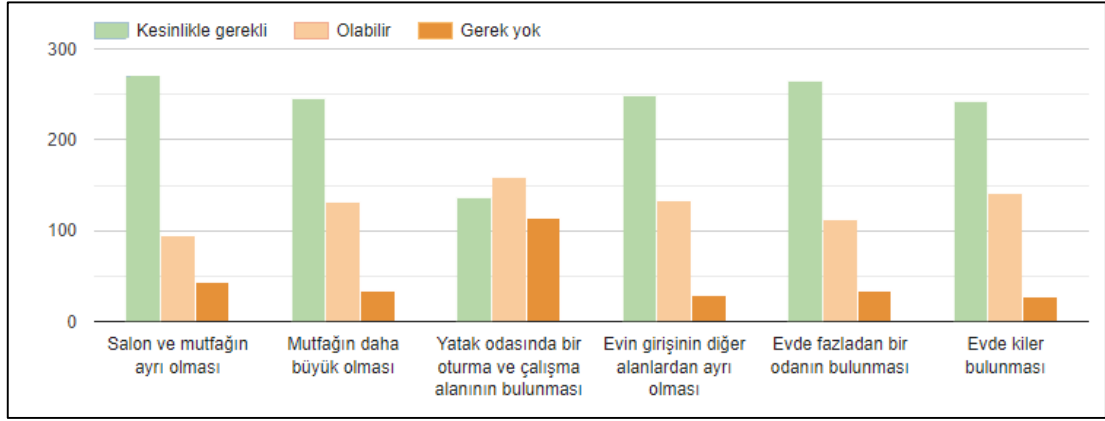
4.2.4 İç mekan bölümleri. Bu bölümde katılımcılara pandemi sürecinde yeni oluşan iç mekan ihtiyaçlarına yönelik 7 soru sorulmuştur.

Katılımcılara ilk olarak depolama ihtiyacınız arttı mı sorusu yöneltilmiş ve %63,3 oranla (260 kişi) evet, %36,7 oranla (151 kişi) hayır cevabı alınmıştır. Ardından katılımcılara evde depolama eksikliği hissettikleri alanlar sorulmuş, birden fazla cevap seçme hakkı verilmiştir. Bu soruya verilen cevap analiz edilirken bir önceki soruya hayır cevabı veren kişiler çıkarılmıştır. Alınan yanıtlara göre depolama eksikliğinin en çok hissedildiği alan %43 oranla mutfak, en az hissedilen alan ise %7 oranla salon olarak kaydedilmiştir. Diğer cevaplar ise çoktan aza sırasıyla; %20 oranla evin girişi, %19 oranla banyo ve %11 oranla yatak odası olarak bulunmaktır (bkz. Şekil 36)

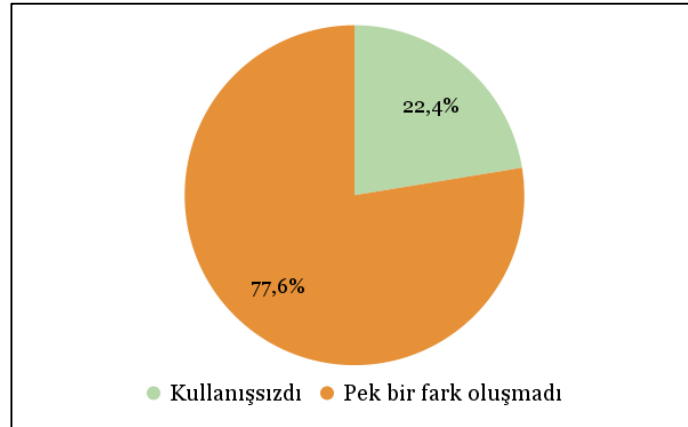
Şekil 36. Katılımcıların pandemi sürecinde depolama eksikliği hissettikleri alanlar

Bir sonraki soruda katılımcılardan evde geçirdikleri karantina sürecini düşünmeleri ve evlerinde hangi özelliklerin bu dönemde gerekli hale geldiğini (kesinlikle gerekli, olabilir ve gerek yok) işaretlemeleri istenmiştir. Alınan cevaplara göre kesinlikle gerekli olarak görülen özellik %20 oranla salon ve mutfağın ayrı olmasıdır. Diğer cevaplar sırasıyla; %19 oranla evde fazladan bir oda bulunması, %18 oranla evin girişinin diğer alanlardan ayrı olması, %17 oranla mutfağın daha büyük olması, %16 oranla evde kiler bulunmasıdır. En az gerekli özellik ise %10 oranla yatak odasında bir çalışma ve oturma alanının bulunması olarak belirtilmiştir (bkz. Şekil 37).

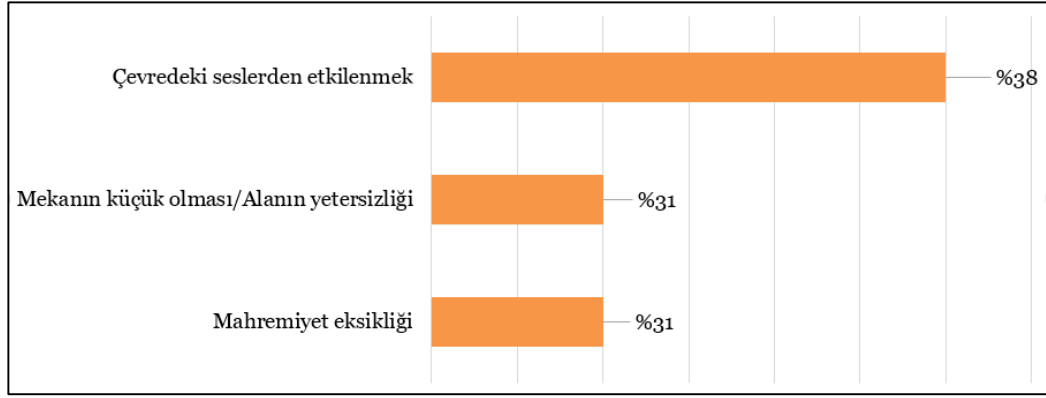
Şekil 37. Pandemi sürecinde konutta gerekli hale gelen özellikler

Katılımcıların salon ve mutfağın ayrı olması konusundaki tercihleri, karantina döneminde yaşanan zorluklardan ötürü, gelecekte açık planlı evlere yönelimin azalacağını düşündürmektedir. Katılımcılara açık planlı bir evde yaşayıp yaşamadıkları sorulmuş ve %85,9 oranla hayır (353 kişi), %14,1 oranla evet (58 kişi) cevabı alınmıştır. Sadece bu soruya evet cevabı verenlere (58 kişi) ise pandemi sürecindeki açık plan deneyimleriyle ilgili 3 soru yöneltilmiştir. İlk olarak karantina sürecinde açık planlı yaşam tarzını nasıl tanımlarsınız diye sorulmuştur. %77,6 (45 kişi) pek fark oluşmadı, %22,4 (13 kişi) kullanışsızdı yanıtını vermiştir (bkz. Şekil 38).

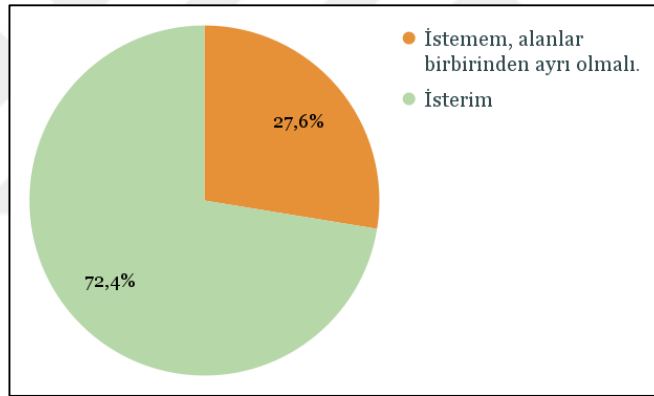
Şekil 38. Açık planlı evde yaşayan katılımcıların karantina sürecindeki açık plan yaşam tarzı tanımları

Evet cevabını veren 58 kişiye, açık planlı evde karantina geçirmenin zorlukları sorulmuş, üç seçenek arasından bir veya birden fazla cevap seçme hakkı verilmiştir. Alınan yanıtlara göre; bu dönemde açık planlı yaşamın getirdiği en büyük zorluk %38 oranla çevredeki seslerden etkilenmektir. Mekanın küçük olması ve mahremiyet eksikliği ikincil olarak %31 oranla eşit derece önemli bulunmuştur (bkz. Şekil 39)

Şekil 39. Açık planlı evde yaşayan katılımcılara göre pandemi döneminde açık planlı yaşamın getirdiği zorluklar

Açık planlı yaşamla ilgili son olarak yine aynı 58 kişiye, pandemiden sonra yine açık planlı bir evde yaşamayı isteyip istemeyecekleri sorulmuştur. %72,4 oranla (42 kişi) isterim, %27,6 oranla (16 kişi) istemem cevabını vermiştir (bkz. Şekil 40).

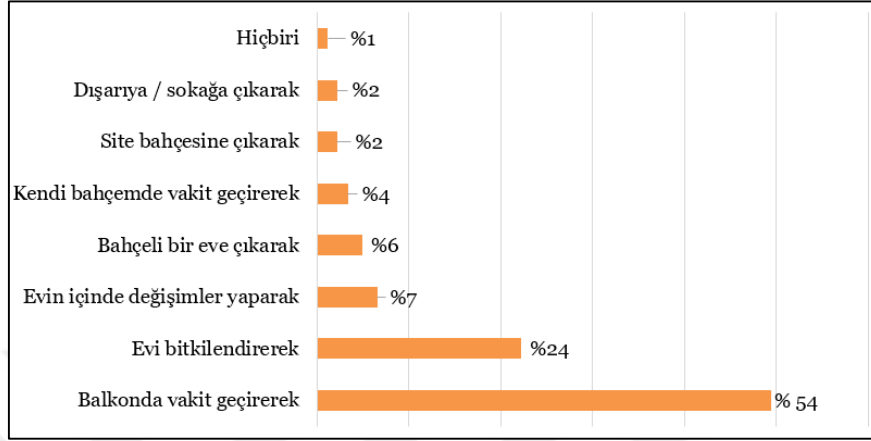

Şekil 40. Pandemi sürecinde açık planlı evde yaşayan katılımcıların, pandemi sonrası açık plan ev tercihleri

4.2.5 Doğa. Bu bölümde pandemi sürecinde dışarıya ve doğaya duyulan ihtiyacın artmasına ilişkin 4 soru bulunmaktadır.

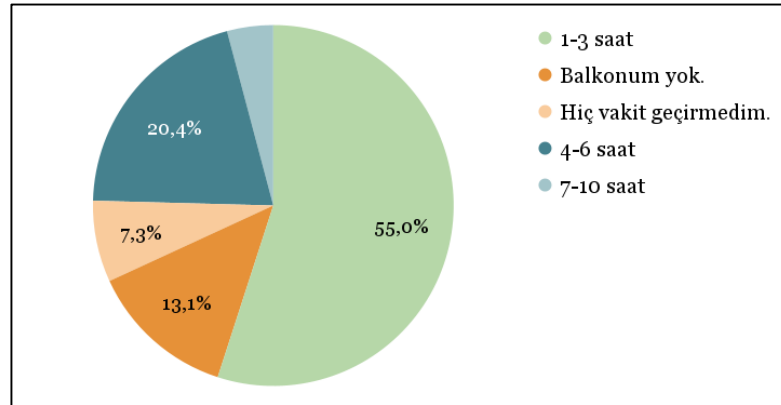
İlk olarak katılımcılara karantina sürecinde dışarıya/doğaya duyduğunuz ihtiyaç arttı mı? sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevap %92,5 oranında evet (380 kişi), %7,5 oranında hayır (32 kişi) olarak kaydedilmiştir. Sadece evet cevabını veren kişilere bu ihtiyacı ne yaparak gidermeye çalıştıkları sorulmuş, 5 seçenek arasından birden fazla cevabı işaretleme hakkı verilmiştir. Verilen seçeneklerin dışında diğer seçeneğini seçen katılımcıların yazdıkları da gruplara ayrılmıştır. Tüm bu cevaplar arasından dışarıya ve doğa ile iletişim kurma yöntemi olarak en çok %54 oranla balkonun tercih

edildiği görülmektedir. Ardından sırasıyla %24 oranla evi bitkilendirmek, %7 oranla evin içinde değişimler yapmak, %6 oranla bahçeli bir eve geçmek, %4 oranla kendi bahçemde vakit geçirmek, %2 oranla sitenin ortak alanına çıkmak ve % 2 oranla dışarıya/sokağa çıkmak yanıtları gelmiştir (bkz. Şekil 41).

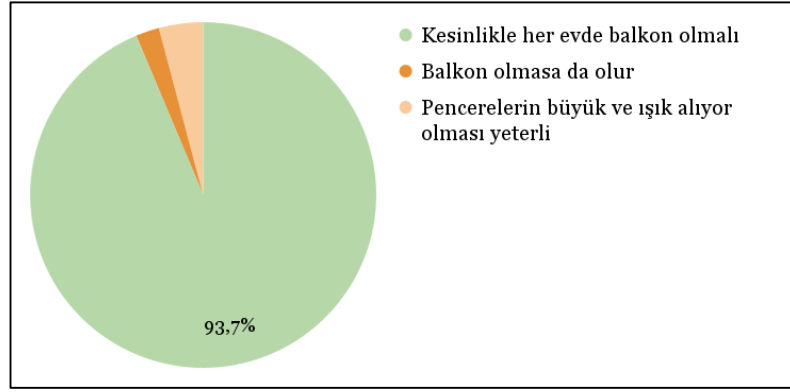
Şekil 41. Katılımcıların doğaya duydukları ihtiyacı giderme yöntemleri

Tüm katılımcılara pandemi sürecinde balkonda geçirdikleri vakitler sorulmuştur. Alınan yanıtlar, %55 oranla (226 kişi) 1-3 saat, ardından %20,4 (84 kişi) oranla 4-6 saat, %13,1 oranla (54 kişi) balkonum yok, %7,3 (30 kişi) oranla hiç vakit geçirmedi ve %4,1 oranla (17 kişi) 7-10 saat olarak kaydedilmiştir (bkz. Şekil 42).

Şekil 42. Katılımcıların pandemi sürecinde balkonda geçirdiği vakitler

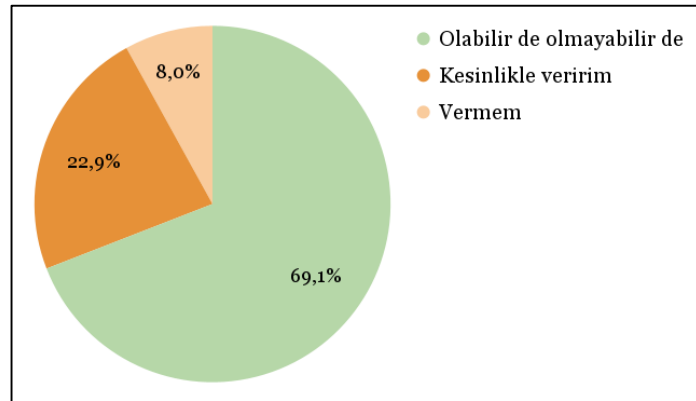
Katılımcılara bu bölümle ilgili son olarak karantina sonrası balkon ile ilgili düşüncelerinin ne olduğu sorulmuştur. %93,7 oranla (385 kişi) kesinlikle her evde balkon olmalı yanıtı alınmıştır. % 4,1 oranla (17 kişi) evdeki pencerelerin büyük ve evin ışık alıyor olmasının yeterli olduğu ve %2,2 oranla (9 kişi) da balkonun gerekli olmadığı belirtilmiştir (bkz. Şekil 43).

Şekil 43. Katılımcıların karantina sonrası balkon ile ilgili düşünceleri

4.2.6 Konut içi sistemler. Bu bölüm pandemi ile tekrar gündeme gelen, konut içi hijyen ve sağlık konularında da etkili ve yardımcı bir eleman olan, ayrıca insan hayatını kolaylaştıran konut içi sistemler ile ilgili 3 soru içermektedir.

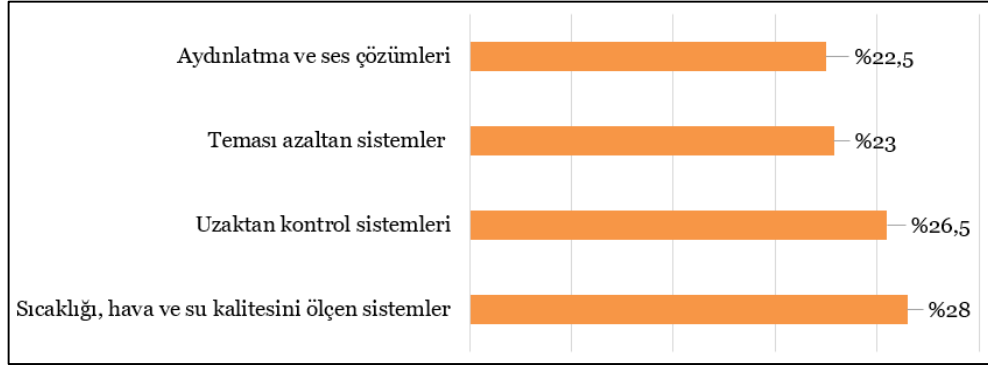
Katılımcılara ilk olarak evlerinde akıllı ev sistemi olup olmadığı sorulmuştur. Alınan yanıtlar %89,8 oranında (369 kişi) hayır, %10,2 oranında evet (42 kişi) olarak kaydedilmiştir. Ardından pandemi sonrası ev tercihlerinde akıllı ev sistemlerine ne derece önem verecekleri sorulmuştur. %69,1 oranla (284 kişi) olabilir de olmayabilir de, %22,9 oranla (94 kişi) kesinlikle veririm ve %8 oranla (33 kişi) vermem yanıtları alınmıştır (bkz. Şekil 44).

Şekil 44. Karantina sonrası akıllı ev sistemlerine verilen önem

Bu bölümde katılımcılara son olarak; akıllı ev sistemlerinden hangisi veya hangilerinin bir evde olması gerektiği sorulmuştur. 4 seçenekten bir veya birden fazla cevap seçme hakkı verilmiştir. Cevaplara göre %28 oranla en çok hava ve su kalitesini ölçen/ortamın sıcaklığını kontrol eden sistemler tercih edilmektedir. Ardından %26,5 oranla ev aletlerinin ve teknolojik ekipmanın uzaktan kontrolünü sağlayan sistemler,

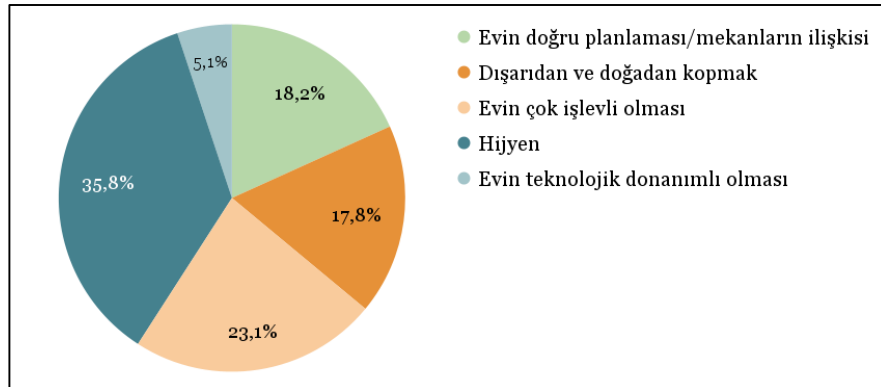
%23 oranla hareket sensörlü/teması azaltan sistemler ve %22,5 oranla da aydınlatma ve ses çözümleri gelmektedir (bkz. Şekil 45).

Şekil 45. Katılımcıların akıllı ev sistemi seçeneklerine verdikleri öncelikler

4.2.7 Karşılaştırmalı sorular. Anketin bu bölümünde katılımcılara konutla ilgili 5 inceleme başlığını (hijyen, işlev, iç mekan bölümleri, doğa, konut içi sistemler) kapsayan ve pandemi sürecindeki konut deneyiminde hangi başlıkların öne çıktığını anlamaya yönelik 4 soru yöneltilmiştir.

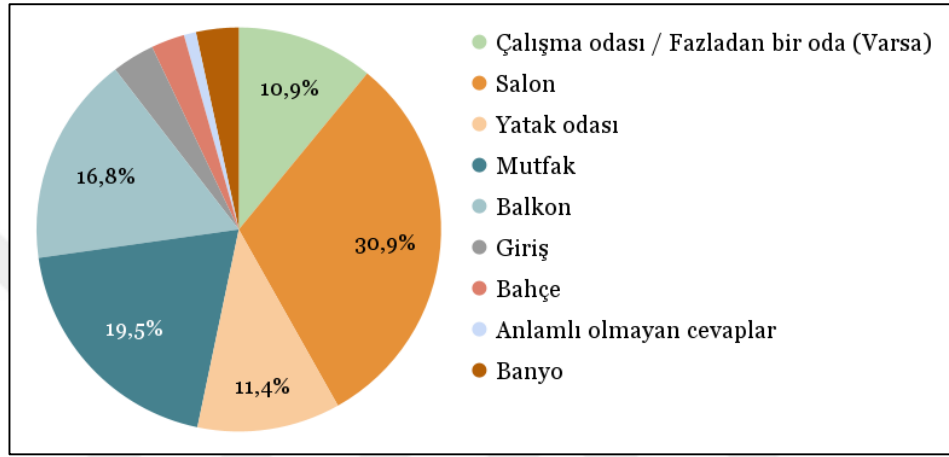
İlk olarak katılımcılara karantina sürecinde ev ile ilgili en önemli konu başlığının onlara göre ne olduğu sorulmuştur. Alınan yanıtlar sırayla %35,8 oranla (147 kişi) hijyen, %23,1 oranla (95 kişi) evin çok işlevli olması, %18,2 oranla (75 kişi) evin doğru planlanması ve mekanların ilişkisi, %17,8 oranla (73 kişi) dışarıdan ve doğadan kopmak ve % 5,1 oranla (21 kişi) evin konut içi sistemler anlamında teknolojik donanımlı olması olarak kaydedilmiştir (bkz. Şekil 46).

Şekil 46. Karantina sürecinde konut ile ilgili öne çıkan en önemli başlık

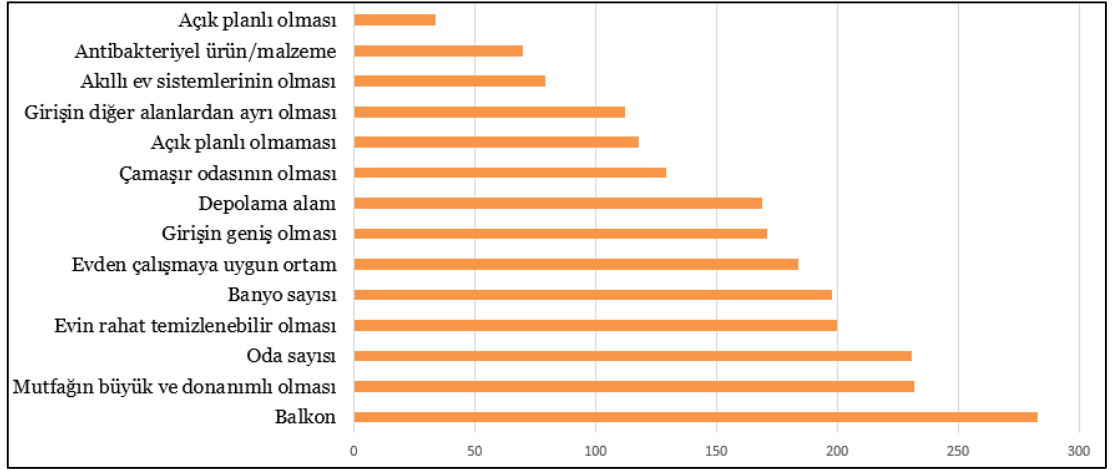
Katılımcılara karantina sürecinde evde onlar için en önemli mekanın/bölümün hangisi olduğu sorulmuştur. Seçeneklere ek olarak diğer şıkkını seçen kişilerin yazdığı

cevaplar gruplandırılarak grafiğe eklenmiştir. Alınan cevaplar değerlendirildiğinde en önemli mekanın %30,9 oranla (127 kişi) salon olarak seçildiği görülmektedir. Diğer cevaplar çoktan aza sırasıyla; %19,5 oranla (80 kişi) mutfak, %16,8 oranla (69 kişi) balkon, %11,4 oranla (46 kişi) yatak odası, %10,9 oranla (43 kişi) çalışma odası/ fazladan bir oda, %3,4 oranla banyo (14 kişi), %3,4 oranla giriş (14 kişi) olarak kaydedilmiştir (bkz. Şekil 47). En az önemli mekan ise %2,7 oranla (11 kişi) bahçe olarak kaydedilmiştir.

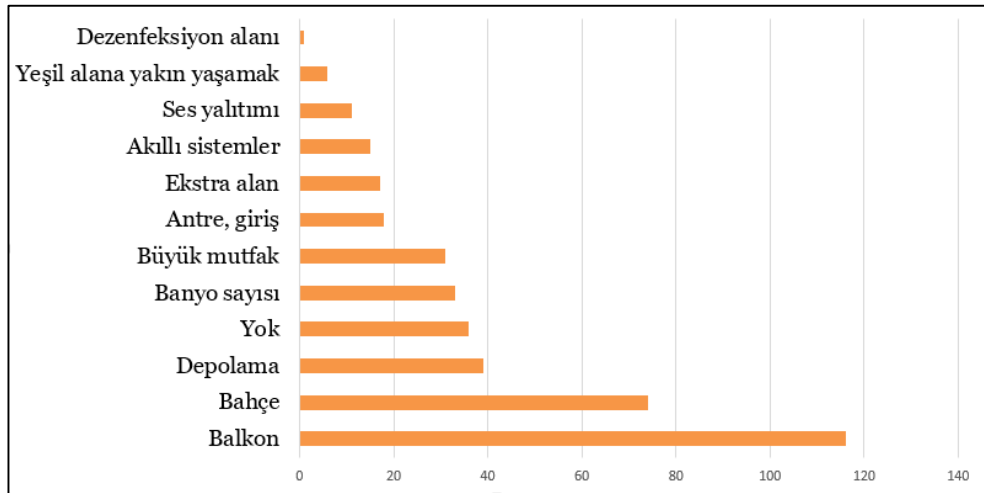
Şekil 47. Karantina sürecinde konut içindeki en önemli mekan/bölüm

Katılımcılara pandemiden sonra seçecekleri evlerde kesinlikle dikkat edecekleri özelliklerin hangisi veya hangileri olduğu sorulmuştur. Katılımcılardan pandemi sürecindeki konut deneyimlerini ve ihtiyaçlarını düşünerek cevap vermeleri istenmiş, seçenekler arasından birden fazla cevap seçme hakkı verilmiştir. Alınan yanıtlara göre gelecekteki konut tercihlerinde en çok öne çıkan özelliğin balkon olduğu görülmektedir. En az önemli olarak görülen konut özelliğinin ise evin açık planlı olması/salon ve mutfağın birleşik olması olarak kaydedilmiştir. Diğer konut özellikleri çok önemli den az önemliye doğru sıralanırsa; mutfağın büyük ve donanımlı olması, oda sayısı, evin rahat temizlenebilir olması, banyo sayısı, evden çalışmaya uygun ortamın olması, girişin geniş olması, depolama alanı, çamaşır odası, açık planlı olmaması/salon ve mutfağın ayrı olması, girişin diğer alanlardan ayrı olması, akıllı ev sistemlerinin olması ve antibakteriyel ürün ve malzemelerin kullanılmış olması olarak kaydedilmiştir (bkz. Şekil 48).

Şekil 48. Katılımcıların pandemiden sonra seçecekleri evlerde dikkat edecekleri özelliklerin sıralaması

Ankette son soru olarak katılımcılara, gelecekte tekrardan karantinede kalmak zorunda olsalar evlerinde neyin veya nelerin kesinlikle olmasını/değişmesini istedikleri sorulmuştur. Soru açık uçlu olarak yöneltilmiş, yazılan cevaplardan anlamlı olanlar analiz edilerek gruplandırılmıştır. Alınan yanıtlara göre evde olması en çok istenen özellik balkon (116 kişi) olarak kaydedilmiştir. Diğer özellikler ise sırasıyla; bahçe (74 kişi), depolama (39 kişi), banyo sayısı (33 kişi), büyük mutfak (31 kişi), giriş (18 kişi), ekstra alan/oda (17 kişi), akıllı sistemler (15 kişi), ses yalıtımı (11 kişi) ve yeşil alana yakın yaşamak (6 kişi) ve dezenfeksiyon alanı (1 kişi) olarak bulunmuştur. Herhangi bir özellik talep etmeyen veya evinde herhangi bir özelliğin değişmesini istemeyerek yok cevabını veren kişi sayısı ise 36 dır (bkz. Şekil 49).

Şekil 49. Katılımcıların gelecekte karantinede kalmak zorunda olsalar evlerinde olmasını veya değişmesini istediği özellikler

4.3 Bulguların Tartışılması

Yapılan anket çalışmasının bulgularına göre katılımcılar %58,2 oranla en çok 25-49 yaş arasındandır. 25-49 yaş birçok açıdan farklı grupları kapsamakta, bu aralıktaki kişiler genellikle tek yaşayan, çekirdek aile veya kalabalık aileler olabilmektedir. Katılımcılara yöneltilen evde yaşayan aile bireyi sayısı sorusuna gelen yanıtların da %54,7 oranla 3-4 kişilik aileler ve %27,5 oranla da 2 kişilik aileler olarak gelmesi bu veriyi desteklenmektedir. Bunun yanı sıra, TUIK (Türk İstatistik Kurumu) verilerine göre 2021 yılında İstanbul'daki hanehalkı büyüklüğünün ortalama 3,22 olduğu görülmektedir.³⁰ Bu durum İstanbul'da yapılmış bu anket çalışmasında ulaşılan katılımcılarla örtüşmektedir. Pandemi döneminde evde yaşayan kişi sayısının fazla olmasının süreci zorlaştırdığı düşünüldüğünden; katılımcıların çoğunluğunun 3-4 kişilik aileler olması ve en az katılımcının da % 8,5 oranla tek yaşayanlar olması, anket cevaplarının bu süreçte evde birden fazla kişiyle karantinede kalmanın getirdiği belli zorlukları yaşayan kişilerden alınması konusunda katkı sağlamaktadır. Fakat anket katılımcılarının yaşadıkları evin büyüklüğü sorulduğunda %45,7 oranla en çok 3+1, ardından %31,4 ile 2+1 ve %20,4 ile 4+1 ve üzeri cevabı alınmıştır. Oranlar kıyaslandığında 3-4 kişilik ailelerin (%57,4) daha çok 3+1 (%31,4) veya 4+1 ve üzeri (%20,4) evlerde, 2 kişilik ailelerin (%27,5) de 2+1 evlerde (%31,4) oturdukları varsayılabilir. Tek yaşayan kişilerin (%8,5) ise, 1+1 ev sonuçlarının toplam %2,2 olmasından ötürü daha geniş, muhtemelen de 2+1 evleri tercih ettikleri düşünülmektedir. Bunlar değerlendirildiğinde anket katılımcılarının evde yaşayan kişi sayısına paralel oda sayısı veya daha fazlasına sahip evlerde yaşadıkları sonucu çıkarılmıştır. Bu durum evde yaşayan herkesin ayrı bir odasının veya özel bir alana sahip olma imkanının olduğunu göstermektedir. Bu sebeple katılımcılar özellikle de ortak yaşam alanını paylaşmak zorunda kalmadıklarından, süreci küçük evlerde yaşayan kalabalık ailelere göre bazı noktalarda daha rahat geçirmişlerdir sonucu çıkarılabilir. Diğer sorulara verilen yanıtlar değerlendirilirken örneklemin bu özelliği göz önüne alınmaktadır.

Katılımcıların pandemi sürecinde yaşadıkları konut tipi ise %61,8 gibi büyük bir oranla apartman dairesidir. Ardından %26,8 oranla site ve % 11,4 oranla müstakil ev yanıtları gelmektedir. Pandemi sürecinde apartman dairesinde yaşayan kişilerin birçok

³⁰ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2021-45632>

konuya ek olarak, özellikle doğa ile iletişimin kopması konusunda site ve müstakil evlerde yaşayanlara göre daha çok zorlandığı, sitede yaşayanların ise metrekare ve özel bahçe kullanımı konularında müstakil evlerde yaşayanlara göre zorluklar yaşadığı düşünülmektedir. Sonuç olarak çalışma, açık alanla ilişki bakımından farklı konut tiplerinde yaşayan katılımcılarla gerçekleştirilmiştir.

Katılımcıların pandemi sürecinde evde geçirdikleri süreleri saptamak adına sorulan soruya verilen cevaplara göre %41,4 oranla katılımcılar çoğunlukla evdeydim seçeneğini seçmişlerdir. Bu süreçte hep evde veya çoğunlukla evde olan katılımcılar, süreçteki zorlukların ve ihtiyaçların anlaşılması adına öne çıkmaktadır. Bu sebeple bu iki kategorinin yüzdelik toplamının %61,1 olması araştırmadan elde edilecek veriler için önemli bulunmuştur.

Anketin ilk bölümü olan hijyen başlığı, geçmişten günümüze kadar tüm salgınlarda ilk öne çıkan başlıktır. Geçmişte bir salgınla karşılaşıldığında kişilerin hijyeni sağlamak ve sürdürmek için konutlarında belli değişimler yaptıkları görülmektedir. Bu bölümde, geçmişteki salgınlarda oluşan değişimler gözetilerek günümüz pandemisinde konut içinde hijyen ile alakalı değişmesi beklenen durumlara yönelik sorular sorulmuştur. Katılımcıların %64,2 oranında hijyene çok önem verdikleri kaydedilmiş, bu durum hijyen ve mekan ile ilgili sorulardan alınacak veriler için önemli bulunmuştur. Koronavirüs sürecinde evlerin giriş kısmının; salgının yaygın olduğu dış mekandan, daha steril olan konut iç mekanına geçişte bir ara bölge olduğu için önemli hale geldiği ve hiç yok ise olmasının veya var ise daha geniş olmasının dezenfeksiyon ve depolama anlamında fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Buna yönelik sorulmuş konut girişinin yeterliliği ile ilgili soruya gelen yanıtlara göre katılımcıların çoğu (%60,1) konut girişinin var ve yeterli olduğunu belirtmiştir. Öte yandan konut girişinden yeterince veya hiç memnun olmayan veya bir giriş alanı olmayan katılımcıların toplam oranı (%39,9), katılımcıların görece büyük evlerde yaşadıkları düşünüldüğünde azımsanmayacak bir orandır. Konutunda bir giriş alanı olmayanlardan ise; yok ve ihtiyaç duymadım (%5,4) ve yok ve çok ihtiyaç duydum (%7,3) cevapları alınmıştır. Bu sonuçlar; aşağıda gelecekte bir evde hijyeni sağlamak adına olması gerekenleri önem sırasına göre değerlendiriniz sorusuna verilen yanıtlarla birlikte değerlendirilmelidir.

Hijyen ile ilgili öne çıkan diğer bir konut bölümü ise banyolardır. Pandemi sürecinde kişisel hijyen ve konut hijyeninin sağlandığı banyoların; sayısı ve konumu, konutu steril tutmak ve sağlıklı kalabilmek açısından önemli görülmektedir. Buna yönelik sorulan ilk soru katılımcıların banyo sayısıdır. Alınan veriler büyük oranla (%46) 1 banyo olarak kaydedilmiştir. İkincil yüksek cevap da (%27,5) 1 genel + 1 ebeveyn banyosu olmuştur. Bu sonuçlar, katılımcıların çoğunlukta olarak apartmanda (%61,8) yaşayan bireyler olmasından kaynaklanmıştır sonucu çıkarılabilir. Örneklemin çoğunluk olarak 3-4 kişilik aileler olması (%54,7) ve banyo sayısının az olması karantina sürecinde hijyeni sağlamak açısından negatif görülmektedir.

Koronavirüs pandemisi ile hayatımıza giren dezenfeksiyon kavramı, evin birçok noktasında dışarıdan gelen veya getirilen ürünlerin temizlenmesini gerektirmiştir. Bu dönemde herkes evinin durumuna göre bir bölge seçmektedir. Konutta hangi bölgenin dezenfeksiyon için daha çok kullanıldığını anlamak adına sorulan soruya göre; sırasıyla evin girişi (%26), balkon (%26) ve (%22) mutfak cevapları öne çıkmaktadır. Dezenfeksiyon salgının dışarıdan içeriye taşınmasını önlemede önemli bir oyuncudur. Bu sebeple dezenfekte edilen bölgenin de gelecekteki krizler için öne çıkacağı düşünülmektedir. Birbirine yakın oranlarda seçilen evin girişi, balkon ve mutfak cevaplarından hareketle, konut tasarımında gelecekteki pandemilere karşı söz konusu mekanların birbirine yakınlığı ve dezenfeksiyon senaryoları üzerine düşünülebilir.

Pandemi sürecinde konut içinde hijyeni ile ilgili oluşan mekansal ihtiyaçların karşılaştırılabilmesi için sorulan, gelecekte bir evde hijyeni sağlamak adına olması gerekenleri önem sırasına göre değerlendiriniz sorusuna gelen yanıtlar; en çok giriş alanının geniş olması (%12), en az da çamaşır odasının bulunması (%8,2) olarak kaydedilmiştir. Her ne kadar giriş alanının yeterliliği ile ilgili soruda çoğunluk (%60,1) olarak yeterli cevabı verilmiş olsa da, karşılaştırmalı soruda hijyen için en önemli gereksinim girişin geniş olması olarak bulunmuştur. Katılımcılara verilen 10 seçenek arasından banyo sayısının 2 ve üzeri olması 4. sırada, banyonun evin girişine yakın olması ise 9. sırada bulunmaktadır. Hijyen için konut içindeki konumunun ve sayısının oldukça önemli olduğu düşünülen banyoların bile (çoğunluğun 3-4 kişilik aileler olduğu ve yine çoğunluğun sadece 1 banyoya sahip olduğu hesaba katılsa da), katılımcılar için öncelikli olmadığı görülmüştür.

Ayrıca kişisel hijyeni sağlamak adına, özellikle salgının yaygın olduğu dışarıda (kamusal alan) giyilen kıyafetlerin hızlıca yıkandığı bir karantina döneminde çamaşır odasının oldukça gerekli bir mekan olduğu, gelecekte de olacağı düşünülse ve katılımcılar %71,8 oranla çamaşır odalarının olmadığını belirtse de, çamaşır odası tüm seçenekler arasında en az gerekli özellik olarak bulunmuştur. Bu bulgular gelecek ev tasarımlarında banyoların sayısı ve çamaşır odası ile ilgili değişimlerin olacağı varsayımı ile ters düşmektedir.

Bunun yanı sıra, virüsün yayılmasını engelleyen, antibakteriyel özellikli ürün ve materyallerin konut içinde kullanımının pandemi sürecinde ve gelecekte yaygınlaşacağı düşünülmektedir. Tüm seçeneklerin konut içi hijyen ile ilgili olduğu bu soruda seçenekler arasından antibakteriyel malzemelerin kullanılması seçeneği ikinci olarak seçilse de (bkz. Şekil 31), anketin en sonunda sorulan ve tüm konu başlıklarını kapsayan pandemi sonrası en önemli ev özelliklerinin sorulduğu soruda seçenekler arasında sonda yer almaktadır (bkz. Şekil 48). Aynı şekilde hijyeni sağlamak adına olması gerekenleri önem sırasına göre değerlendiriniz sorusuna en çok gelen yanıt giriş alanının geniş olması (bkz. Şekil 31) olmasına rağmen, anketin sonunda sorulan konut içi özelliklerin sıralandığı kısımda girişin geniş olması 7.sırada gelmektedir (bkz. Şekil 48). Bu da girişin, hijyenle ilgili olarak öncelikli bulunsa da pandemi sürecine genel olarak bakıldığında ve tüm mekanlar ele alındığında daha az önemli bulunduğunu göstermektedir.

Bu alanda yazılmış makalelerde pandemi sürecinde hijyen faktörünün konutta kendini özellikle giriş, banyo sayısı, banyonun girişe yakınlığı ve antibakteriyel malzemelerin kullanılması konularında göstereceği düşünülse de, genel anket sonuçlarında bu konuda ciddi bir talebe rastlanmamıştır.

Hijyenin ardından Koronavirüs pandemisi ile birlikte öne çıkan ikinci bir başlık işlevdir. Konut, tarihinde belki de ilk kez tanımının dışında bu kadar çok işlevi yüklenen bir mekana dönüşmüştür. Evde geçirilen karantina ile kişisel ve sosyal tüm aktivitelere ev sahipliği yapmasından ötürü konutun belli başlı mekansal değişikliklere uğrayacağı düşünülmektedir. Konutun yüklendiği işlevleri belirlemek adına sorulan soruya göre; konutun en çok ofis (%27) olarak kullanıldığı görülmektedir. Karantina sürecinde birçok kişinin evden çalışmak zorunda kaldığı düşünüldüğünde yanıtın en çok ofis olması beklentiyle örtüşmektedir.

Karantina sürecinde bir mekanın birden fazla işlev yüklendiği, özellikle de ortak alanların farklı işlevler için paylaşıldığı bilindiğinden katılımcılara bu süreçte evinizi kullanışlı hale getirmek için ne gibi çözümler ürettiniz? sorusu açık uçlu olarak sorulmuştur. Alınan yanıt oldukça büyük bir oranla (%77) yok/hayır/üretmedim olmuştur. Bu noktada anket katılımcılarının çoğunlukla 3-4 kişilik aileler olmasına rağmen, çoğunlukla 3+1 konut tipinde yaşamalarının bu cevaba neden olduğu düşünülmektedir. Karantina sürecinde her bireyin kendine ait özel bir alanının olması, ortak alanlarda paylaşımı düşürmekte, bu da mekanların çok amaçlı kullanılmasını gereksiz hale getirmektedir. Bunun yanı sıra, sorunun açık uçlu sorulması ve katılımcının cevap vermek istememesi veya bu süreçte zorlanmasına rağmen bir çözüm üretemeyen kişilerin bu cevabı vermiş olması da ihtimaller dahilindedir. Yok cevabının ardından gelen en yüksek yanıt ise (%5) balkonu kullanılır hale getirmektir.

Pandemi döneminde evden öğrenim görmek veya evden çalışmak için kullanılan konutun, ofis veya okul işlevine hazır olmadığı, karantina ile zorunlu olarak bu işlevleri yüklenmesinden ötürü mekansal ihtiyaçların ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Bu süreçte evden çalışan (293 kişi) katılımcılara evden çalışmak adına ayrı bir odanız var mı? Yok ise evin hangi bölümünde çalıştınız? sorusu sorulmuştur. Alınan yanıtlara göre çoğunluğun (%41,6) ayrı bir odası bulunmaktadır. Bu da yine katılımcıların büyük çoğunlukla 3+1 evlerde yaşamalarından kaynaklı olabilir. Ayrı odası bulunmayan katılımcılar ise en çok salonda (%36,5) çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu veriler, koronavirüs pandemisinde konutun en çok ofis işlevinde kullandığını ve evden çalışma anlamında en önemli mekanın salon olduğunu göstermektedir. Salondan sonraki cevap ise (%14,7) yatak odasıdır ki bu, zorunlu kalındığında yatak odasının uyuma ve dinlenme işlevleri dışında da kullanıldığına dair önemli bir veri olarak görülmektedir.

Pandemi sürecinde evden çalışan ve ayrı odası bulunmayan kişilere, evden çalışmayı en çok zorlaştıran durum/durumlar sorulmuştur. Alınan yanıtlara göre en büyük zorluk (%26) özel bir odanın olmamasıdır. Evden çalışmak için en gerekli durumun ayrı bir oda olduğu varsayılırsa, bu cevap beklenilebilir bir sonuçtur. Özel odanın ardından gelen yüksek yanıt ise (%24) ses yalıtımının olmamasıdır. Çalışma yüzeyi, oturma elemanı, depolama veya aydınlatma gibi seçenekler pek önemli görülmemiştir. Evden çalışan ve ayrı odası bulunmayan bu kişilerin çoğunlukla

salonda çalıştıkları ve salonun da evin ortak olanı olduğu düşünülürse, ses yalıtımı cevabı diğer verilerle örtüşmektedir.

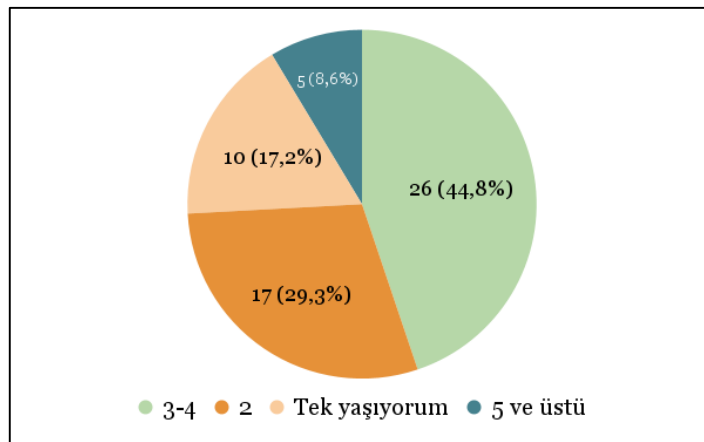
Tüm katılımcılara anketin en sonunda sorulan pandemiden sonra seçecekleri evlerde dikkat edecekleri konut özellikleri sorusuna verilen cevaplarda (bkz. Şekil 48) fazla oda seçeneği 3. olarak seçilmiştir. Bu sonuçlar, evden çalışma adına ayrı bir odası bulunan veya bulunmayan tüm katılımcıların evden çalışma anlamında ekstra odaya ihtiyaç duyduğunu birkez daha göstermektedir.

Hijyen ve işlevin ardından pandemi sürecinde öne çıkan diğer başlık iç mekan bölümleridir. Konut iç mekanında öncesinde beğenilen özelliklerin, karantina sürecindeki deneyimlerden sonra değişebileceği, bu sebeple post pandemik evler için iç mekan bölümlerine tekrar bakılması gerektiği düşünülmektedir. Karantina ve dışarı çıkma yasaklarının getirdiği bir sonuç da depolama ihtiyacının artmasıdır. Dışarı çıkmanın kısıtlanmasıyla kişiler ihtiyaçlarını tek seferde ve çok sayıda almaya başlamışlardır. Bu durumun özellikle mutfakta erzak depolama anlamında, banyoda da hijyen malzemelerinin depolanması anlamında ihtiyaç yaratacağı düşünülmektedir. Bu yönelik olarak katılımcılara, bu süreçte depolama ihtiyaçlarının artıp artmadığı sorulmuş, evet yanıtını veren (%63,3) kişilere ise depolama ihtiyacının en çok hissedildiği mekan sorulmuştur. Alınan yanıtlara göre katılımcılar en çok (%43) mutfakta depolama ihtiyacı hissetmişlerdir. Mutfağın ardından (%20) evin girişi ve (%19) banyo cevapları öne çıkmaktadır.

Katılımcılardan karantina sürecindeki deneyimlerine dayanarak konut iç mekanında önemli hale gelen özellikleri karşılaştırmaları istenmiştir. Gelen yanıtlara göre; salon ve mutfağın ayrı olması, evde fazladan bir oda bulunması ve evin girişinin ayrı olması seçenekleri birbirine oldukça yakın çıkmıştır. Bu durum; pandemi döneminde açık tasarım anlayışı yerine kompartmanlardan oluşan, mekanların ayrıştığı bir mekan organizasyonuna ihtiyaç duyulduğuna işaret etmektedir. Fakat evden çalışmak için kullanılan ikinci mekan olarak yatak odası seçilmesine rağmen, yatak odasına çalışma ve oturma elemanı eklenmesi katılımcılar tarafından en az seçilen seçenek olmuştur. Bu noktada; yatak odasında ayrı bir çalışma ve oturma alanı yerine öncelikli olarak fazladan bir odayı tercih ettikleri düşünülebilir. Bu anket katılımcılarının görece büyük evlerde yaşadıkları göz önüne alınırsa, küçük konutlar için hala yatak odalarına otel odaları gibi bir çalışma ve oturma elemanı eklenmesi ve

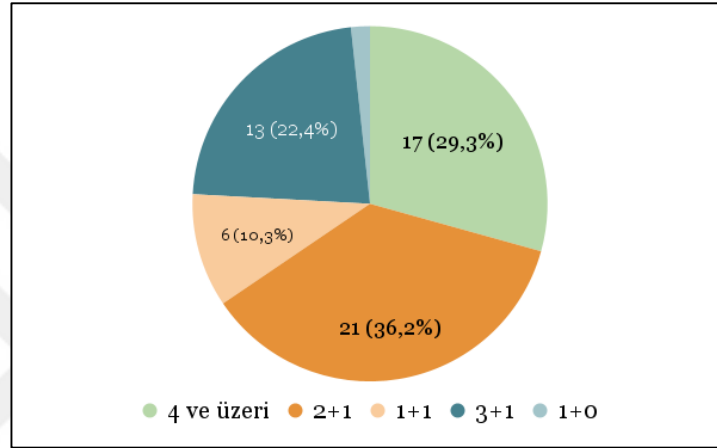
yatak odasının dinlenme/uyuma işlevi dışında kullanılmasına olanak sağlayacak bir düzenleme yapılması seçeneği, gelecek iç mekan tasarımları adına varlığını sürdürmektedir.

Pandemi döneminde yapılan birçok araştırmaya göre, açık mutfaklı evler gibi açık planlı konutların pandemide karşılaşılan zorluklardan ötürü pandemiden sonra pek tercih edilmeyeceği düşünülmektedir. Buna yönelik olarak katılımcılara ilk olarak açık planlı bir evde yaşayıp yaşamadıkları sorulmuş ve %85,9 oranında hayır, %14,1 oranında evet cevabı alınmıştır. Evet cevabını verenlerden (58 kişi) ise karantina sürecinde açık plan yaşam tarzını tanımlamaları istenmiş, büyük çoğunluk (%77,6) pek bir fark oluşmadığını belirtmiştir. Bu noktada alınan cevapları daha doğru değerlendirmek adına, açık planlı yaşam süren kişilerin konut içinde kaç kişi yaşadıklarına ve konutlarının büyüklüklerine bakarak grafikler oluşturulmuştur. Grafiklere göre, anketin genelinde olduğu gibi açık planlı yaşamda da 3-4 kişilik aileler birinci, 2 kişilik aileler ikinci sırada bulunmaktadır (bkz. Şekil 50). Pandemi sürecinde açık planlı evde yaşam için ‘pek bir fark oluşmadı’ cevabını veren çoğunluğun, tek yaşayan bireyler olduğu ve mekanı birisi ile paylaşmaları gerekmediğinden ötürü bu süreçte zorlanmadıkları varsayılmış olsa da, grafikte elde edilen sonuç bunun aksini kanıtlamaktadır. Açık planlı yaşam süren 3-4 kişilik ailelerin pandemi sürecinde açık planlı yaşam tarzından olumsuz etkilenmediği görülmektedir. Karantina sebebiyle dışarıya çıkarak sosyalleşemeyen hanehalkı için açık planlı evler belki de aile bireyleri arasındaki iletişimi arttırdığından negatif olarak deneyimlenmemiş olabilir.

Şekil 50. Açık planlı evde yaşayan anket katılımcılarının hanehalkı türü

Aynı şekilde pek fark oluşmadı yanıtını veren katılımcıların çoğunlukla (%36,2) 2+1 evlerde oturdukları görülmektedir (bkz. Şekil 51). Ardından da %29,3 oranla 4+1 ve üzeri evler gelmektedir. Açık planlı evlerin genelde küçük mekanları daha ferah göstermek adına daha çok 1+0, 1+1 ve 2+1 konut tiplerinde tercih edildiği bilinse de, bu araştırma ile ulaşılan katılımcıların açık planlı büyük evlerde yaşayan daha azami bir kitle olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca açık planlama ile 2+1 evlerin daha geniş ve ferah algılanması karantina sürecinde konuta kapanmışken, kişiler için olumlu bir durum da yaratmış olabilir.

Şekil 51. Açık planlı evde yaşayan anket katılımcılarının konut büyüklüğü

Fakat pandemi sürecinde konutta gerekli hale gelen özelliklerin karşılaştırıldığı ve tüm katılımcıların cevaplandığı soruya verilen yanıt salon ve mutfağın ayrı olması olarak kaydedilmiştir (bkz. Şekil 37) Bu sorunun cevapları analiz edilirken açık planlı evde yaşamayan katılımcıların (353 kişi) çoğunlukta olduğu düşünülürse, özetle açık planlı evde yaşamayan kişilerin bu durumdan memnun olduğu ve salonun mutfağın ayrı olmasını istediği, açık planlı evlerde yaşayanların da salon mutfak birleşik yaşam tarzından memnun olduğu söylenebilir.

Açık planlı evde yaşayan kişilere (58 kişi) yöneltilen açık planlı yaşamın getirdiği en büyük zorluk sorusuna gelen yanıtlar ise, çoğunlukta olarak çevredeki seslerden etkilenmek (%38) olmuştur. Evden çalışmak için en çok salonun tercih edildiği düşünüldüğünde, salon ve mutfağın birleşik olması açık planlı yaşam tarzının getirdiği en büyük zorluk olarak desteklenmektedir. Pandemi sürecinde yazılan makalelerde karantina sürecinde açık planlı yaşam tarzının en çok mahremiyet eksikliği yaratma potansiyeli vurgulanmış olsa da, mahremiyet eksikliği %31 oranla

mekanın küçük olması seçeneğiyle birlikte sonda yer almaktadır. Bu noktada açık planlı evlerde yaşayan kişilerin konut büyüklüğünün 3+1 olmasının etkileri görülmektedir denebilir. Herkesin zaten kendine ait belli yaşam alanlarının olduğu ve ortak alanın daha az paylaşıldığı büyük evlerde salon ve mutfakın birleşik olması kişileri mahremiyet anlamında pek etkilememektedir.

Bu konu ile ilgili açık planlı evlerde yaşayan kişilere (58 kişi) son olarak sorulan soru ise pandemiden sonra açık planlı bir evde yaşamayı isteyip istemeyecekleri olmuş ve %72,4 oranla isterim yanıtı alınmıştır. Bu süreçte açık planlı yaşam tarzından memnun oldukları açıkça görülmektedir. Sonuç olarak, bu tezin anket katılımcıları düşünüldüğünde, benzer bir anketi daha küçük evlerde (1+1, 1+0) yaşayan bireylerle yapmanın bu noktada mahremiyet, kişisel alan ve açık planlı yaşamla ilgili farklı sonuçlar çıkarabileceği düşünülmektedir.

Hijyen, işlev ve iç mekan bölümlerinden sonra öne çıkan diğer bir başlık doğadır. Pandemi sürecinde sokağa çıkma yasaklarının ve evde karantinede kalma zorunluluğunun, kişilerin doğadan kopmasına ve doğaya duydukları özlemin artmasına neden olduğu düşünülmektedir. Buna yönelik olarak katılımcılara doğaya/dışarıya duydukları ihtiyacın artıp artmadığı sorulmuş ve büyük oranda (%92,5) evet cevabı alınmıştır. Bu soruya evet cevabı veren kişilere ise, konut içinde bu ihtiyacı gidermek adına neler yaptıkları sorulmuş, alınan en yüksek yanıt (%54) balkonda vakit geçirmek olarak kaydedilmiştir. Katılımcılar arasında sitede (%26,8) ve müstakil evlerde (%11,4) yaşayanlar olsa da, kendi bahçemde vakit geçirmek (%4) ve site bahçesine çıkmak (%2) yanıtları oldukça azınlıktadır. Anket katılımcıların çoğunluğunun apartman dairesinde yaşayanlar (%61,8) olmasından ötürü; ilk olarak evin dışarıya açılan tek noktası olan balkonun, arkasından da evi bitkilendirmek (%24) seçeneğinin doğa ile iletişim kurma yolu olarak öne çıktığı düşünülmektedir. Fakat sonuçlardan da görüldüğü üzere katılımcıların yaşadıkları konut tipi farketmeksizin, balkon pandemide oldukça önemli bir mekan haline gelmiştir.

Bunlar dışında konut içinde doğaya dönük değişimler yapmak (%7) ve bahçeli bir eve geçmek (%6) seçeneklerinin pandemi döneminde öne çıkabileceği düşünülse de, maddi olarak zorlanılan pandemi sürecinde herkes için mümkün seçenekler olmadığı için öne çıkmadığı söylenebilir.

Balkonla ilgili olarak katılımcılara, pandemi sürecinde balkonda ne kadar vakit geçirdiniz? sorusu yöneltmiştir. Pandemi sürecinde gün içinde balkonda geçirilen süre en çok 1-3 saat (%55), ardından 4-6 saat (%20,4) ve en az da 7-10 (%4,1) saat olarak kaydedilmiştir. Tüm bu verilere bakıldığında, balkonun yaşanılan konut tipi farketmeksizin pandemide önemli bir mekan haline geldiği ve katılımcıların gün içinde az da olsa, dışarıyı ile iletişim kurmak adına balkonda vakit geçirdikleri sonucu çıkmaktadır. Karantina sonrası balkon ile ilgili fikirlerin sorulduğu soruya, katılımcıların %93,7 gibi büyük bir oranla verdiği ‘kesinlikle her evde balkon olmalı’ yanıtı da bu düşünceyi desteklemekte ve kesinleştirmektedir.

Hijyen, işlev, iç mekan bölümleri ve doğaya duyulan ihtiyaçtan sonra pandemi ve konut konusunda öne çıkan son başlık ise konut içi sistemlerdir. Konut içi sistemler günümüzde çok yaygın olmasa da, özellikle gelecek ev tasarımlarında varlık gösterecekleri düşünülmektedir. Katılımcılara bu konuyla ilgili ilk olarak evinizde akıllı ev sistemi var mı? sorusu sorulmuştur. Alınan yanıtlar beklenildiği üzere büyük oranla (%89,8) hayırdır. Ardından pandemi sonrası seçecekleri evlerde akıllı ev sistemlerine ne derece önem verecekleri sorulmuş ve %69,1 oranla çoğunluk olarak ‘olabilir de olmayabilir de’ cevabı alınmıştır. Bu noktada anket katılımcılarının alandan olmaması sebebiyle akıllı ev sistemlerden kastedilmek isteneni anlamama ihtimali de düşünülmektedir. Son olarak sorulan akıllı ev sistemlerinden hangisi veya hangileri bir evde olmalıdır? sorusuna en çok verilen yanıt ise; ortamın sıcaklığını kontrol eden, hava ve su kalitesini ölçen sistemler olmuştur. Hijyeni sağlama konusunda önemli olduğu ve gelecekteki ev tasarımlarında sıkça tercih edileceği düşünülen teması azaltan sensörlü sistemler 3.sırada gelmektedir. Fakat gelecek ev tasarımlarında, özellikle de inşaat firmaları tarafından bu sistemlerin konutlara eklenebileceği ve bunun bir pazarlama stratejisi olarak kullanılacağı düşünülmektedir.

Anketin son kısmında, yapılan çalışma ile genel bir veri elde edebilmek adına konutta öne çıkan beş başlık karşılaştırmalı olarak sorulmuştur. Bu sorulardan ilki karantina sürecinde konut ile ilgili en önemli konu başlığının ne olduğudur. Katılımcılara araştırma boyunca konutla ilgili 5 önemli başlık olan hijyen, evin çok işlevli olması, evin doğru planlanması/ mekanların ilişkisi, dışarıdan ve doğadan kopmak ve evin teknolojik donanımlı olması seçenekleri verilmiş, alınan yanıtı göre karantina sürecinde öne çıkan en önemli başlık hijyen (%35,8) olarak kaydedilmiştir.

Karantina sürecinde evdeki en önemli mekanın/ bölümün sorulduğu soruya katılımcılardan gelen yanıt ise salon olarak (%30,9) bulunmuştur. En çok zaman geçirilen ve hatta bu süreçte ofis olarak da kullanılan salonun hem yaşam hem de iş için önemli olmasından ötürü seçildiği düşünülmektedir. Salonun ardından diğer önemli mekanlar ise mutfak ve balkon olarak bulunmuştur. Karantina sürecinde evdeki tüm bölümler kendi özelinde faydalı bir amaca hizmet etse de burada kriterin karantina sürecindeki genel yaşam olduğu açıkça görülmektedir. Bir diğer çıkarım da hijyen ve banyolarla ilgili olmuştur. Bir önceki soruda karantina sürecinde öne çıkan en önemli başlık hijyen olarak seçilmesine rağmen, konut içindeki en önemli mekan sorulduğunda, hijyenle en ilgili mekan olduğu düşünülen banyonun ilk olarak seçilmediği görülmektedir. Salgın veya virüs denildiğinde hijyen önemli bir başlık olsa ve bu süreçte hayatımızda çokça yer alsa da, banyo seçenekler arasında 6.sırada gelmektedir. Bu verilere bakarak, hijyen konusunun katılımcılar tarafından doğrudan banyo mekanı ile ilişkilendirilmediği, mutfak ve evin bütünü ile ilişkilendirildiği sonucu çıkarılabilir.

Ankette sorulan son iki soru katılımcıların pandemiden sonra seçecekleri evlerdeki özelliklerle ilgilidir. İlk soruda katılımcılara seçenekler sunulmuş, bir veya birden fazla cevabı seçmeleri istenmiştir. Verilen 14 seçenek arasından, balkon en önemli özellik olarak seçilmiştir. Pandemi sürecinde balkonun ne kadar önemli bir mekan haline geldiği bu veri ile tekrardan desteklenmiştir. Balkonun ardından mutfak ve oda sayısı gelmektedir. 14 seçenekten en az talep gören konut özelliği ise açık planlı ev olarak bulunmuştur. Bu seçeneği seçen kişilerin mevcutta açık planlı yaşam süren ve bundan memnun olan azınlık olduğu düşünülmektedir. Diğer soruda ise gelecekte tekrardan karantinada kalacaklarını düşünseler evlerinde nelerin değişmesini veya olmasını isteyecekleri açık uçlu olarak sorulmuştur. Alınan yanıtlara göre en çok istenen özellik bir önceki soruda olduğu gibi balkon olarak bulunmuştur. Bu noktada hem katılımcıların kendi cümleleriyle isteklerini belirttikleri açık uçlu sorudan alınan, hem de seçenekler arasından seçilen cevapların ikisinde de balkonun ilk sırada yer alması önemli bir bulgu olarak kabul edilmektedir. Açık uçlu soruda balkonu izleyen diğer yanıtlar; bahçe, depolama, banyo sayısı ve mutfaktır. Ayrıca yine açık uçlu soruya verilen yanıtlara göre; daha önce ankette seçenek olarak sunulmamış ‘yeşil alana yakın yaşamak’ başlığının birden fazla kişi tarafından yazıldığı görülmektedir.

Bölüm 5

Sonuç

Salgınlar insanoğlunun geçmişte de belli aralıklarla karşılaştığı ve başatmak zorunda kaldığı kriz durumlarıdır. Geçmişteki büyük salgınların ortaya çıktığı yüzyıllar sebebiyle tıbbi tedavileri hızlıca bulunamadığından o dönemlerde çevresel ve mekansal tedavilerin öne çıktığı görülmektedir. Bu sebeple geçmişte salgınların etkileriyle kent, mimari ve iç mekan belli değişimler göstermiştir. Tüm bunlara bakarak, 21.yy'da karşılaştığımız Koronavirüs pandemisinin de özellikle konut iç mekanında belli değişimlere yol açacağı düşünülmüştür. Fakat günümüzde teknolojinin gelişmesiyle, salgınlar dünya geneline hızlı yayılabildiği gibi tedaviler de hızlı bulunmaktadır. Geçmişte salgınlarla karşılaşıldığında tedavinin bulunması çok uzun yıllar sürdüğünden, bu sürede yaşanan zorlukların mekanlardaki yansımalarının daha kuvvetli ve kalıcı olduğu düşünülmektedir. Bir salgınla birlikte uzun süre yaşamının verdiği etkiyle, birkaç yıl yaşamının verdiği etki aynı olmayacaktır. Günümüzde yaşadığımız pandemi de yaşamımızda ciddi değişimlere yol açsa da, hayatımıza girmesi ve tedavinin bulunmasının arasında birkaç yıl olması, yaşanan zorlukları ve bunların etkilerini hafifletmektedir.

Pandemi ile hayatımıza giren karantina kavramı, tüm mekanlar arasından en çok konutla ilgilidir. Dışarı çıkma yasaklarıyla birlikte konutlarında karantinada kalan kişilerin, pandemi ile hem kamusal hem de özel alan görevini üstlenen konuttaki günlük yaşam rutinleri değişmiştir. Konutta karantinada kalmanın getirdiği deneyimlerin, mekan kullanma biçimlerinin ve yeni doğan ihtiyaçların post pandemik ev tasarımları için yönlendirici olacağı düşünülmektedir.

Pandeminin konuta etkileri hijyen, işlev, iç mekan bölümleri, doğaya duyulan ihtiyacın artması ve konut içi sistemler olmak üzere beş ana başlıkta irdelenmiş ve bu başlıklar üzerinden hazırlanan sorularla İstanbul genelinde 411 kişi ile anket çalışması yapılmıştır. Bulgular, pandeminin başlarında insanların konutlarıyla ilgili talepleri ve ihtiyaçları yoğunken, tedavinin bulunmasıyla ve salgının biteceği beklentisiyle, sürecin konuttaki eksiklerin ve yaşanan zorlukların kısmen gözardı edilerek tamamlandığını düşündürmektedir. Pandemi ve karantina çok zor süreçler olsalar da, tedavinin hızlı bulunmasından dolayı hem pandeminin etkilerinin gelecek konutlarda

çarpıcı bir forma dönüşmesi, hem de insanoğlunun bu dönemdeki ihtiyaçlarını ve deneyimlerini sürekli kendine hatırlatması zor görünmektedir. Bu sebeple koronavirüs pandemisinin konut iç mekanında kendini tez kapsamında incelenen tüm başlıklarda olmasa da, genel çapta birkaç noktada göstereceği düşünülmektedir.

Anketten alınan genel sonuçlara göre; koronavirüs pandemisi sürecinde konuttaki en önemli konu başlığı hijyen, konuttaki en önemli mekan/bölüm ise salon olarak seçilmiştir. Bulgularda öne çıkan birimler ise balkon, giriş, mutfak ve fazladan oda olarak kaydedilmiştir. Salgın hastalıkla uğraşılan bir dönemde hijyenin en çok banyo gibi ıslak hacimlere duyulan ihtiyaçla kendini göstereceği düşünülmüş olsa da, hijyenin katılımcılar tarafından doğrudan banyo mekanı ile değil; mutfak, giriş ve evin bütünü ile ilişkilendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca pandemi sürecinde hem ofis hem de yaşam alanı işlevini yüklenmesinden ötürü konuttaki en önemli bölümün salon olarak seçilmesi de, katılımcıların karantina dönemindeki konut ile ilgili kararlarını genel yaşam biçimlerinin şekillendirdiğini göstermektedir.

Pandemiyle zorunlu olarak hayata giren evden çalışma kavramının, evden çalışmanın verimli bulunmasıyla gelecekte kendini daha çok göstereceği düşünülmektedir. Bu sebeple ofis ve evi kapsayan, hibrit yaşamı destekleyen konutların varlığı evden çalışan kişiler için önemli olacaktır. Araştırmanın genel anket sonuçlarına göre; evden çalışma, hobi veya diğer işlevler için en çok fazladan bir odaya ihtiyaç duyulduğu kaydedilmiştir. Bu durum gelecekteki konut tasarımlarında ekstra alana imkan veren, küçük de olsa bir çalışma odası bulunan konutların artacağını veya konut üreten firmaların bu alan ihtiyacına yönelik pazarlama stratejileri geliştireceklerini düşündürmektedir.

Araştırma ile ulaşılan diğer bir önemli bulgu da açık planlı yaşam tarzı ile ilgilidir. Pandemide açık planlı yaşam tarzının zorlayıcı olduğu ve gelecekte açık planlı evlerin yerini duvarlarla bölünmüş evlerin alacağı düşünülse de, anket sonuçlarına göre karantina sürecinde açık planlı evlerde yaşayan kişilerin bu durumdan memnun olduğu ve gelecekte yine açık planlı evlerde yaşamak istedikleri kaydedilmiştir. Fakat bu noktada benzer bir anketin daha küçük evlerde yaşayan katılımcılarla yapılmasının sonuçları değiştirebileceği de düşünülmektedir.

Bu tezin anket çalışmasıyla elde edilen en önemli sonuç ise açık ve yarı açık mekanlardan biri olan balkonlarla ilgilidir. Gerekli konut özelliklerinin sorulduğu sorularda yaşanan konut türü farketmeksizin balkon ilk tercih edilen özellik olmuştur. Daha önce yeterli özenin gösterilmediği balkonlar, pandemide evin içinde ama dışarıyla ilişki kurabileceğimiz önemli bir mekana dönüşmüştür. Hatta sadece dışarıyla ilişki kurabileceğimiz mekanlar olmasının ötesinde; fazla alınan erzak gibi ürünlerin depolandığı, dışarıdan getirilen ürünlerin dezenfekte edildiği veya masa koyularak çalışma alanı haline getirilebilen balkonların, bu süreçteki işlevinin geniş olduğu söylenebilir. 1 m2'nin bile değerli olduğu karantina döneminde balkon, küçük fakat işlevsel kullanılabilen çok amaçlı bir mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya genelinde özellikle de kalabalık şehirlerde konutlar küçülmekte ve doğaya erişim kısıtlanmaktadır. Alandan kazanmak için balkonların yerini fransız balkonların veya geniş pencerelerin aldığı bu düzende, gelecekteki olası krizlerde konutun yine sığınılacak mekan olacağı öngörülerek balkonlara daha fazla önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bazı inşaat firmalarının konut projelerinde bulunan; evlerin küçük olduğu fakat kiralanabilir ortak alanlar sunan konseptler, pandemide ortak alanlar kullanılamaz olduğunda verimli olmuş mudur? bu da bir araştırma konusudur. Fakat bu noktadan bakıldığında kişilerin kendi evi içinde olan balkonlar da; istenildiğinde açılan, istenildiğinde kapatılan ve işlevsel kullanılabilen bir mekan olması sebebiyle aslında aynı konsepti içermektedir denilebilir. Bu çalışmayla ulaşılan sonuçlara göre pandemiden sonra balkonlara bakışın değişeceği ve firmaların bu durumu pazarlama stratejisi olarak kullanabilecekleri düşünülmektedir ki zaten pandeminin ardından sağlıklı ev konsepti sunan bir konut firmasının, sağlıklı konutta beş kriterden biri olarak balkonu gösterdiği görülmektedir. Fakat, sağlıklı ev konseptli bu projeler her kesimden insanın ulaşabileceği ölçütte değildir. Sağlıklı konut denildiğinde konut tipi ne olursa olsun yeşile yakın, dışarıyla etkileşimi bulunan, güneş ve hava alan konutlar ön plana çıkmalı; konutlar, şehir planlaması ve mimarının imkan verdiği ölçüde yeniden ele alınmalıdır.

Koronavirüs sürecinde farkettiğimiz tüm bu ihtiyaçlar ülkenin ve kişilerin ekonomik durumları da göz önüne alındığında gelecekte nasıl bir sonuca yol açar bilinmemektedir. Fakat insanın doğaya ve düzene kontrolsüz müdahalelerinin

gelecekte de yeni salgınlara sebebiyet verebileceği düşünöldüğönden, günümüzde yaşadığımız bu salgında edinilen deneyimlerin ve ihtiyaçların gelecek konutlar için kullanılması önem arz etmektedir. Konut politikaları kişilere ideal boyutlarda, kullanışlı ve dışarısı ile iletişimi olan konutlar sunma yönünde gözden geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Ak, Ö. (2020). Pandemi mimarisi, *TÜBİTAK Bilim ve Teknik dergisi Ağustos sayısı*, ss. 33-45.
- Alıcı, S. (2020). Post Pandemi Döneminde Mekan Tasarımı, *International conference on Covid-19 studies June*.
- Hijyen ve Mimarlık. (2020). *Arrademento Tasarım Kültürü Dergisi Eylül-Ekim sayısı*, ss 54-58.
- Artvinli, F., (2020). Salgınların tarihi: toplumsal ve siyasal açıdan kısa bir bakış. Türk tabipler birliği Covid-19 pandemisi 6.ay değerlendirme raporu.
- Bagnato, A. (2020). Evde kalmak . *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi dosya 47: Küresel salgın ve mekan*, ss.16-21.
- Bartoli, S., Nedo, K. (2015). X-ray Mimarisi, *Frieze dergisi*, sayı:18
- Barron, D. L. (2021). Birinin İç Tasarım Bakış Açısını Değiştirmek: Pandemiden Eğitimcinin Bakış Açısı, *DMI VOL.32, ISSUE 1*.
- Baş, D. (2021). Mimarlık Teknolojileri Paradoksu. *Mimarlık Bilimleri ve Teknolojisi*. Bölüm 1. s.s 1-27.
- Billur, D., Billur, İ. (2020). COVID-19 Pandemisi Bağlamında Sağlık Mekânları Üzerine Bir Değerlendirme. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, Derleme Makale.
- Budds, D. (2020). Design in the age of pandemics. *Curbed çevrimiçi haber platformu*. Mart yazısı. <https://archive.curbed.com/2020/3/17/21178962/design-pandemics-coronavirus-quarantine>. Erişim tarihi: 09/05/2021.
- Campbell, M. (2005). Tüberkülozun modernizm için yaptıkları: iyileştirici bir çevrenin modernist tasarım ve mimari üzerindeki etkisi. *Tıbbi öykü* , 49 (4), 463–488. <https://doi.org/10.1017/s0025727300009169>
- Campbell, M. (2020). Tuhaf Bir Yatak Arkadaşlığı: Modernizm ve Tüberküloz. *Arrademento Tasarım Kültürü Dergisi*, Eylül-Ekim sayısı. ss 65-73 Çeviri: Sibel Senyücel.
- Cemali, B. (2020, Mayıs). Karantina Döneminde Mekanların Önem Kazanması, Mekan Algısı ve Mekanları Daha İşlevsel Kullanabilmenin Yolları. *Arkitera*.
- Chang, V. (2020, Nisan). The post-pandemic style. *Slate çevrimiçi haber platformu*.

<https://slate.com/business/2020/04/coronavirusarchitecture-1918-flu-cholera-modernism.html>. Erişim tarihi: 09/10/2021.

Colomina, B. (2008). X-Ray Architecture: Illness as Metaphor s.30-35.

Çağlar, B. (2020). Pandemi Sürecindeki İnsan İçin Tasarım İlkesinin Yapıların İç Mekân Hava Kalitesindeki Önemi. *Sürdürülebilir Mühendislik Uygulamaları ve Teknolojik Gelişmeler Dergisi*, 3(2): 63-76.

Deng, L. & Deng, Q. (2018). The basic roles of indoor plants in human health and comfort. *Environmental science and pollution research international*, 25(36), 36087–36101. <https://doi.org/10.1007/s11356-018-3554-1>

Dietz, L., Horve, P. F., Coil, D. A., Fretz, M., Eisen, J. A., & Van Den Wymelenberg, K. (2020). 2019 Novel Coronavirus (COVID-19) Pandemic: Built Environment Considerations To Reduce Transmission. *Systems*, 5 (2), e00245-20. <https://doi.org/10.1128/mSystems.00245-20>

Dilaveroğlu, B. (2020). Evrensel ve Yerel Arasında Bir Okuma Denemesi; Modern Mimarlığın Beş İlkesi ve Corbusier Konutları. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi Uhusbad*, Cilt 2, Sayı 1, 2020, s.88-97.

D'souza, N.,2020. *Sosyal mesafe çağında ev tasarımı*. Florida Uluslararası Univeristesi çevrimiçi platform. <https://news.fiu.edu/2020/home-design-in-the-age-of-social-distancing>. Erişim tarihi : 09/05/2021

Ekenyazıcı Güney, E., Tulum, H. (2020). 19. Yüzyıldan 2020'ye İdeal Ev Kavramı: Covid-19 Sürecinin Etkilerine İlişkin Bir Okuma [The Notion of Home from 19th Century to 2020: A Reading on the Effects of Covid-19 Period]. *Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi-Journal of the Academic Studies of Turkish-Islamic Civilization*, 16/31: 337-360

Ellin. N. (1999). Postmodern şehircilik. *Princeton Mimari Yayınları*, New York s.s 10.

Erdoğan, S. K., Birinci, N., & Birol, G. (2020). Housing Approaches After The Global Crisis: The Pandemic and The House of The Future. In *IDU SPAD'20 International Spatial Planning and Design Symposium* (p. 105).

Fell, A. (2020). COVID-19 ve yapıli çevre: COVID-19 ve yapıli çevre: Bina tasarımının hastalık bulaşmasını nasıl etkileyebileceğini incelemek, *California Science Daily Üniversitesi*, Nisan

Fezi, B. A. 2020. Covid-19 Bağlamında Sağlık odaklı Mimarlık. *Journal of Green Building*, Mart; 15 (2): 185–212. doi:<https://doi.org/10.3992/1943-4618.15.2.185>

- Gali Taşçı, G. (2020). Rezidanslarda Konfor Koşullarının Pandemi Dönemi Etkisinde Analizi. *Kent Akademisi*, Cilt 13, Sayı 4 <https://doi.org/10.35674/kent.813526>
- Güller, C., Çiçek, M.,S. & Varol, Ç. (2020). Küresel Kamu Sağlığı Krizine Mekânsal Çözüm Arayışları: Biyomimetik Mekânsal Tasarım. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara şubesi Küresel Salgın ve Mekan*. Dosya 47 ss. 91-96. Erişim tarihi: 05.05.2121 <http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya47.pdf>
- Güney Yüksel, C. (2022). Pandemi ile Değişen Konut İç Mekanını Yeniden Düşünmek. *Online Journal of Art and Design*, volume 10, issue 2. Erişim tarihi: 05.05.2021 <http://adjournal.net/articles/102/1027.pdf>
- Gökçe, H. (2017). Haussmann'ın Paris'i ihya mı? İmha mı? *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Paris'in Kentsel Dönüşümü, Haussmann Uygulamaları Michel Carmona (çev. M. A. Erginöz) İstanbul, 2000, FSF Yayınları. Kitap Tanıtımı. Cilt/Volume: 2, Sayı/Issue: 2 Aralık, ss. 695-699.
- Hartig, T. (2004). *Restorative Environments*. Sweedish Article Volume:3 Uppsala University, Gavle, Sweden Hartig, T. (2004). Spielberg'de (Ed.),Uygulamalı psikoloji ansiklopedisi ss. 273–279. San Diego. <http://dx.doi.org/10.1016/B0-12-657410-3/00821->
- Le Corbusier. (1986). *Towards a New Architecture*. *Dover Publications*. New York s.s 277.
- Liu, H. & Wang, P. H. (2021). COVID-19'un arka planı altında halk sağlığı perspektifinden kentsel tasarımın evrimi üzerine araştırma. *International Journal of Electrical Engineering & Education*. Şubat. [doi:10.1177 / 0020720921996598](https://doi.org/10.1177/0020720921996598).
- Lubell, S. (2020). Commentary: Past pandemics changed the design of cities. Six ways COVID-19 could do the same. Los Angeles Times. Erişim tarihi: 07/05/2021. <https://www.latimes.com/entertainment-arts/story/2020-04-22/coronavirus-pandemics-architecture-urban-design>.
- Mark, J. J. (2020 Nisan) Vebanın Avrupa Üzerindeki Etkileri [Effects of the Black Death on Europe]. (R. Karaoğlu, Çevirmen). *World History Encyclopedia*. <https://www.worldhistory.org/trans/tr/2-1543/vebann-avrupa-uzerindeki-etkileri/>
- Megahed, N. A., & Ghoneim, E. M. (2021). Indoor Air Quality: Rethinking rules of building design strategies in post-pandemic architecture. *Environmental research*, 193, 110471. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2020.110471>

- Mcmullan, T. (2019 Nisan). Modern Mimari, 20. Yüzyılın Tüberküloz Saplantısı Tarafından mı Şekillendirildi ? *Frieze sayı:204* Erişim tarihi: 07.05.2021 <https://www.frieze.com/article/was-modern-architecture-shaped-20th-centurys-obsession-tuberculosis>
- Muhcu, E. (2020). Mimarlık Gündem: Salgınlar, Afetler ve Kent. *Mimarlık Dergisi*, (413),8.<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=427&RecID=5020>. Erişim tarihi: 04.05.2021
- Pardorokes, B.G. (2020). Pandemi sonrası mimari ve evlerimiz: Mimari anlamda öne çıkan 7 konu. Erişim tarihi: 07.05.2021. <https://www.uplifers.com/pandemi-sonrasi-mimari-ve-evlerimiz-mimari-anlamda-one-cikan-7-konu/>
- Parıldar, H. (2020). Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları. *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*. 30 Ek sayı. Ss. 19-26. [doi:10.5222/terh.2020.93764](https://doi.org/10.5222/terh.2020.93764)
- Singh, S. (2020). İç mekan malzemelerinin seçimi COVID-19'un daha fazla yayılma riskini azaltmaya nasıl yardımcı olabilir? *Rethinking The Future : Covid ve Mimarlık*.
- Sipahi, M. P. (2020). Pandemi ve kamusal mekan. *Yapı :Mimarlık tasarım Kültür ve Sanat dergisi*. Eylül. Erişim tarihi: 03.05.2021.<https://yapidergisi.com/pandemi-ve-kamusal-mekan/>
- Süer, D. (2020). En güvenli ortam olarak 'ev'. *Mimarlık dergisi*.sayı 414.Temmuz-Ağustos.<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=429&RecID=5078> Erişim tarihi: 03.05.2021.
- Şumnu, U. (2020). Hayat Eve Sığar mı? COVID-19 ve Mimarlığın Bağışıklık Sistemi. Dosya: yeni bir dönüşüm süreci: Covid-19. *Mimarlık 413*. Mayıs – Haziran sayısı. s.s.34-39.
- Tekeli, İ. (2020). Kentsel tarih bağlamında küresel salgınlar. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi dosya 47 : küresel salgın ve mekan* ss. 31-36. <http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya47.pdf>
- TÜBA, (2020). Türkiye Bilimler Akademisi. *Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu 1. Versiyon*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları. <http://www.tuba.gov.tr/files/images/2020/kovidraporu/Covid-19%20Raporu-Final+.pdf>
- Ulrich, R., Simons, R., Losito, B., Fiorito, E., Miles, M. & Zelson, M. (1991) Stress recovery during exposure to natural and urban environments. *Journal of Environmental Psychology*, Volume 11, Issue 3,Pages 201-230, [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(05\)80184-7](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(05)80184-7).
- Wainwright. O. (2020). Akıllı asansörler, yalnız işçiler, kulelerin veya turistlerin olmaması: Koronavirüsten sonra mimari. *The Guardian*, Nisan.
- Woodman, E. (2016). Tekrar ziyaret: 'Aalto'nun Paimio Sanatoryumu, derin bir insan

empati duygusu yaymaya devam ediyor. The Architectural Review Kasım yazısı. <https://www.architectural-review.com/buildings/revisit-aaltos-paimio-sanatorium-continues-to-radiate-a-profound-sense-of-human-empathy>

Varolgüneş, F. K. & Canan, F. (2017) .Mimarlığı güneş ile buluşturmak.Modernist Mimarlık Döneminde Öncü Bir mimar: Henri Sauvage. *Yapı dergisi* sayı:430 ss.48-50.

Yağar, F., Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 3(3): 1-9 Derleme. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/563245>

Yazıcı, K. (2020). İç Mekân Süs Bitkilerinin Önemi ve Tüketici Eğilimlerinin Belirlenmesi: Tokat Kenti Örneği. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, Araştırma makalesi 22 (3): 738-747; 15 Aralık. [doi: 10.24011/barofd.743195](https://doi.org/10.24011/barofd.743195)

Yılmaz, E. (2016). Modernite, Hijyen ve Bedenin Teşhiri. *Megaron* cilt vol: 11.sayı 4.ss. 503-512 . [doi: 10.5505/megaron.2016.24196](https://doi.org/10.5505/megaron.2016.24196)

Yılmazsoy, B. K., Kırkık Aydemir, K. P. & Akdemir, Ç. (2021).Tarihi süreçte salgın hastalıklar ve değişim: Covid-19 sonrası mimari ve kent. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, vol:8 issue:66. [doi:10.26450/jshsr.2323](https://doi.org/10.26450/jshsr.2323)

Yuko, E. (2020). Önceki Salgınlar Ev Tasarımını Nasıl Etkiledi? *Architectural Digest Middle East Dergisi* Aralık yayını. Erişim tarihi: 01.05.2021 <https://www.admiddleeast.com/art-design/design/how-previous-epidemics-impacted-home-design>

Zaher, N. H. (2020). İç Mimarlık İçin Koronavirüs Sonrası (Covid-19) Tasarım Çözümleri. *(JAARS) Sanat ve Mimarlık Araştırmaları Dergisi*, Aralık Cilt 1 Sayı 2.ss.117-133

Zeiba, D. (2020). Mimarlık ve hastalık: beatriz colomina tüberküloz, modernizm ve Covid-19 üzerine. *Pin up dergisi* 2020. İlkbahar-yaz sayısı. Beatriz Colomina Röportajı. <https://pinupmagazine.org/articles/interview-beatriz-colomina-x-ray-architecture-drew-zeiba> Erişim tarihi: 05.05.2021

İnternet Kaynakları

<https://www.sciencemuseum.org.uk/objects-and-stories/epidemics>
<https://arkeofili.com/karantina-ne-zaman-ve-nasil-ortaya-cikti/>
<https://www.re-thinkingthefuture.com/fresh-perspectives/a1436-architectural-changes-in-europe-after-bubonic-plague/>
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/tarihe-yon-veren-buyuk-salginlar-18101159>
<https://www.dwell.com/article/interior-design-trends-2020-6416f6c9>
<https://decortips.com/tr/evler/paimio-sanatoryumu-modern/>
<https://www.arkitektuel.com/villa-savoye-2/>
<https://www.alvaraalto.fi/en/works/architecture/>
<https://en.wikiarquitectura.com/building/zonnestraal-sanatorium/>
https://www.wikiwand.com/fr/Henri_Sauvage
<https://blog.parisinsights.com/henri-sauvages-stepped-terrace-apartment-building/>
<https://www.archdaily.com/84524/ad-classics-villa-savoye-le-corbusier>
<https://www.who.int/>
<https://www.cnnturk.com/saglik/pandemi-mekanlari-ve-yasam-alanlarimizi-degistirecek-mi>
<https://manifold.press/Covid-19-sonrasi-konut>
<https://www.naturadergi.com/anasayfa/post-pandemik-mimarlik/>
<https://bobbyberk.com/life-after-Covid-19-how-interior-design-will-change/>
<https://www.architectural-review.com/essays/public-house-the-city-folds-into-the-space-of-the-home>
<https://www.woodsbagot.com/journal/ad-apt-how-will-buildings-adapt-to-the-new-realities-of-home-as/>
<https://connect.eyrc.com/blog/post-pandemic-home-design>
<https://yapidergisi.com/Covid-19un-konut-tasarimina-olasi-etkisi-ve-biyofili-baglaminda-oneriler/>
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/pandemi-surecinde-evler-ciceklendi/1886577>
<https://www.ogguno.com/dekorasyon/dekorasyon-trendleri/2021-dekorasyon-trendleri>
<https://v3.arkitera.com/h41017-paris-nasil-temizlendi.html>
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2021-45632>
<https://yenilevent.com.tr/>

EKLER